

Kandydaci na członków PAU w roku 2019¹

Wydział I Filologiczny

Prezentuje sekretarz Wydziału prof. Kazimierz Korus

Na członków korespondentów:

Prof. Marcin Fabiański
Prof. Jacek Popiel

Wydział II Historyczno-Filozoficzny

Prezentuje sekretarz Wydziału prof. Krzysztof Ożóg

Na członków czynnych:

Prof. Ewa Łętowska
Prof. Jacek Purchla

Na członków korespondentów:

Prof. Jerzy Hausner
Prof. Marcin Kula

Na członków zagranicznych:

Prof. Timothy Garton Ash
Prof. Timothy Snyder
Prof. Szewach Weiss

Wydział III Nauk Ścisłych i Technicznych

Prezentuje sekretarz Wydziału prof. Jakub Zakrzewski

Na członków czynnych:

Prof. Iwo Białynicki-Birula
Prof. Jerzy Jurkiewicz

¹ Prezentowani podczas Walnego Zgromadzenia PAU w dniu 16 marca 2019 roku.

Prof. Zygmunt Kolenda
Prof. Stanisław Kwapien
Prof. Bogdan Marciniak
Prof. Krzysztof Redlich

Na członków korespondentów:
Prof. Jerzy Kaczorowski
Prof. Marian Mikołajczyk

Wydział IV Przyrodniczy

Prezentuje sekretarz Wydziału prof. Jerzy Starzyk

Na członka czynnego:
Prof. Barbara Płytycz

Na członków korespondentów:
Prof. Tadeusz M. Peryt
Prof. Stefan Skiba

Wydział V Lekarski

Prezentuje sekretarz Wydziału prof. Tomasz Brzozowski

Na członków korespondentów:
Prof. Małgorzata Filip
Prof. Piotr Trzonkowski

Wydział VI Twórczości Artystycznej

Prezentuje dyrektor Wydziału prof. Tadeusz Boruta

Na członka czynnego:
Prof. Wojciech Zabłocki

Uchwała Walnego Zgromadzenia PAU o przyjęciu sprawozdania finansowego za rok 2018

Walne Zgromadzenie Polskiej Akademii Umiejętności na posiedzeniu w dniu 15.06.2019 postanawia przyjąć sprawozdanie finansowe za rok 2018.

Uchwała Walnego Zgromadzenia PAU o podziale zysku za rok 2018

Walne Zgromadzenie Polskiej Akademii Umiejętności na posiedzeniu w dniu 15.06.2019 postanawia, że zysk bilansowy za rok 2018 w kwocie 651 017,60 zostanie w całości przekazany na fundusz zapasowy PAU.

Uchwała Walnego Zgromadzenia PAU w dniu 15 czerwca 2019 w sprawie wyrażenia zgody na rozporządzanie majątkiem nieruchomości PAU

Na podstawie §7 Statutu, Walne Zgromadzenie członków PAU uchwała co następuje:

§1

Wyraża zgodę na rozporządzanie majątkiem nieruchomości PAU w postaci sprzedaży mieszkania w Katowicach przy ul. Ordona nr 14 m. 59, o pow. 47,66 m², dla którego prowadzona jest przez Sąd Rejonowy Katowice-Wschód w Katowicach, XI Wydział Ksiąg Wieczystych, księga wieczysta nr KA1K/00052810/2, oraz przynależnego do niego udziału w nieruchomości wspólnej, który stanowi grunt oraz części budynku i urządzenia, które nie służą wyłącznie do użytku właścicieli lokalu w wysokości 383/10 000 opisane w księdze wieczytej KA1K/000019312/8, bez ograniczeń co do ceny uzyskanej ze sprzedaży, które to rozporządzenie dokonane zostanie w wykonaniu zapisu testamentowego, wynikającego z testamentu Anny Dyaczyńskiej-Herman, z dnia 16 listopada 2007 roku, sporządzonego w Kancelarii Notarialnej w Krakowie.

§2

Upoważnia Zarząd PAU do podjęcia wszelkich czynności niezbędnych do rozporządzenia majątkiem nieruchomości PAU, o którym mowa w §1 niniejszej uchwały, w tym do dokonania wszelkich niezbędnych czynności faktycznych i prawnych, jakie okażą się konieczne dla wykonania niniejszej uchwały.

§3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

**Członkowie PAU
wybrani podczas Walnego Zgromadzenia Akademii
w dniu 15 czerwca 2019 roku**

Krajowi

Wydział I Filologiczny

Członkowie korespondenci

Marcin Fabiański, prof. dr hab.; specjalność naukowa: historia sztuki nowożytnej; profesor zwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego, wicedyrektor ds. konserwatorsko-technicznych Zamku Królewskiego na Wawelu; członek Stowarzyszenia Historyków Sztuki; odznaczony: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi; zainteresowania pozanaukowe: fotografia, turystyka. – Kontakt: Instytut Historii Sztuki UJ, ul. Grodzka 52, 31-008 Kraków, tel. (12) 424 49 48.

Jacek Popiel, prof. dr hab.; specjalność naukowa: literaturoznawstwo, nauki o sztuce, teatrologia; profesor zwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego – Katedra Teatru i Dramatu, Wydział Polonistyki, oraz Akademii Sztuk Teatralnych im. S. Wyspiańskiego – Wydział Aktorski, rektor PWST im. L. Solkiego w Krakowie (1996–2002), dyrektor Instytutu Polonistyki UJ (2002–2005), dziekan Wydziału Polonistyki UJ (2005–2012), prorektor ds. polityki kadrowej i finansowej UJ (od 2012), kierownik Katedry Teatru i Dramatu UJ (2002 i od 2009); członek: Rady Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (2011–2014), Komitetu Nauk o Literaturze PAN (od 2007), Międzynarodowego Stowarzyszenia Studiów Polonistycznych; dwukrotny laureat nagrody indywidualnej Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (1991, 2002); odznaczony: Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1996), Srebrnym Krzyżem Zasługi (2002), Złotym Medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis” (2007), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (2012);

zainteresowania i osiągnięcia pozanaukowe: autorstwo kilku scenariuszy teatralnych, sztuki *Doktor Korczak*, wystawianej w Japonii, m.in. w Tokio, kierowanie festiwalami teatralnymi – twórca i dyrektor artystyczny Festiwalu „Dramaty Narodów” (I edycja – Polski dramat romantyczny, 2005, II – Festiwal „Wyspiański 2007”, III – Festiwal „Słowacki 2009”). – Kontakt: jacek.popiel@uj.edu.pl

Wydział II Historyczno-Filozoficzny

Członkowie czynni

Ewa Łętowska, prof. dr hab.; specjalność naukowa: prawo cywilne, prawo konstytucyjne, prawa człowieka; emerytowany profesor Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, sędzia w stanie spoczynku Trybunału Konstytucyjnego, rzecznik praw obywatelskich (1988–1992); członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk; doktor honoris causa: Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Warszawskiego, Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej; odznaczona: Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski. – Wybrana na członka korespondenta 21 czerwca 1997.

Jacek Purchla, prof. dr hab.; specjalność naukowa: historia kultury i sztuki nowoczesnej, teoria dziedzictwa kulturowego, historia i rozwój miast; profesor zwyczajny Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, kierownik Katedry Historii Gospodarczej i Społecznej, przewodniczący Polskiego Komitetu ds. UNESCO, kierownik Instytutu Dziedzictwa Europejskiego w Międzynarodowym Centrum Kultury, przewodniczący Rady Uczelni Uniwersytetu Jagiellońskiego, prezes Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, wiceprezydent Europa Nostra (Haga); członek: Comité International d’Histoire de l’Art (członek tytularny od 2000 i wiceprezydent CIHA 2004–2012), Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO (prezydent 2016–2017), Międzynarodowej Rady Muzeów ICOM (członek komitetu narodowego), Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS (członek Polskiego Komitetu od 1994); doktor honoris causa Uniwersytetu Narodowego Politechnika Lwowska (2017); laureat: Nagrody za Najpiękniejszą Książkę Naukową Roku (2008), Nagrody im. Aleksandra Gieysztora (2010), Mitteleuropapreis – IDM Wiedeń (2011), Rheinlandtaler – Kolonia (2014), Nagrody Nowa Kultura Nowej Europy im. Stanisława Vincenza (2015); odznaczony: Krzyżem Zasługi ze Wstęgą Orderu Zasługi Republiki

Federalnej Niemiec (2005), Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski (2011), Krzyżem Oficerskim Orderu Zasługi Norwegii (2012), Krzyżem Oficerskim Orderu Zasługi Węgier (2013), austriackim Krzyżem Honorowym I Klasy w Dziedzinie Nauki i Sztuki (2017); osiągnięcia pozanaukowe: współtworzenie w latach 1990–1991 samorządu miejskiego w Krakowie, stworzenie i prowadzenie w latach 1991–2018 Międzynarodowego Centrum Kultury. – Wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2011. – Kontakt: Międzynarodowe Centrum Kultury, Rynek Główny 25, 31-008 Kraków, tel. (12) 424 28 15.

Członkowie korespondencji

Jerzy Hausner, prof. dr hab.; specjalność naukowa: ekonomia, administracja publiczna, zarządzanie publiczne, ekonomia kultury; profesor Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Społeczny Pełnomocnik Rektora ds. Kultury i Sportu, Ambasador Kongresów Polskich; członek: Polskiego Komitetu ds. UNESCO, przewodniczący Rady Programowej Open Eyes Economy Summit; doktor honoris causa Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie (2019); odznaczony: Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1988), Złotym Krzyżem Zasługi (1990), Złotą Odznaką Honorową Województwa Małopolskiego – Krzyżem Małopolski (2015); osiągnięcia i zainteresowania pozanaukowe: Nagroda Kisiela, aktywność w obszarze działalności artystycznej i kulturalnej młodzieży. – Kontakt: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Katedra Administracji Publicznej, Wydział Gospodarki i Administracji Publicznej, ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków.

Jan Marcin Kula, prof. dr hab.; specjalność naukowa: historia; profesor Akademii Teatralnej im. Aleksandra Zelwerowicza w Warszawie; członek: Polskiego Towarzystwa Historycznego, Polskiego Towarzystwa Socjologicznego; laureat: nagrody historycznej „Polityki” (1974, 2008), Nagrody im. Floriana Znanieckiego (1980, 1984), Nagrody im. Josepha Swastka (1990), „Klio” (1999); odznaczony Krzyżem Południa (Brazylia). – Kontakt: j.m.kula@uw.edu.pl

Wydział III Nauk Ścisłych i Technicznych

Członkowie czynni

Iwo Białynicki-Birula, prof. dr hab.; specjalność naukowa: fizyka teoretyczna; profesor Centrum Fizyki Teoretycznej Polskiej Akademii Nauk;

laureat: Nagrody Fundacji na rzecz Nauki Polskiej, Nagrody im. Alfreda Jurzykowskiego, Nagrody im. Marii Skłodowskiej-Curie PAN. – Wybrany na członka korespondenta 26 czerwca 1993. – Kontakt: ul. Wernyhory 32, 02-727 Warszawa, tel. (22) 843 04 33, e-mail: birula@cf.edu.pl

Jerzy Jurkiewicz, prof. dr hab.; specjalność naukowa: fizyka teoretyczna; emerytowany profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, delegat Walnego Zgromadzenia PAU, przewodniczący Komisji Układów Złożonych PAU; członek: Polskiego Towarzystwa Fizycznego, Polskiego Towarzystwa Relatywistycznego; laureat: Nagrody Wojciecha Rubinowicza Polskiego Towarzystwa Fizycznego (2009), Lauru Jagiellońskiego (2018); odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi (2002); zainteresowania pozanaukowe: muzyka (ukończone Liceum Muzyczne w klasie fortepianu). – Wybrany na członka korespondenta 19 czerwca 2010. – Kontakt: jerzy.jurkiewicz@uj.edu.pl

Zygmunt Kolenda, prof. dr hab.; specjalność naukowa: energetyka cieplna; emerytowany profesor zwyczajny Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, prezes Oddziału Krakowskiego Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” (1994–2016); członek: Komitetu Termodynamiki PAN, Komitetu Problemów Energetyki PAN, International Centre of Thermodynamics, Sigma XI Society, American Society of Mechanical Engineers – ASME, Gesellschaft für Angewandte Mathematik und Mechanik, Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa; profesor honorowy Politechniki Śląskiej; wyróżniony tytułem Inżyniera Europejskiego (FEANI); odznaczony: Krzyżami Oficerskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalami: Komisji Edukacji Narodowej, „Honoris Gratia”, Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Polskich Ameryki Północnej. – Wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996. – Kontakt: kolenda@agh.edu.pl

Stanisław Kwapien, prof. dr hab.; specjalność naukowa: matematyka; emerytowany profesor Uniwersytetu Warszawskiego, redaktor „Biuletynu Matematycznego PAN”; członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk, członek zwyczajny Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, członek honorowy Polskiego Towarzystwa Naukowego; laureat: Nagrody Polskiego Towarzystwa Matematycznego im. Stefana Banacha (1971), Nagrody Fundacji im. Alfreda Jurzykowskiego (1998), Nagrody Prezesa Rady Ministrów za całokształt dorobku naukowego (2018); odznaczony: Medalem im. Stefana Banacha (2006), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (2009). – Wybrany na członka korespon-

denta 20 czerwca 2015. – Kontakt: Uniwersytet Warszawski, Wydział Matematyki, Informatyki i Mechaniki, ul. Banacha 2, 02-097 Warszawa, tel. (22) 524 45 57.

Bogdan Marciniec, prof. dr hab.; specjalność naukowa: chemia i kataliza metaloorganiczna, chemia materiałów; profesor senior Wydziału Chemii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, koordynator Wielkopolskiego Centrum Zaawansowanych Technologii (od 2006); członek korespondent (2004) i członek rzeczywisty (2010) Polskiej Akademii Nauk; członek: IUPAC (1988), Europejskiej Akademii Umiejętności (The European Academy of Arts, Sciences and Humanities; 2009), Norweskiej Akademii Nauk (The Agder Academy of Sciences and Letters; 2015); doktor honoris causa Politechniki Łódzkiej; laureat: nagrody interdyscyplinarnej Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego „za badania na rzecz rozwoju nauki” (2009), Nagrody Fundacji na rzecz Nauki Polskiej („Polski Nobel”) za wybitne osiągnięcia i odkrycia naukowe w obszarze nauk technicznych (2009), nagrody zespołowej za osiągnięcia naukowe za monografię pt. *Hydrosilylation. A Comprehensive Review on Recent Advances* (2010), trzeciego miejsca w plebisycie „Nauka to wolność”, zorganizowanym przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego na największe osiągnięcia naukowe ćwierćwiecza, za „poszukiwanie nowych reakcji i nowych katalizatorów w chemii związków krzemu oraz utworzenie w roku 1995 pierwszego w Polsce Poznańskiego Parku Naukowo-Technologicznego” (2014), Medalu Honorowego im. Tadeusza Sendzimira, przyznanego przez Krajową Radę Stowarzyszenia Polskich Wynalazców i Racjonalizatorów dla osób szczególnie zasłużonych dla ruchu innowacji (2015), medalu w kategorii „wybitny naukowiec”, przyznanego przez Stowarzyszenie na rzecz Klastra Przemysłowego Centralnego Okręgu Przemysłowego im. Eugeniusza Kwiatkowskiego (2015); odznaczony: Złotym Krzyżem Zasługi (1984), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1988), Krzyżami Kawalerskim (1989), Komandorskim (1998) i Komandorskim z Gwiazdą (2011) Orderu Odrodzenia Polski; zainteresowania pozanaukowe: muzyka, literatura popularnonaukowa, sport, taniec. – Wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2016. – Kontakt: BogdanMarciniec@amu.edu.pl

Krzysztof Redlich, prof. dr hab.; specjalność naukowa: teoria cząstek elementarnych i zderzeń ciężkich jonów, teoria pola; profesor zwyczajny w Instytucie Fizyki Teoretycznej Uniwersytetu Wrocławskiego, kierownik Zakładu Teorii Cząstek Elementarnych IFT UW, członek Rady Uczelni Uniwersytetu Warszawskiego (2019–2020), Physics Preparatory

Group of the European Strategy for Particle Physics (2018–2020), Komitetu Polityki Naukowej (SPC) w CERN (2013–2018), Rady Naukowej GSI/FAIR, RFN (2011–2017); członek korespondent Polskiej Akademii Nauk; członek: Academia Europaea, Kolaboracji eksperymentalnej ALICE w CERN; doktor honoris causa Uniwersytetu Bielefeld, Fakultetu Fizyki, RFN (2019); laureat: Nagrody PAN za osiągnięcia naukowe (1999), zespołowej Nagrody Ministerstwa Edukacji Narodowej (2000, 2003), Nagrody Naukowej Fundacji Alexandra von Humboldta „Humboldt-Forschungspreis”, RFN (2000), Nagrody im. Smoluchowskiego-Warburga, Polskiego (PTF) oraz Niemieckiego (DPG) Towarzystwa Fizycznego, RFN (2013), *Mercator Professor* „Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG)” w Technische Universität Darmstadt, RFN (2007); odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi (2004); zainteresowania pozanaukowe: muzyka klasyczna i jazzowa, akustyka. – Wybrany na członka korespondenta 23 czerwca 2007. – Kontakt: krzysztof.redlich@uwr.edu.pl

Członkowie korespondenci

Jerzy Sławomir Kaczorowski, prof. dr hab.; specjalność naukowa: matematyka – analityczna teoria liczb; profesor zwyczajny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, dziekan Wydziału Matematyki i Informatyki UAM, kierownik Zakładu Algebry i Teorii Liczb, wiceprezes Oddziału Poznańskiego PAN, redaktor naczelny „Acta Arithmetica” i „Functiones et Approximatio”; członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk; członek: Polskiego Towarzystwa Matematycznego, Amerykańskiego Towarzystwa Matematycznego, Europejskiego Towarzystwa Matematycznego; laureat: Nagród Ministra (1986, 1988, 1992, 1993), Nagrody Wydziału III PAN (1992), Nagrody Prezesa Rady Ministrów (2001), Wykładu sesyjnego na ECM (1996); odznaczony Medalem im. Wacława Sierpińskiego (2012); zainteresowania pozanaukowe: żeglarsstwo, kuchnia włoska. – Kontakt: Wydział Matematyki i Informatyki UAM, ul. Uniwersytetu Poznańskiego 4, 61-614 Poznań, e-mail: kjerzy@amu.edu.pl

Marian Mikołajczyk, prof. dr hab.; specjalność naukowa: chemia organiczna, chemia heteroorganiczna; profesor zwyczajny Centrum Badań Molekularnych i Makromolekularnych Polskiej Akademii Nauk, kierownik Zakładu Organicznych Związków Siarki (1972–2000), kierownik Zakładu Chemii Heteroorganicznej (2001–2007), dyrektor Centrum Badań Molekularnych i Makromolekularnych PAN (1991–2007), prezes

Oddziału PAN w Łodzi (1999–2007); członek korespondent (od 1991) i rzeczywisty (od 2002) Polskiej Akademii Nauk; członek: Polskiego Towarzystwa Chemicznego (od 1963), Międzynarodowej Unii Chemii Czystej i Stosowanej (1985–1995), Niemieckiej Akademii Nauk Leopoldina (od 1990), Niemieckiego Towarzystwa Chemicznego – GDCh (od 2000); doktor honoris causa: Uniwersytetu Paul Sabatier w Tuluzie (2002), Politechniki Łódzkiej (2003); laureat: Nagrody Państwowej II stopnia za prace w dziedzinie stereochemii optycznie czynnych związków fosforu (1968), Nagrody Fundacji Alexandra von Humboldta „Humboldt-Forschungspreis” (1977), Nagrody im. Marii Skłodowskiej-Curie PAN za twórcze badania w dziedzinie chemii związków siarkoorganicznych (1978), Nagrody Prezesa Rady Ministrów za wybitne osiągnięcia w chemii organicznej (2002), International Arbusovs Prize in the Field of Phosphorus Chemistry (2009); odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski (2002); zainteresowania i osiągnięcia pozanaukowe: sztuka nowoczesna, opieka nad bezdomnymi zwierzętami, współzałożyciel Fundacji „Koci Azył”, która od 2009 roku jest Organizacją Pożytku Publicznego (OPP). – Kontakt: Centrum Badań Molekularnych i Makromolekularnych PAN, ul. H. Sienkiewicza 112, 90-363 Łódź, tel. (42) 681 58 32, e-mail: marmikol@cbmm.lodz.pl

Wydział IV Przyrodniczy

Członek czynny

Barbara Plytycz, prof. dr hab.; specjalność naukowa: zoologia, immunobiologia; emerytowany profesor zwyczajny Instytutu Zoologii i Badań Biometrycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego; profesor II Wydziału Biologii Medycznej Uniwersytetu w Tromsø, Norwegia (1995–2000); członek International Society for Developmental and Comparative Immunology, członek honorowy Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Mikołaja Kopernika oraz Polskiego Towarzystwa Biologii Komórki; zainteresowania pozanaukowe: muzyka. – Wybrana na członka korespondenta 19 czerwca 1999. – Kontakt: barbara.plytycz@uj.edu.pl

Członkowie korespondencji

Tadeusz M. Peryt, prof. dr hab.; specjalność naukowa: geologia, profesor w Państwowym Instytucie Geologicznym – Państwowym Instytucie Badawczym, członek Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów, członek Rady Doskonałości Naukowej, przewodniczący Rady Naukowej

Instytutu Nauk Geologicznych Polskiej Akademii Nauk; członek: Polskiego Towarzystwa Geologicznego, International Association of Sedimentologists; laureat Nagrody Naukowej im. Wawrzyńca Teisseyre'a; odznaczony: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Honorową Odznaką „Zasłużony dla polskiej geologii”; zainteresowania: historia. – Kontakt: tadeusz.peryt@pgi.gov.pl, tadeusz.peryt@gmail.com, tel. (22) 459 22 50.

Stefan Skiba, prof. dr hab.; specjalność naukowa: Nauki o Ziemi, gleboznawstwo; emerytowany profesor Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, były kierownik Zakładu Gleboznawstwa i Geografii Gleb, wicedyrektor Instytutu Geografii UJ (1995–1999), członek Państwowej Rady Ochrony Przyrody – PROP (do 2016), członek Państwowych Rad Naukowych Parków Narodowych: Tatrzańskiego (przewodniczący), Bieszczadzkiego (wiceprzewodniczący), Magurskiego; członek honorowy Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego – PTG i Ukraińskiego Towarzystwa Gleboznawczego, członek International Union of Soil Sciences – IUSS; odznaczony Medalem „Dziękujemy za Wolność”, przyznany przez Stowarzyszenie Sieć Solidarności w Krakowie (2017); zainteresowania pozanaukowe: turystyka górską (wcześniej wspinaczkowa), podróże. – Kontakt: Uniwersytet Jagielloński, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, ul. Gronostajowa 7, 30-387 Kraków, e-mail: stefan.skiba@uj.edu.pl

Wydział V Lekarski

Członkowie korespondenci

Małgorzata Filip, prof. dr hab.; specjalność naukowa: farmakologia, neurobiologia; profesor w Instytucie Farmakologii im. Jerzego Maja Polskiej Akademii Nauk, zastępca dyrektora ds. naukowych, kierownik Zakładu Farmakologii Uzależnień, redaktor naczelna czasopisma „Pharmacological Reports”, członek rad naukowych trzech Instytutów PAN oraz zespołu ekspertów UE i NCN, przewodnicząca komitetu organizacyjnego i naukowego serii kongresów Central European Biomedical Congress; członek: Polskiego Towarzystwa Badań Układu Nerwowego, Polskiego Towarzystwa Farmakologicznego, Polskiego Towarzystwa Toksykologicznego; laureatka: Naukowej Nagrody Zespołowej VI Wydziału Nauk Medycznych PAN (2010), Nagrody PAU im. Tadeusza Browicza (2013), Nagrody PAU im. Mikołaja Kopernika w dziedzinie medycyny (2015), tytułu: Ambasador Kongresów Polskich (2018); od-

znaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi; zainteresowania pozanaukowe: literatura, muzyka operowa, podróże, starożytne kultury. – Kontakt: Instytut Farmakologii im. Jerzego Maja PAN, ul. Smętna 12, 31-343 Kraków, tel. (12) 662 32 49/316.

Piotr Trzonkowski, prof. dr hab.; specjalność naukowa: medycyna – immunologia; profesor Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego, kierownik Katedry i Zakładu Immunologii Medycznej GUM, prezes Zarządu Poltreg S.A.; członek: Polskiego Towarzystwa Immunologii Doświadczalnej i Klinicznej (od 1988, 1998–2000 – przewodniczący Sekcji Młodych Immunologów, 2002 – skarbnik Sekcji, 2000–2004 – sekretarz, a od 2008 przewodniczący Oddziału Gdańskiego, od 2009 zastępca przewodniczącego Komitetu Organizacyjnego XIV Kongresu Polskiego Towarzystwa Immunologii Doświadczalnej i Klinicznej – Gdańsk 2011, 2011–2017 – II wiceprezes i członek Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Immunologii Doświadczalnej i Klinicznej, od 2017 przewodniczący Głównej Komisji Rewizyjnej), Polskiego Towarzystwa Cytometrii Przepływowej (1999–2004), British Transplantation Society (2004–2006), The Transplantation Society Canada (od 2004); laureat nagród: ‘ESOT-NOVARTIS’ the Transplantation Society i European Society of Organ Transplantation (Bruksela 2009), „Złoty Skalpel” za najlepszą innowację medyczną roku, przyznawanej przez pismo „Puls Medycyny” (2012), Wydziału V Polskiej Akademii Nauk (2015), Polskiego Towarzystwa Transplantacyjnego „Pro Transplantationibus Fovendis” (2017), Fundacji na rzecz Nauki Polskiej w obszarze nauk o życiu i o Ziemi („Polski Nobel”, 2017); odznaczony: Medalem „Primus Inter Pares” (1999), Srebrnym Krzyżem Zasługi (2011), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (2015); zainteresowania pozanaukowe: sport, turystyka, literatura. – Kontakt: Gdański Uniwersytet Medyczny, Katedra i Zakład Immunologii Medycznej, ul. Dębniaki 7, 80-952 Gdańsk, e-mail: ptrzon@gumed.edu.pl

Wydział VI Twórczości Artystycznej

Członek czynny

Wojciech Zablocki, prof. dr hab.; specjalność naukowa: architektura; profesor w Wyższej Szkole Ekologii i Zarządzania w Warszawie, kierownik Pracowni Autorskiej „Waza”, prezes Rady Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie; członek: Polskiej Akademii Olimpijskiej, Stowarzyszenia Architektów Polskich; laureat: Honorowej Odznaki SARP (2017), trzy-

krotnie Wawrzynu Olimpijskiego; odznaczony: Krzyżami Oficerskim i Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, Orderem Ecce Homo, pięciokrotnie Złotym Medalem za osiągnięcia sportowe, Medalem Pierre de Coubertina; autor licznych wystaw malarstwa oraz 15 książek na temat architektury i białej broni. – Kontakt: wzablocki@post.pl

Zagraniczni

Wydział II Historyczno-Filozoficzny

Timothy Garton Ash, prof.; specjalność naukowa: historia współczesna, nauki polityczne, stosunki międzynarodowe; profesor studiów europejskich University of Oxford, *Senior Fellow* Hoover Institution, Stanford University, *Isaiah Berlin Professional Fellow*, St Antony's College, Oxford, *Corresponding Fellow* Sheffield Hallam University; doktor honoris causa: St Andrew's University, Catholic University of Leuven; członek: Berlin-Brandenburg Academy of Sciences, Royal Historical Society, Royal Society of Literature, Royal Society of Arts; laureat: Charlemagne Prize (2017), Orwell Prize, Prix européen de l'essai, Al Rodhan Prize for Global Cultural Understanding (British Academy). – Kontakt: St Antony's College, Oxford, OX2 6JF, UK, tel. +44 1865 274 474, e-mail: tga.pa@sant.ox.ac.uk

Timothy David Snyder, prof.; specjalność naukowa: historia współczesna, nauki polityczne, dzieje Europy Środkowej i Wschodniej, nowożytnego nacjonalizmu i Holokaustu; profesor w C. Levin Yale University, *Permanent Fellow* w Institute for Human Sciences w Wiedniu, współpracował z Uniwersytetem Harvarda oraz z uniwersytetami w Paryżu, Warszawie i Pradze; członek Committee on Conscience of the United States Holocaust Memorial Museum; laureat: Andrew Carnegie Fellowship, John Simon Guggenheim Fellowship, Literature Award of the American Academy of Arts and Letters, Leipzig Book Prize for European Understanding, Nagrody im. Jerzego Giedroycia (2008), Hannah Arendt Prize (2013), tytułu Człowieka Roku „Gazety Wyborczej” (2016), Nagrody Fundacji na rzecz Nauki Polskiej (2018); odznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Zasługi RP (2014). – Kontakt: Yale Jackson Institute for Global Affairs, PO Box 20839, New Haven, CT, 06520, USA.

Szewach Weiss, prof.; specjalność naukowa: nauki polityczne; profesor Uniwersytetu w Hajfie, wykładowca (gościnnie) historii i polityki Izraela

na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, polityk, dyplomata, przewodniczący Knesetu (1992–1996), ambasador Izraela w Polsce (2001–2003), przewodniczący Rady Instytutu Pamięci Yad Washem (od 2000); doktor honoris causa: Uniwersytetu Wrocławskiego (2006), Uniwersytetu Warszawskiego (2011), Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (2011), Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie (2012), Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach (2013); laureat: Nagrody im. św. Brata Alberta (1998), Nagrody im. Sérgio Vieira de Mello (2008), Nagrody im. Jana Nowaka Jeziorańskiego (2018); Honorowy Obywatel Miasta Kalisza (2003); odznaczony: Medalem „Zasłużony dla Tolerancji” (2003), Komandorią Missio Reconciliationis (2003), Krzyżem Wielkim Orderu Zasługi RP (2004), Odznaką Honorową „Bene Merito” (2009), Orderem Orła Białego (2017)¹.

¹ Notkę sporządzono na podstawie informacji internetowych, ponieważ nowo wybrany członek PAU nie odesłał ankiety.

Posiedzenia Wydziałów PAU w 2019 roku¹

Wydział I Filologiczny

- 18.01** – prof. dr hab. Roman Mazurkiewicz, *„Pełne tajemnic dary, bo w nich Bóg, Król i mary...”*. *Złoto, kadzidło i mirra w dawnej egzegezie*
- 8.02** – prof. dr hab. Maria Maślanka-Soro, *Sztuka Boga i jej metatekstowy charakter w „Boskiej Komедii” Dantego*
- 15.03** – prof. dr hab. Wiesław Wydra, *Nieznany drukowany przekaz „Rozmowy mistrza Polikarpa ze Śmiercią”*
- 12.04** – prof. dr hab. Stanisław Stabryła, *Motywy antyczne w poezji ks. Janusza St. Pasierba*
- 17.05** (wspólne z Wydziałem II Historyczno-Filozoficznym) – prof. dr hab. Wojciech Ligęza, *„I zacznę się znowu”*. *O przemianach poezji Kazimierza Wierzyńskiego*
- 14.06** – prof. dr hab. Jan Ostrowski, *Dawny portret polski jako zwierciadło życia społecznego i indywidualnego*
- 22.11** – prof. dr hab. Stefan Kiedroń, *Czy Złoty Wiek trwa 100 lat? Niderlandy i inne przykłady*

Wydział II Historyczno-Filozoficzny

- 16.01** – prof. dr hab. Józef Szykułski, *Spoleczności formatywne delty Rio Tambo a zagadnienie ekspansji Tiahuanaco w strefę wybrzeża Pacyfiku*
- 28.01** (wspólne z Komisją Spraw Europejskich PAU) – prof. dr hab. Jan Barcz, *UE wobec niepraworządnego państwa członkowskiego*
- 30.01** – dr hab. Marcin Starzyński, *Miracula św. Szymona z Lipnicy z lat 1482–1520 i ich przygotowana edycja krytyczna*
- 9.04** (wspólne z Komisją Medioznawczą PAU) – ks. prof. Wojciech Misztal, *Papież Franciszek o mediach, nadziei i zaufaniu*

¹ W roku 2019 Wydziały III i VI nie organizowały posiedzeń.

- 17.05** (wspólne z Wydziałem I Filologicznym) – prof. dr hab. Wojciech Ligęza, „*I zacznę się znów*”. *O przemianach poezji Kazimierza Wierzyńskiego*
- 5.06** – dr Dorota Gregorowicz, *Tiara w grze o koronę. Stolica Apostolska wobec elekcji w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w drugiej połowie XVI wieku*

Wydział IV Przyrodniczy

- 15.03** – prof. dr hab. Włodzimierz Korohoda, *Jak wyniki doświadczeń uczynnych badających komórki wpływają na gospodarkę, biotechnologię i medycynę*
- 24.10** – prof. dr hab. Barbara Płytycz, *Refleksje biologa o systemie edukacji w Polsce: zaproszenie do dyskusji*

Polscy gimnazjaliści znajdują się w czołówce piętnastolatków z około 80 krajów świata, ocenianych w ramach programu PISA (Programme for International Student Assessment) pod względem rozumienia tekstu oraz rozumowania w dziedzinie matematyki i nauk przyrodniczych. Od początku istnienia programu, czyli od roku 2000, na czele rankingów światowych lokował się Singapur, w którym uczniowie przeznaczają na naukę ponad 50 godzin tygodniowo i wspierani są płatnymi korepetycjami, a wśród krajów europejskich przoduje Finlandia, w której uczniowie na formalną naukę przeznaczają tylko 36 godzin tygodniowo, płatne korepetycje są prawnie zabronione, a znakomici nauczyciele przygotowują ich do rozwiązywania problemów w ramach pracy zespołowej. Polski system szkolnictwa na wszystkich szczeblach zbliża nas do systemów azjatyckich, w których dominuje encyklopedyczna wiedza teoretyczna. Nasi uczniowie i studenci nie wynoszą ze szkoły nawyku ciągłego uaktualniania wiedzy oraz krytycznej analizy docierających do nas informacji na temat szybko zmieniającej się rzeczywistości. Dowodem tego są szerzące się ruchy antyszczepionkowe, nieporozumienia związane z problematyką LGBT i zbyt powolna reakcja na degradację środowiska. Remedium na te zjawiska może być szeroka i fachowa popularyzacja osiągnięć naukowych.

Wydział V Lekarski

- 15.05** – prof. dr hab. med. Adam Torbicki, *Tajemnice krążenia płucnego – kliniczna i naukowa fascynacja*

Posiedzenia Komisji Naukowych PAU w 2019 roku

Komisje Wydziałowe

KOMISJE WYDZIAŁU I FILOLOGICZNEGO¹

Komisja Filologii Klasycznej PAU

- 22.01** – prof. dr hab. Maciej Salamon, *Prof. Maria Dzielska – wspomnienie*
19.02 – ks. prof. dr hab. Arkadiusz Baron, *Zrozumieć Boga. Tematyka czter-nastu folii komentarza do „Parmenidesa” Platona odkrytego na pa-limpseście w Turynie*
19.03 – prof. dr hab. Marian Szarmach, *Aristajnetos – ostatni retor sofista*
23.04 – dr Adrian Szopa, *Wizerunek barbarzyńców w panegirykach łaciń-skich okresu późnej starożytności (IV–V w.)*
14.05 – dr hab. Krzysztof Bielawski, *Oczyszczenie przez ogień w greckiej tradycji religijnej*
22.10 – ks. dr hab. Janusz Lewandowicz, *Życie monastyczne przełomu VI i VII w. – Grzegorz Wielki wobec ustawodawstwa Justyniana*
19.11 – mgr Paweł Zawora-Skabczewski, *Drachma Trajana – centraliza-cja czy unifikacja*
17.12 – prof. dr hab. Stanisław Stabryła, *Inspiracje antyczne w poezji Kazi-mierza Wierzyńskiego (w 50. rocznicę śmierci)*

Komisja Neofilologiczna PAU

- 16.01** – dr hab. Katarzyna Jaśtał, *Formy ruchu, które zdają się tworzyć sło-wa szczególnego języka. Taniec w twórczości Henryka Heinego*
20.03 – mgr Alicja Gościowska, prof. dr hab. Wacław Rapak, *Kilka uwag o postrzeganiu tańca i rytmu w XX wieku*

¹ W roku 2019 nowo powstała Komisja Etyki Komunikacji nie organizowała posiedzeń.

Celem wystąpienia było przedstawienie sposobów postrzegania tańca i rytmu w XX wieku. Źródłem inspiracji była praca magisterska napisana przez Alicję Gościewską pod kierunkiem prof. dr hab. Wacława Rapaka, poświęcona wpływowi transpozycji technik kompozytorskich muzyki minimalistycznej na kreowanie struktur choreograficznych w oparciu o koncepcje flamandzkiej tancerki i choreografki Anny Teresy de Keersmaecker. Zarysowanie historii tańca XX wieku oraz przedstawienie historii notacji ruchu, sięgającej już do XV wieku, pozwoliło omówić następnie główne nurty tańca nowoczesnego ze szczególnym uwzględnieniem wywodzącej się z nich potrzeby zakwestionowania dotychczasowego pojmowania cielesności.

17.04 – dr hab. Ewa Stala, *Tango – zjawisko kulturowe, literackie, językowe*

Celem referatu było przedstawienie zjawiska tanecznego, jakim jest tango, w kontekście kulturowym, literackim i językowym. Pierwsza część referatu miała na celu przybliżenie historii miejsca narodzin tanga (Buenos Aires oraz pobliskie Montevideo) i historii samego tańca: pierwszych poświadczeń o tangu w dokumentach użytkowych i w prasie końca XIX wieku, elementów składowych tańca (tubylczych, imigracyjnych i afrykańskich), etapów jego rozwoju, ale też podstawowych informacji o choreografii, ewoluujących zestawach instrumentów wykorzystywanych przez wykonawców tanga, charakterze jego muzyki i jego najważniejszych reprezentantach. Część druga referatu to nakreślenie szerokiego tła kulturowego, a zatem motyw tanga w kinie, literaturze światowej i literaturze argentyńskiej, a część ostatnia to przegląd zagadnień językoznawczych: etymologia wyrazu *tango*, zjawiska językowe związane z tangiem (*cocoliche* i *lunfardo*), przykładowe linie badawcze (język tang, grzeczność językowa w tekstach tang, emblematy tanga, poetyka tanga).

15.05 – prof. dr hab. Stanisław Jasionowicz, *Co tańczy? Symbole i metafory „tańca wiatru” w poezji i w sztukach wizualnych*

Wystąpienie poświęcone było analizie wybranych przykładów wykorzystania symboliki tańca w jej powiązaniu z metaforą „znaczącego” wiatru. Taniec jako wyraz działalności kulturowej człowieka jest tu odniesiony do świata przyrody ożywionej i nieożywionej i ukazany w jego związkach frazeologicznych oraz wyobrażeniowych z wiatrem. Rozważono zarówno mocno skonwencjonalizowane metafory poetyckie, odnoszące się do „tańca wiatru” (wiersz Ewy Szelburg-Zarębiny *Jesienne liście*), jak i te mocno tkwiące w tradycji kultury („wiatr metafizyczny” w poezji Aleksandry Olędzkiej-Frybesowej), a także próby „desymbolizacji” wiatru (na przykładzie wiersza *To ten sam wiatr* Marcina Świeslickiego).

Związek metaforyczny wiatru i tańca rozpatrywany był także w odniesieniu do problematyki tańca jako ruchu uporządkowanego i jako spontanicznej

ekspresji. Współczesne formy wypowiedzi artystycznej zdają się ukazywać dylematy porządku i chaosu poprzez odwołanie się do motywu tańca, „stymulowanego” przez wiatr. Na przykładzie performansu *Pas de deux* Daniela Wurtzela oraz motywu przewodniego z filmu *American Beauty* Sama Mendesa z roku 1999 wykazano, że „taniec bez człowieka” może być uznany za jedną z interesujących metafor ponowoczesności.

5.06 – prof. dr hab. Waław Rapak, „*Ruchy*” – *znaki – taniec*

Punktem wyjścia mojego wystąpienia była książka autorstwa Henriego Michaux zatytułowana *Mouvements* (*Ruchy*). Składa się ona z poematu i rysunków, które w założeniu poety miały dopełnić tę całość, której intersemiotyczny wymiar (tekst i rysunki/znaki) podporządkowany jest tak charakterystycznemu dla poety-malarza-rysownika problemowi ruchu, dynamiki myślenia, pisania, malowania, rysowania. Odkryty przeze mnie w sieci spektakl taneczny kanadyjskiej grupy „Compagnie Marie Chouinard”, gdzie tancerze wpisują się w dynamikę wyświetlanych na ekranie rysunków Michaux, dopełnia wymiar intersemiotyczny książki wymiarem intermedialnym. Tytuł spektaklu *Mouvements* odsyła zresztą *explicite* do książki Henriego Michaux.

20.11 – prof. dr hab. Elżbieta Tabakowska, *Język jak taniec, językoznawcy jak choreolodzy, twórcy jak choreografowie, my jak tancerze*

Język ciała i ruchu (taniec) wykazuje pewne istotne podobieństwo do języka mowy: oba mogą być spontaniczne (tzn. nie wykazywać cechy zwanej *przemieszczeniem*), ale oba mogą też łączyć „spontan” z konwencją (która przemieszczenie umożliwia). Wśród licznych hipotez i teorii dotyczących pochodzenia języka jedna wydaje się szczególnie ważna w świetle tej analogii: teoria „gest/usta”, opisywana jako „taniec języka (w ustach)”. Jako narzędzie porozumienia gest jest niepraktyczny (wymaga kontaktu wzrokowego) i nieekonomiczny, może więc istotnie gest ust kopiował gest rąk/ciała?

Jedna z analogii „języka w ustach” i „języka ciała” dotyczy uczestników: tańcowi solowemu, tańcowi w parach i tańcowi grupowemu odpowiadają formy dyskursu: monolog, prototypowy dialog oraz rozmowa wielu osób. Badacze częściej jednak zajmują się połączeniem obu sposobów komunikacji: gestom towarzyszącym mowie lub narracyjności tańca (np. indyjskiego, który „przekazuje opowieści z hinduskich eposów”). W swojej prezentacji skupiam się jednak na analogiach między modelem języka (językoznawstwo) i modelem tańca (choreologia). Przedstawiam definicje, które wykazują szereg podobieństw opisów tańca klasycznego do opisów języka w ujęciu generatywizmu (rola algorytmu, składnia i semantyka, ograniczona kreatywność, skupienie na produkcji w odróżnieniu od procesu). Taniec współczesny natomiast daje się opisać w kategoriach językoznawstwa

kognitywnego (unikanie drylu, kreatywność, negocjowanie znaczeń, proces istotniejszy niż produkt).

Ilustracją przedstawianych analogii są zestawienia fragmentów filmów, ukazujących poszczególne rodzaje tańca (klasyczny, dworski, wyrazisty, wyzwolony) z fragmentami tekstów (rytuały językowe, proza dziennikarska i literacka, liryka).

18.12 – dr hab. Agnieszka Romanowska, *Taniec ze słów? Potencjał teatralny sceny balu u Kapuletów w „Romeo i Julii” Szekspira*

Znaczenie tańca w sztukach Szekspira, jak i w całej kulturze renesansowej, sięga swymi korzeniami do tradycji antycznej, w której taniec symbolizował zgodę i harmonię na wzór kosmicznego tańca planet, poruszających się w rytm muzyki sfer. W związku z tym, fascynującym zagadnieniem dla badacza tekstu dramatycznego, wraz z jego potencjałem teatralnym, jest ciężar znaczeniowy, jaki w scenie balowej *Romea i Julii* niesie zestawienie sytuacji tańca z atmosferą wrogości. Muzyka i taniec pełnią symboliczną funkcję, mającą na celu wzmocnienie ironii dramatycznej, a dzieje się to dzięki połączeniu retoryki z choreografią, przez co sformalizowane regularne struktury ruchowe i poetyckie wzajemnie się uwypuklają. Zastosowanie przez Szekspira języka szczególnie bogatego retorycznie (sonet pierwszej rozmowy kochanków) oraz uruchomienie sytuacji balu jako kluczowego elementu akcji otwiera szerokie pole interpretacji realizatorom przedstawienia, których decyzje będą kluczowe dla wymowy tego epizodu. Na przykładzie inscenizacji z teatru Globe z roku 2010 oraz Royal Shakespeare Company z roku 2018 przeanalizowano reżyserskie decyzje, dotyczące realizacji potencjału teatralnego związanego z tańcem, będącym z jednej strony tłem rozdającego się uczucia, a z drugiej zapowiadającym tragiczny obrót wypadków.

Komisja Kultury Słowian PAU

25.01 – prof. dr hab. Katarzyna Duda, *Algorytm cyberwojny w kulturze masowej zglobalizowanego świata współczesnej antyutopii rosyjskiej*

15.03 – prof. dr hab. Bogusław Dopart, *Tzw. poemat słowiański w polskiej refleksji estetycznej i w praktyce literackiej czasów oświecenia i romantyzmu*

29.03 – mgr Adam Śmiech, *Czasopismo „Horyzonty” i słowiańskie strategie endeckiej emigracji*

26.04 – prof. dr hab. Anna Rażny, *Pierwiastek słowiański rosyjskiego konserwatyzmu*

24.05 – dr hab. Dorota Gil, *Wspólne i odrębne przestrzenie serbsko-czarnogórskiej kulturosfery*

- 28.06** – dr hab. Józef Kuffel, *Ethos słowianoznawcy w myśli i działalności naukowej Ryszarda Łuźnego*
- 29.11** – dr hab. Magdalena Dyras prof. UJ, *Pamięć „mniejszościowa” i pokaleczona w najnowszej literaturze chorwackiej (na przykładach prozy Slobodana Šnajdera, Ludwiga Bauera i Ivany Šojat Kući)*
- 20.12** – dr Magdalena Pytlak, *Kiedy marginalne staje się kluczowym. Pojęcie „nieprzekładalność” w kontekście najnowszej literatury i kultury bułgarskiej*

Komisja Historii Sztuki PAU

- 10.01** – prof. Albert Boesten-Stengel, „... uno animale finto”. *Drawing, motion and Hellenistic painting in Leonardo’s “Lady with an Ermine”*
- 14.02** – dr Katarzyna Brzezina-Scheuerer, *Kościół św. Agnieszki w Krakowie w okresie międzywojennym*
- 14.03** – dr Kinga Blaschke, dr Michał Kurzej, *Rysunki ze zbiorów Archiwum Klasztoru Jezuitów w Kłodzku*
- 11.04** – dr hab. Andrzej Szczerski, *Geografie modernizmu – Gdynia i Tel Awiw*
- 9.05** – dr Sławomir Skrzyniarz, *Uwagi o funkcji i genezie przedstawień posągów pogańskich w miniaturach Menologionu Bazylego II*
- 13.06** – dr hab. Agnieszka Groniek, *Zabytki cerkiewne w kręgu zainteresowań c.k. konserwatora Galicji Wschodniej Mieczysława Potockiego*
- 10.10** – dr Karolina Mroziewicz, *Nowożytny pocztę władców Polski, Czech i Węgier w rękach czytelników. Od gloss po Chronologie Collée*
- 14.11** – dr Ignacy Jakubczyk, mgr Monika Sasor, *Uwagi w związku z badaniami konserwatorskimi w katedrze krakowskiej w latach 2014–2018*
- 12.12** – prof. dr hab. Jan Ostrowski, *Wniebowzięcie Matki Boskiej na wozie tryumfalnym. Przyczynek do ikonografii maryjnej i dziejów historii sztuki*

KOMISJE WYDZIAŁU II HISTORYCZNO-FILOZOFICZNEGO²

Komisja Środkowoeuropejska PAU

- 15.01** – dr hab. Tadeusz Czekalski, *Ekspozycje BunkArt w Tiranie jako przykład albańskich praktyk upamiętniania przeszłości komunistycznej*
- 19.02** – dr Dominika Kaniecka, *Bośnia i Hercegowina – przestrzeń wspólnoty czy podziałów? Jak uczyć (się) o Bośni i Hercegowinie w terenie*

² W roku 2019 Komisja Wschodnioeuropejska nie organizowała posiedzeń.

- 19.03** – dr Przemysław Fałowski, *O statusie niektórych turcyzmów we współczesnym języku chorwackim*
- 16.04** – dr hab. Adam Bobryk, *Położenie mniejszości polskiej w Republice Litewskiej w świetle zapisów Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy. W 25-lecie normalizacji stosunków dyplomatycznych*
- 21.05** – prof. dr Roselyn Chenu, *Wspomnienia ze współpracy Kongresu Wolności Kultury z polskimi opozycjonistami w okresie zimnej wojny*
- 18.06** – prof. dr hab. Roman Kochnowski, *Austria jako mocarstwo morskie 1378–1918*
- 15.10** – dr hab. Tadeusz Kopyś, *Wschód w polityce zagranicznej Węgier po 1945 roku*
- 19.11** – dr hab. Tomasz Graff, *Konflikt Uniwersytetu Krakowskiego z jezuitami o szkolnictwo (do 1633)*
- 17.12** – dr Paweł Płaneta, „*In Foreign Lands... Ruthless Slaughter by Bashi-Bazouks*”. *Amerykańska prasa o osmańskim okrucieństwie na Bałkanach w drugiej połowie XIX wieku*

Komisja Prawnicza PAU

- 7.01** – prof. dr hab. Jan Widacki, *Polskie lata późniejszego dyrektora Instytutu Kryminologii Cambridge – sir Leona Radzinowicza*
- 3.06** – dr hab. Wojciech Piątek prof. UAM, *Przedawnienie w prawie administracyjnym*

Przedawnienie to jedna z klasycznych instytucji każdej gałęzi prawa. W prawie administracyjnym jest ona obecna w cząstkowej postaci, obejmującej swoim zasięgiem tylko niektóre sfery aktywności administracji publicznej, odnoszące się m.in. do kar administracyjnych. Główną tezą sformułowaną podczas wystąpienia była konieczność rozciągnięcia przedawnienia na obszar całej regulacji prawa administracyjnego, tak jak zostało to przedstawione w trzech projektach tzw. ogólnych przepisów prawa administracyjnego, które zostały przygotowane w 1988, 1997 oraz 2008 r. O ile każdy z tych projektów przewidywał ustanowienie przedawnienia w odniesieniu do obowiązków, o tyle zasadne pozostaje podjęcie refleksji nad objęciem zakresem działania tej instytucji także uprawnień. Wprowadzenie ogólnego unormowania przedawnienia przyczyniłoby się do przynajmniej częściowego uporządkowania materii międzyczasowej prawa administracyjnego. Zarówno podmiot prywatny, jak i publiczny miałyby pełniejszą świadomość co do istniejącego stanu prawnego, w tym spoczywających na nich prawach i obowiązkach. Brak jakiegokolwiek terminu do realizacji uprawnienia bądź

wykonania obowiązku działa niekorzystnie na podmioty, które do podjęcia tego działania są uprawnione bądź zobowiązane.

7.10 – prof. dr hab. Krzysztof Pałecki, *Normatywizacyjny paradygmat objaśniania zjawiska władzy*

W referacie zawarto podstawowe założenia przygotowanej do druku książki *Teoria władzy*. Książka składa się z dwóch części. W pierwszej autor dokonuje krytycznego przeglądu głównych kierunków rozważań nad zjawiskiem władzy we współczesnej literaturze. Część druga to propozycja nowego paradygmatu objaśniania tego zjawiska, opierającego się na procesie normatywizacji porządku społecznego, którego intencjonalnym następstwem jest ukształtowanie norm społecznych regulujących asymetryczne zależności pomiędzy uczestnikami tego porządku. Stosowanie się do tych norm (praktyka społeczna ich spełniania) kształtuje zależności władcze, pozwalające na instrumentalizację jednych uczestników określonego porządku społecznego przez drugich poprzez wzajemne, ale nie równoważne co do możliwości swobodnego realizowania swoich wartości-celów, wyznaczenie swoich stanów podmiotowości społecznej (sytuowanie w hierarchicznej strukturze społecznej). W ujęciu hasłowym autor uznaje zjawisko władzy za epifenomenalne względem określonego systemu norm społecznych. Pozwala to na względnie jednoznaczne odróżnianie władzy od innych, bliskich jej zjawisk: przemocy, wpływu, manipulacji, współdziałania konsensualnego, uwarunkowań sytuacyjnych.

2.12 – dr Wojciech Ciszewski, *Zasada neutralności światopoglądowej państwa*

Komisja Historii i Kultury Żydów PAU

23.01 – dr Joanna Lisek, *Kol isze: glos kobiet w poezji jidysz (od XVI w. do 1939 r.)* – prezentacja nowej książki

13.03 – dyskusja nad badaniami judaistycznymi w Polsce w perspektywie dziejów powszechnych:

- prof. dr hab. Andrzej Mączyński, dr hab. Leszek Hońdo – otwarcie
- dr Andrzej K. Link-Lenczowski, *Prof. dr Józef Andrzej Gierowski – człowiek i dzieło*
- prof. dr hab. Adam Kaźmierczyk, *Badania nad dziejami Żydów polskich i ich perspektywy w ujęciu J. A. Gierowskiego*
- dr Katarzyna Kuras, dr Rafał Niedziela, *Historia Europy w badaniach J. A. Gierowskiego na tle nowych poszukiwań polskich historyków*

- 12.06** – dr Monika Stępień, *Powroty krakowskich Żydów do rodzinnego miasta w świetle literatury dokumentu osobistego*
- 9.10** – dr hab. Artur Markowski, *Po co i jak badać pogromy Żydów w XIX wieku*
- 13.11** – dr hab. Maciej Tomal prof. UJ, *Kilka uwagi o przyłgnięciu (ittisāl) do sprawy Bożej (amr ilāhī) w „Kitāb al-Chazarī” Jehudy Ha-Lewiego*
- 11.12** – prof. dr hab. Marcin Wodziński, *Stare pytania, nowe metody. O współczesnym badaniu chasydyzmu*

Komisja Prehistorii Karpat PAU

- 22.01** – dr Rafał Zapłata, dr inż. Krzysztof Stereńczak, mgr Sylwia Wajda, mgr Dariusz Bobak, *Badania dziedzictwa kulturowo-archeologicznego w ramach zadań inwentaryzacyjnych Lasów Państwowych na terenach Karpat i Podkarpacia*
- 5.03** – dr hab. Marcin Przybyła, mgr Joanna Jędrysik, *Chronologia osiedla z wczesnej epoki brązu na Górze Zyndrama w Maszkowicach*
- 16.04** – dr hab. Anita Szczepanek, dr Paweł Jarosz, dr hab. Piotr Włodarczak, prof. dr hab. Zdzisław Belka, dr Maja Krzewińska, *„Co mówią kości” – szczątki ludności kultury ceramiki sznurowej w rejonie podkarpackim w świetle interdyscyplinarnych studiów*
- 14.05** – prof. dr hab. Michał Parczewski, *Spór o chronologię i przynależność etniczną koczowników pochowanych w IX?–X w. w Przemyślu oraz w Haliczu-Kryłosie*
- 12.06** – prof. dr hab. Jan Machnik, dr Paweł Jarosz, *Próba rekonstrukcji niektórych wydarzeń w III tysiącleciu przed Chr. na północnym przedpolu Karpat*
- 16.10** – prof. dr hab. Paweł Valde-Nowak, Marián Soják Ph.D., *Jaskinia Huciva w Tatrach. „Siedziba człowieka epoki lodowej”*
- 11.12** – prof. dr hab. Stefan Skiba, *Gleby Pogórza i Przedgórze Karpackiego – Polska i Ukraina*

Komisja Nauk Ekonomicznych PAU

- 11.04** – prof. dr hab. Józef Pociecha, *Profesor Juliusz Leo – naukowiec, samorządowiec, polityk oraz jego poglądy ekonomiczno-polityczne*

Przedmiotem referatu było przedstawienie drogi życiowej Juliusza Leo, jego osiągnięć i poglądów naukowych w dziedzinie finansów publicznych, zasług w zakresie administracji samorządowej, a także jego poglądów

i kariery politycznej. J. Leo był wybitnym prawnikiem i ekonomistą początku XX wieku, profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego. W swoich poglądach ekonomicznych przeszedł ewolucję od wolnorynkowego kapitalizmu do częściowego etatyzmu z elementami solidaryzmu społecznego. Dużą część jego aktywności publicznej związana była z działalnością samorządową, gdyż od roku 1901 był wiceprezydentem, a od 1904 roku aż do śmierci w lutym 1918 roku prezydentem Miasta Krakowa. W czasie swoich rządów w Krakowie wprowadził szereg ważnych reform w zarządzaniu miastem. Dziełem J. Leo jest znaczne poszerzenie granic miasta, stąd nazwany został „ojcem wielkiego Krakowa”. Juliusz Leo był ważnym politykiem galicyjskim, przywódcą neokonserwatystów krakowskich. W 1901 roku został wybrany do Sejmu Galicyjskiego, a w roku 1904 do parlamentu austriackiego. Jego poglądy polityczne ewoluowały od konserwatyzmu do liberalnej demokracji.

9.05 – dr hab. Ryszard Szewczyk, *Ekonomia personalistyczna jako teoria opozycyjna wobec ekonomii głównego nurtu*

24.10 – prof. dr hab. Kazimierz Górka, *Gospodarka nieformalna w Polsce i na świecie*

Gospodarka nieformalna wynika z naturalnego dążenia przedsiębiorców do zwiększania dochodów oraz oporu wobec działań regulacyjnych państwa. Niekorzystnie wpływa na dochody budżetowe i wypacza relacje ekonomiczne. Dzielimy ją na *gospodarkę ukrytą*, czyli szarą strefę gospodarczą (legalną, ale nierejestrowaną) oraz działalność gospodarczą *nielegalną*, czyli czarną strefę (narkotyki, przemyt, prostytutcja). Gospodarkę ukrytą w Polsce tworzą w ok. 70% przedsiębiorstwa zarejestrowane w wyniku zaniżania wartości sprzedaży, sztucznego zwiększania kosztów i zatrudniania „na czarno”. 30% dochodów niezarejestrowanych realizują bezrobotni, emeryci, studenci i niepracujący. Najwięcej dorabiających przypada na usługi budowlane i remontowe, prace ogrodniczo-rolne i usługi sąsiedzkie oraz handel i naprawy samochodów. Gospodarka nieformalna zapewnia 14–15% PKB według GUS, a 19–20% według innych szacunków. Na działalność nielegalną przypada 1% PKB. W krajach wysoko rozwiniętych gospodarka nieformalna stanowi 3–10% PKB, w krajach południowej Europy 20–25%, w Macedonii, Rosji i Ukrainie ponad 45%, w krajach afrykańskich 60–70%.

12.12 – dr hab. Marek A. Dąbrowski prof. UEK, *Globalny cykl finansowy jako ograniczenie niezależności polityki pieniężnej w krajach na średnim poziomie rozwoju*

Komisja Etnograficzna PAU

24.01 – dr hab. Monika Banaś prof. UJ, mgr Mariola Pawełko, *„Byliśmy tu pierwsi”*. *Samowie jako wyzwanie dla władz szwedzkich i norweskich*

Tematem wystąpienia na zaproszenie Polskiej Akademii Umiejętności była kwestia długotrwałego sporu, toczącego się równolegle w Szwecji i Norwegii. Konflikt sięga korzeniami odległych wieków, kiedy państwowości tych dwóch skandynawskich bytów, nabierały kształtów zbliżonych do obecnie funkcjonujących w międzynarodowej przestrzeni.

Wielowiekowe marginalizowanie mniejszości Samów przyjmowało często formy opresyjne: kulturowego, ekonomicznego, a także religijnego prześladowania.

Wystąpienie dotyczyło zarysu historycznych i współczesnych uwarunkowań egzystencji Samów w szwedzkiej i norweskiej części Sápmi (Kraj Samów). Od XVII do XX wieku Samowie poddawani byli polityce segregacji, systematycznej szwedyzacji i norwegizacji, a ich kultura rugowaniu. Pomimo faktu, iż samska społeczność współcześnie posiada względną autonomię kulturową, autochtoni dalekiej Północy nadal borykają się z szeregiem problemów. Chodzi tu nie tylko o postkolonialną traumę, ale również o problemy wynikające z negatywnych skutków działań władz szwedzkich i norweskich – w głównej mierze popierających rozwój przemysłu na terenach od wieków należących do autochtonów. Obecnie rdzenna społeczność Północy głośno artykułuje, iż to przodkowie współczesnych Samów byli pierwsi na terenach podzielonych granicami Norwegii, Szwecji, Finlandii i Rosji. Problematyczne kwestie, takie jak własność ziemi oraz surowców w niej zawartych, autonomia kulturowa i gospodarcza, podmiotowe traktowanie narodu Samów przez władze Norwegii i Szwecji, wydają się wskazywać, że relacje mniejszość – państwo wciąż nie zostały uregulowane z pełnym poszanowaniem praw mniejszościowych. Jest jednak zwiastun dobrych zmian – na przełomie roku 2019 i 2020 szwedzki Sąd Najwyższy rozstrzygnął spór na korzyść Samów, uznając ich za pierwszych osadników na ziemiach dalekiej Północy. Oznacza to, że państwo szwedzkie – jako byt znacznie późniejszy – musi ustąpić. Nie dotyczy to z oczywistych powodów Norwegii. Samowie norwescy wciąż toczą batalię o uznanie ich praw do ziemi, zasobów naturalnych (lasy, rzeki, jeziora), autonomii gospodarczej i kulturowej.

21.03 – dr Kinga Nęcza-Sikoniewska, *Radziecki port Igarka – „miasto Słońca” na wiecznej zmarzlinie*³

³ Badanie sfinansowane ze środków Narodowego Centrum Nauki, konkurs Preludium 12 (№ 2016/23/N/HS2/01372)

Los Igarki jest pod wieloma względami typowy dla swojego czasu, jednak ekstremalne warunki Dalekiej Północy sprawiają, że problemy powstawania, rozwoju i upadku radzieckich miast można prześledzić tutaj z wyjątkową ostrością. Tymczasowość arktycznego życia przejawia się w przypadku Igarki w sposób dosłowny – przemieszczaniem się miejskiego centrum w kierunku wskazanym na początku lat 30. XX w. przez wybitnego przedstawiciela radzieckiej awangardy, twórcę projektu Miasta Słońca, architekta Iwana Leonidowa.

Zamiast remontu budynków czy też zastąpienia ich nowymi, w Igarce wznosi się nowe centrum poza istniejącymi dzielnicami i tutaj przenosi się ludzi i instytucje. Stare budynki burzy się i podpala, pozostawiając za sobą ogromne puste obszary. Miasto „pełnie” w przestrzeni, lecz nie rozszerzając się, a właśnie – przemieszczając. Jest ono dziwnie oderwane od ziemi.

Właściwości ekstensywnego charakteru radzieckiej gospodarki dają nam jedynie częściowe wyjaśnienie zaobserwowanego zjawiska. Dostrzec tu można bowiem idee wyrastające z postulatów awangardy, interpretującej architekturę jako dzieło rewolucyjne, wzywającej do zerwania z budynkiem jako symbolem stabilności i dawnych hierarchii. Czy jednak próba oderwania budowli od ziemi nie jest walką z ideą miasta jako takiego? Oto bowiem na wskroś nowoczesny, europejski projekt zaowocował powstawaniem miast przeznaczonych na istnienie wykorzenione. Kaprys władzy, by wybudować w krótkim czasie arktyczny port, krył w swoim źródle to niebezpieczeństwo: w dowolnym momencie ręka demurga może go porzucić.

10.04 – dr hab. Joanna Bar prof. UP, *Rękopisy Jana Czekanowskiego w świetle współczesnych badań afrykanistycznych*

Dziennik kolumny antropologiczno-etnologicznej ekspedycji do Afryki Środkowej w latach 1907–1909, autorstwa wybitnego polskiego antropologa Jana Czekanowskiego, powstał w latach 1907–1909 podczas niemieckiej interdyscyplinarnej wyprawy naukowej do międzyrzecza Nilu i Konga, zorganizowanej i poprowadzonej przez Adolfa Friedricha, księcia Meklemburgii. Dziennik ten, pisany – zgodnie z wymaganiami organizatorów wyprawy – na bieżąco, nie został opublikowany do dnia dzisiejszego, choć zachowały się w bardzo dobrym stanie dwa niemal pełne komplety tekstów, napisanych w przeważającej części w języku niemieckim (fragmenty także po francusku, polsku i w językach lokalnych). Obszerny ten zbiór liczy 11 zeszytów i 1 teczkę o łącznej liczbie 1187 kart. Komplet znajdujący się w Polsce należy do Anny Czekanowskiej-Kuklińskiej, córki badacza, i jest obecnie przechowywany jako depozyt w Gabinetie Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie.

W 2017 roku zespół Polskiej Akademii Umiejętności pod kierownictwem prof. Michała Tymowskiego uzyskał finansowanie z Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki na wydanie tego zbioru. Edycja dziennika została zaplanowana w ten sposób, by jego tekst został wydany w układzie chronologiczno-tematycznym, równoległe w językach oryginału i w tłumaczeniu na język polski, zaopatrzonego niezbędnym aparatem edytorskim. Tłumaczenie, opracowanie naukowe, a następnie publikacja dziennika prowadzonego podczas niemieckiej interdyscyplinarnej wyprawy naukowej do międzyrzecza Nilu i Konga wzbogaci badaczy Afryki o nieznaną dotąd obszerny zbiór materiałów z badań terenowych, prowadzonych podczas dwuletniego pobytu w Afryce przez wysokiej klasy polskiego specjalistę, stosującego najnowsze dostępne w owym czasie metody badawcze i wykształconego w najbardziej znanych ośrodkach naukowych w Europie. Ta nieopublikowana dotąd część afrykanistycznego dorobku wybitnego polskiego uczonego stanowi piękną kartę w dziejach polskiej afrykanistyki, a zarazem świadectwo polskiego wkładu do badań nad tym kontynentem. Publikacja przez Polską Akademię Umiejętności pod auspicjami *Fontes Historiae Africanae* sprawi, iż dzieło to trafi do szerokiego grona ekspertów światowej afrykanistyki.

30.05 – dr Anna Jankowska, *Gandyjski konsumpcjonizm i moda ślubna w Indiach*

26.06 – dr hab. Łukasz Smyrski, *Krajobraz w refleksji antropologicznej*

Krajobraz w literaturze antropologicznej przedstawiano przez lata przede wszystkim w kategoriach fizyczno-geograficznych (ukształtowanie powierzchni, formy przestrzenne, określone „miejsca”) – albo w kategoriach czysto użytkowych (warunki do hodowli, rolnictwa etc.). Niezależnie od przyjętej orientacji teoretycznej krajobraz był traktowany jako coś neutralnego bądź pasywnego, oczekującego na ludzką interwencję. Dopiero od lat 80. XX wieku antropologowie zaczęli dostrzegać, że ludzka percepcja świata i materialna „walka” z tym światem są ze sobą wzajemnie powiązane, a nawet więcej – są warunkowane przez krajobraz. Zmiana paradygmatu szybko ujawniła, że dawna perspektywa traktująca naturę jako coś obiektywnego, pociągająca za sobą arbitralny podział na to co naturalne i uwarunkowane kulturowo – była konsekwencją kolonialnej wizji antropologicznego badania „obcych”, związaną z „zachodnim punktem widzenia”. Przeformułowanie krajobrazu z kategorii estetyczno-fizjokratycznych na subiektywno-identyfikacyjne znacznie poszerza horyzonty antropologicznego poznania. Założenie, że krajobrazy są subiektywne – wypracowywane, kwestionowane i ponownie przeformułowywane przez ludzi w zależności od indywidualnych, społecznych czy politycznych interesów i okoliczności, pozwala sformułować nowe tezy na temat krajobrazu i przyrody.

19.11 – dr hab. Leszek Korporowicz prof. UJ, *Idee jagiellońskie wobec wyzwań współczesności*

10.12 – prof. dr hab. Jacek Jan Pawlik SVD, *„Pigmeje” w humanistyce i polityce – rzeczywistość z dużą dozą mitu*

Od czasów Homera „Pigmeje” stanowią motyw literacki w dysputach naukowych jako ludy niskorosłe, których nikt nigdy nie widział. Dopiero w 1875 roku, w poszukiwaniu źródeł Nilu, Georg August Schweinfurth połączył homerską nazwę „Pigmeje” z konkretnymi ludźmi, których spotkał na skraju lasów Afryki. Z początkiem XX wieku ludy te przyciągnęły uwagę tzw. etnoteologii katolickiej jako „ludy dzieciństwa ludzkości”, a więc relikty prakultury. Naukowe badania „Pigmejów” rozpoczynają prace Paula Joachima Schebesty SVD i Colina Turnbulla. Dziś liczba publikacji na temat „Pigmejów” sięga 5000 pozycji. Istnieją dwie strategie polityczne względem „Pigmejów. Jedna domaga się utrzymania ich „w stanie naturalnym”, a więc jako ludzi lasu, druga domaga się ich osiedlenia i nauczania uprawy roli. W sytuacji zdominowania przez ludy ościenne uznanie „Pigmejów” za ludy autochtoniczne Afryki zapewnia im ochronę prawa międzynarodowego, przynajmniej na piśmie. Przede wszystkim zaś porzuca się nazwę „Pigmeje” (od niedawna zakazaną pod karą w R.D.Konga), ponieważ ma ona konotację pejoratywną, a ponadto, żaden z opisanych ludów do niej się nie odwołuje. Każda z grup ma swoją nazwę, historię, język, zwyczaje, relacje z sąsiadami i konflikty. Niestety, pozostają one „żyjącym mitem” – wszyscy o nich słyszeli, ale tak naprawdę nikt ich nie zna.

Komisja Historii Wojen i Wojskowości PAU

8.01 – dr Mariusz Balcerek, *Bitwa pod Kircholmem. Stan badań*

12.03 – dr hab. Maciej Trąbski prof. UH-P, *Plany obrony Krakowa wiosną 1793 r. przed armią pruską*

9.04 – dr Przemysław Gawron, *Reformy wojskowe Władysława IV – pytania i wątpliwości?*

14.05 – dr Andrzej Gliwa, *Hybrydowa postać „maniery wojny tatarskiej” w XVII wieku*

15.10 – dr hab. Wojciech Krawczuk prof. UJ, *Rola militarna szwedzkich i fińskich stronników króla Zygmunta III*

12.11 – prof. dr hab. Piotr Kołakowski, *Aktywność sowieckich służb specjalnych na ziemiach polskich w dwudziestoleciu międzywojennym*

10.12 – dr hab. Aleksander Woźny, *17 wrzesień 1939 r. – „zaskoczenie” agresją?*

Komisja Archeologii Krajów Śródziemnomorskich PAU

14.01 – dyskusja wokół problematyki tzw. nowych technologii w archeologii:

– prof. dr hab. Ewdoksia Papuci-Władyka, *Paphos Agora Project a nowe technologie*

Punktem wyjścia dla problematyki posiedzenia jest dyskusja wokół zagadnienia tzw. nowych technologii, zainspirowana wydaną ostatnio książką pt. *Pafos – Misterium miasta Afrodyty. Dziedzictwo archeologiczne a nowe technologie / Paphos – Mystery of the City of Aphrodite. Archaeological Heritage versus New Technologies* (Fundacja Archaeologica, Kraków 2018). Przedstawiono pokrótce tę pozycję oraz omówiono zaprezentowane w książce nowe technologie, stosowane w interdyscyplinarnym międzynarodowym projekcie, realizowanym przez Uniwersytet Jagielloński w Pafos na Cyprze we współpracy z innymi instytucjami, takie jak np. fotogrametria lotnicza i bliskiego zasięgu, prospekcje geofizyczne magnetometrem i georadarem, bezzałogowe statki latające (tzw. drony), trójwymiarowy skanin laserowy, archeometria oraz integracja danych w geograficznym systemie informacji (GIS), jak też badania geoarcheologiczne.

– prof. dr hab. Włodzimierz Rączkowski, *Nowe technologie a praktyki badawcze archeologów: przemyślenia nieoczywiste*

Obserwacja współczesnych praktyk badawczych archeologów prowadzi do konstatacji, że coraz wyraźniejsza jest fascynacja wykorzystywaniem nowoczesnych technologii, często prowadzących do wizualizowania danych, źródeł, struktur archeologicznych, krajobrazów. Rodzi się w związku z tym seria pytań: 1) jaką rolę pełni obraz w praktyce badawczej archeologów?, 2) dlaczego we współczesnej archeologii nowe technologie zaczynają zawałaszczać wyobraźnię archeologów?, 3) czy te nowe formy, pojawiające się w dyskursie archeologicznym, wnoszą nową jakość poznawczą? W moim namyśle nad rolą technologii w badaniach archeologicznych szczególnie inspirującą rolę odgrywa opinia Martina Heideggera na temat neutralności kulturowej techniki i zagrożeń, jakie ona niesie. Rozważania swoje poprowadziłem na trzech poziomach: ontologicznym, epistemologicznym i dyskursywnym.

– mgr Łukasz Miszk, *Przyszłość „nowych technologii” w archeologii – próba dyskusji*

Określenie „nowe technologie” w dzisiejszej archeologii stanowi magiczne „słowo klucz”, mające świadczyć o innowacyjnym charakterze humanistycznej dyscypliny, szukającej swojego miejsca w dynamicznie zmieniającej

się współczesnej nauce. Jest to wynik sięgania po współpracę z bardzo szerokim spektrum innych gałęzi nauk, których samo tylko wymienienie mogłoby zająć cały abstrakt. W rezultacie, współczesny archeolog staje w nowej sytuacji, kiedy coraz częściej pełni rolę kierownika inter- i multidyscyplinarnej grupy naukowców i specjalistów, pracujących nad problemem przez niego zdefiniowanym. Efektem tego jest konieczność rozumienia możliwości, jakie daje współczesnej archeologii taka współpraca oraz możliwości przewidywania rozwoju własnej dziedziny w kontekście innych dyscyplin naukowych. W wystąpieniu poddano refleksji możliwości oraz ścieżki rozwoju, jakie dają naszej nauce tzw. nowe technologie. Jednocześnie zwrócono uwagę na zasadniczy podział ich zastosowania do celów analitycznych oraz metodycznych.

18.02 – dr hab. Krzysztof Jakubiak, *Metsamor (Armenia), autochtoni versus najeźdźcy*

Metsamor, stanowisko osadnicze i nekropola od kilku lat badane przez polsko-armeńską misję archeologiczną, powoli ujawnia swoje tajemnice. Od dwóch sezonów badawczych odsłaniamy fragmenty tak zwanego dolnego miasta, gdzie, na podstawie zebranych danych, możemy prześledzić proces zmian, jakie zachodziły w społeczności zamieszkującej ten teren w początkach pierwszego tysiąclecia przed naszą erą.

– mgr Jacek Hamburg, prof. dr. hab. Monika Badura, mgr Grzegorz Skrzyński, mgr Agnieszka Kaliszewska, mgr Rafał Bieńkowski, *Pierwsze wyniki badań terenowych oraz analiz materiału archeologicznego z obszaru Kutaisi (zachodnia Gruzja)*

W latach 2017–2018 ekspedycja archeologiczna Instytutu Archeologii UW, we współpracy z Narodową Agencją Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Gruzji oraz Polsko-Gruzińskim Interdyscyplinarnym Centrum Badawczym im. Prof. S. Krukowskiego w Kutaisi, przeprowadziła inwentaryzację, badania powierzchniowe i wykopaliskowe kilku stanowisk archeologicznych na terenie Kutaisi oraz w jego najbliższej okolicy. Miasto to jest stolicą regionu Imeretii i leży nad rzeką Rioni w granicach historycznej Kolchidy (zachodnia Gruzja).

Na badanych stanowiskach odkryto pozostałości związane z późną epoką brązu, wczesną epoką żelaza (XIV–VI w. p.n.e.), okresem antycznym oraz średniowieczem. Wykopaliska były utrudnione z powodu znacznych zniszczeń, spowodowanych przez współczesne zabudowania. Badania objęły m.in. teren wokół wzgórza Gabashvili oraz Dateshidze i umożliwiły uzyskanie pierwszego dowodu na istnienie w tym miejscu osady z późnej epoki brązu/wczesnej epoki żelaza. Tym potwierdzeniem jest uchwycony przez archeologów w minionym sezonie odcinek fosy stanowiącej najprawdopodobniej

element systemu fortyfikacji. Jej datowanie potwierdzają wyniki badań radiowęglowych oraz analiza materiału ceramicznego. Fosa była również bardzo bogata w pozostałości organiczne. Badaniom archeologicznym towarzyszyły analizy archeobotaniczne, prowadzone przez specjalistów z Gdańska i Warszawy. Wynikom tych prac była poświęcona część prezentacji.

18.03 – dr inż. Michał Wasilewski, *Jordania oczami geoarcheologa. HLC-project polskie badania w górskich rejonach At-Tafleh (południowa Jordania)*

Opierając niniejsze wystąpienie na badaniach prowadzonych w ramach polskiego projektu HLC – Heritage Landscape Community, skupiono się na terenach południowej Jordanii. Z szerokiej palety różnych kwestii poruszono przede wszystkim dwa problemy: zmiany klimatyczne oraz wykorzystanie surowców skalnych w pradziejach.

Zarówno w zapisie archeologicznym, jak również sedymentach geologicznych, a także w źródłach historycznych wyczytać możemy, że pozornie nieurodzajne tereny Transjordanii wielokrotnie w przeszłości doświadczały epizodów zasadniczo różniących się od klimatu dnia dzisiejszego. Badania prowadzone na stanowiskach Fayssalliyah, Munghataa oraz w kanionie Wadi Mashra dają podstawy do ciekawych wniosków o funkcjonowaniu społeczności ludzkich w zmieniających się warunkach środowiskowych. Nie należy też pomijać roli czynnika antropicznego w kształtowaniu transjordańskich biotopów.

Pod względem złóż surowców skalnych szczególnie intrygujące dla archeologii są skały krzemionkowe. Stanowiły one często główny materiał do wyrobu narzędzi w społecznościach prehistorycznych. Nie dziwi zatem, że miejscami ich wydobycia, dostępność, własności technologiczne i drogi transportu są obiektem dociekań archeologa. Na wszystkie te pytania można zacząć odpowiadać dzięki pracom geoarcheologicznym. Z surowcami tymi wiąże się jednak jeszcze jedna kwestia o kluczowym dla nauki znaczeniu – nazewnictwo. Sytuacja geologiczna na badanych w projekcie HLC terenach pozwala zaproponować istotny przyczynek do dyskusji w tej kwestii.

– dr inż. Andrzej Gałaś, *Geologiczne aspekty w badaniach archeologicznych na stanowisku Khor Shambat, dolina Nilu, Khartum*

W rejonie Khor Shambat piaskowce nubijskie obserwuje się niemal wyłącznie w spągu profili wykonanych na stanowisku lub poprzez budowę drogi. Spoiwo jest węglanowe, krzemionkowe lub żelaziste. Odmiany żółte mają różnorodne cechy fizyczne, mogą być lite i twarde lub rozsplywe i kruszące się. Piaskowce o czerwonym zabarwieniu zwykle wykazują przekształcanie i są bardzo twarde. Strop piaskowców może być różnie wykształcony.

Na stanowisku piaskowce przechodzą w gruzłowate wapienie. Są to pokrywy caliche, powstałe w warunkach suchego, pustynnego klimatu.

W najbliższym sąsiedztwie stanowiska stwierdzono występowanie różnych skał, wykorzystywanych jako narzędzia lub do produkcji narzędzi, zarówno osadowych, jak i magmowych. Najlicniejszą grupę stanowią okruchy, a nawet większe bloki piaskowców nubijskich. Ich duży udział sugeruje, że były pozyskiwane na miejscu lub w bliskim sąsiedztwie. Znacznie mniejszy udział mają okruchy noszące ślady użytkowania wykonane z mułowców żelazistych. Znalezione też okaz boksytu ze śladami użytkowania. Skały magmowe stanowią znacznie mniej liczną grupę okruchów i bloków występujących na stanowisku. Występują różne rodzaje ryolitów oraz mniej liczne bazalt i dioryt. Większość skał została przypisana do wychodni położonych w bliskim sąsiedztwie.

Próbowano też korelować wartość stosunków izotopów $^{87}\text{Sr}/^{86}\text{Sr}$, oznaczoną w próbkach szczątków ludzkich i zwierzęcych z osadami dennymi Nilu oraz skałami podłoża. Z wstępnych ustaleń wynika, że podobne wartości $^{87}\text{Sr}/^{86}\text{Sr}$ mają osady denne, znajdujące się znacznie w górę Białego i Błękitnego Nilu.

15.04 – prof. dr hab. Michał Kobusiewicz, *Czy twórcy Starożytnego Egiptu przybyli z pustyni?*

W referacie zaprezentowano wyniki kilkunastoletnich badań, prowadzonych przez Combined Prehistoric Expedition, badającą stanowiska neolityczne w południowo-zachodniej części egipskiej Pustyni Zachodniej. Odkryto tam tak zwane Centrum Ceremonialne (Nabta Playa) i trzy cmentarzyska (Gebel Ramlah). Na stanowiskach tych występują wyraźnie elementy kultury i wierzeń charakterystyczne dla powstałej około 1000 lat później cywilizacji Starożytnego Egiptu.

Na tej podstawie można wysnuć wniosek, że twórcami cywilizacji egipskiej byli późnoneolityczni pasterze ówczesnej sawanny, zmuszeni przez pustynnienie Sahary do emigracji w dolinę Nilu, którzy przynieśli tam swą organizację, kulturę i wierzenia.

– dr hab. Jacek Kabaciński, dr hab. Agnieszka Czekaj-Zastawny, prof. Christopher Hill, prof. Joel D. Irish, Jakub Mugaj, Hebat Allah Ibrahim, Joanna Jędrzyk, Robert Kenig, *Badania nad osadnictwem neolitycznym w Gebel Ramlah, Egipska Pustynia Zachodnia*

W 2000 r. The Combined Prehistoric Expedition rozpoczęła badania w rejonie Gebel Ramlah, wokół kopalnego jeziora, położonego na egipskiej Pustyni Zachodniej, około 150 km na zachód od Abu Simbel. W latach 2001 i 2003 przebadano tam pierwsze cmentarzyska, datowane na końcowy neolit.

W roku 2009 rozpoczęto kolejny etap badań tego obszaru. Ich celem jest kompleksowe rozpoznanie osadnictwa holocenińskiego, związanego z osadnictwem społeczności łowiecko-zbierackich i pasterskich. Dotychczasowym rezultatem projektu jest odkrycie i przebadanie kilku kolejnych cmentarzysk i osad, powiązanych z rozległym kompleksem sepulkralnym. Badania potwierdzają intensywny rozwój osadnictwa w rejonie Gebel Ramlah od wczesnego holocenu aż po około 4000/3500 BC, kiedy postępujące pustoszczenie tej części Sahary uniemożliwiało dalszą egzystencję.

13.05 – prof. dr hab. Jolanta Młynarczyk, *Wykopaliska Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW w Jordanii: Beit Ras i Khirbat es-Sar*

W ciągu kilku ostatnich lat CAŚ UW prowadziło pod kierunkiem piszącej te słowa badania archeologiczne na dwóch ważnych stanowiskach w Jordanii: kolejno Beit Ras (2014–2016) i Khirbat es-Sar (od 2018 r.). Współczesne Beit Ras zajmuje miejsce starożytnej Kapitolias, wchodzącej w skład tzw. Dekapolis, grupy miast o charakterze grecko-rzymskim na Bliskim Wschodzie. Ponieważ dziś teren Kapitolias pokrywa zabudowa współczesna, jedynym dostępnym do badań odcinkiem starożytnego miasta był północny stok płaskowyżu, obok okazałego teatru z okresu rzymskiego. W efekcie naszych prac udało się ustalić, że w okresie późnorzymskim do wczesnoislamskiego był to teren zajęty przez warsztaty rzemieślnicze (ceramiczne, szklarskie, prawdopodobnie też metalurgiczne) oraz wytwórnię wina, z którego produkcji słynęła Beit Ras-Kapitolias w okresie bizantyjskim i wczesnoislamskim. Przy reliktach winiarni odkryto fragmenty wyposażenia kościoła, usytuowanego tuż powyżej na krawędzi płaskowyżu, co interpretujemy jako dowód zniszczeń spowodowanych przez najazd perski w 614 roku. Najważniejszym jednak odkryciem był świetnie zachowany odcinek muru obronnego, wyznaczającego północną granicę miasta, wydutowany na podstawie towarzyszącej mu ceramiki na okres nie później niż wczesny II wiek n.e.

Bardziej spektakularny charakter ma stanowisko Khirbat es-Sar (Sara) na zachodnim przedmieściu dzisiejszego Ammanu (w starożytności Rabbat Ammon, a potem Filadelfia). Badania elektrooporowe w połączeniu z pomiarami i obserwacjami naziemnymi wykazały obecność dużego kompleksu zabudowy o charakterze przede wszystkim sakralnym, a być może także obronnym, zważywszy jego strategiczne położenie. Poszczególne komponenty założenia sakralnego (świątynia – tzw. „wieża ammonicka”(?), poprzedzona arkadowym dziedzińcem) wskazują na datowanie na okres od VII–VI w. p.n.e. aż po III–IV w. n.e. Pierwsze w historii regularne wykopaliska, podjęte przez nas w obrębie tego kompleksu w 2019 r., wykazały jednak dominację osadnictwa mamelukiego (XIV–XVI w.) nad relikdami wcześniejszych okresów,

tym samym znacznie rozszerzając horyzont stratygraficzny stanowiska oraz perspektywy badawcze.

– dr Mariusz Burdajewicz, *Produkcja szkła w Beit Ras-Kapitolias na podstawie znalezisk z wykopalisk CAŚ w latach 2014–2016*

W trakcie badań powierzchniowych (2014) oraz podczas dwóch sezonów prac wykopaliskowych (2015–2016) na obrzeżach współczesnego miasteczka Beit Ras (starożytna Kapitolias) odkryta została stosunkowo duża liczba fragmentów wyrobów szklanych. Zespół ten obejmuje około 120 elementów diagnostycznych, pozwalających na identyfikację poszczególnych typów naczyń używanych/produkowanych w Kapitolias. Są to przede wszystkim naczynia stołowe, takie jak dzbanki, miski, talerze, naczynia do picia (kieliszki, szklanice). Formy zamknięte, takie jak dzbanki i butelki/flakoniki, są reprezentowane jedynie przez nieliczne pojedyncze znaleziska. Fragmenty lampek oliwnych należą do dwóch podstawowych typów, znanych na całym obszarze basenu Morza Śródziemnego: pojedyncze lampki, wiszące na trzech łańcuszkach, oraz lampki umieszczane w specjalnych obręczach, zwisających ze sklepienia (*polycandela*), bądź też na pojedynczych uchwytach, zamocowanych na ścianie. Materiał szklany pochodzi z kontekstów datowanych na okres późnorzymski i bizantyjski oraz wczesnoislamski, to znaczy od IV do mniej więcej VIII wieku. Analiza porównawcza wskazuje, że repertuar wyrobów szklanych jest typowy dla całego obszaru Dekapolis, a nawet dla większego obszaru wschodniej części basenu Morza Śródziemnego.

Należy podkreślić także obecność znacznych ilości surowca szklanego (bryłki surowego szkła oraz tłuczeń szklany) i szlaki, świadczących jednoznacznie o istnieniu w Kapitolias warsztatów szklarskich, podobnie zresztą jak w innych miastach Dekapolis, na przykład w Beth Shean-Scytopolis, Pelli, Gerazie i prawdopodobnie także w Hippos.

14.10 – dr hab. Jarosław Bodzek, mgr Barbara Zajac, *Znaleziska monetarne z Agory Nea Pafos z lat 2011–2015*

Badania archeologiczne Instytutu Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego na pafijskiej agorze przyniosły liczne znaleziska monetarne. W trakcie pięciu sezonów wykopaliskowych w latach 2011–2015 odkryto łącznie ok. 260 monet i krążków monetarnych. Z wyjątkiem srebrnej tetradrachmy Ptolemeusza VI (180–145) i kilku zdeprecjonowanych, trzecio-wiecznych antoninianów oraz czwartowiecznych AEs o niskiej zawartości srebra, odkryte monety w zdecydowanej większości należą do emisji miedzianych, brązowych lub mosiężnych. Zakres chronologiczny puli znalezionych monet zamyka się pomiędzy końcem IV–początkiem III wieku p.n.e.

a VII wiekiem n.e. Osobną kategorię wśród znalezisk z agory stanowią krążki monetarne oraz formy do ich odlewu.

– prof. dr hab. Ewdoksia Papuci-Władyka, *Komunikat na temat Polskiego Instytutu Archeologicznego w Atenach*

Starania o utworzenie Polskiego Instytutu Archeologicznego w Atenach (PIAA) mają długą historię, sięgającą lat 90. XX w., głównymi inicjatorami byli prof. Krzysztof Nowicki z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN oraz prof. Kazimierz Lewartowski z Uniwersytetu Warszawskiego, wspierani następnie przez innych naukowców z innych instytucji (UJ, PAU, UAM, UMK). Jednak długo zabiegali te nie odnosiły sukcesu.

Przełom nastąpił w roku 2017, gdy liderem został Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. We wrześniu 2018 r. rektor UAM powołał Centrum uniwersyteckie o nazwie Polski Instytut Archeologiczny w Atenach, natomiast Ministerstwo Kultury i Sportu Republiki Grecji pismem z dnia 28 czerwca 2019 r. wydało oficjalne zezwolenie na jego powstanie w Grecji.

Zadania PIAA obejmują nie tylko umożliwianie prowadzenia szeroko rozumianych badań archeologicznych w Grecji, ale także reprezentowanie interesów polskich instytucji naukowych w kontaktach z organami władzy państwowej Grecji czy wspieranie współpracy naukowej z badaczami z innych krajów, w szczególności z greckimi, oraz stworzenie płaszczyzny spotkań, wymiany oraz współpracy różnych dziedzin naukowych, zajmujących się dziejami i kulturą hellenicką od epoki kamienia po czasy współczesne.

Organami PIAA są: dyrektor, wspierany przez wicedyrektora, sekretarza naukowego krajowego oraz sekretarza w Atenach, Rada Partnerów oraz Rada Naukowa. Pierwszym dyrektorem PIAA został prof. Janusz Czebreszuk (UAM), zaś wicedyrektorem – prof. Ewdoksia Papuci-Władyka (UJ), oboje z władz Komisji Archeologii Krajów Śródziemnomorskich PAU.

Siedziba Instytutu mieści się przy ul. Dionysiou Aiginitou 7 w Atenach (dzielnica Ilisia), wkrótce powstanie strona internetowa PIAA.

18.11 – dr Dorota Gorzelany, *Archeologia dla historii sztuki. Antyczne motywy w twórczości Henryka Siemiradzkiego (1843–1902)*

Bohaterem wykładu jest Henryk Siemiradzki, polski malarz, przedstawiciel akademizmu. Siemiradzki urodził się w 1843 r. w Nowobielegorodzie. Ukończył studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Charkowskiego, uzyskując stopień kandydata nauk przyrodniczych na podstawie dysertacji *O instynkcie owadów*. Następnie rozpoczął studia malarskie na Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu. W 1871 r. ukończył studia i uzyskał 6-letnie stypendium rządowe. Wyjechał do Monachium, odwiedzając po drodze po raz pierwszy w życiu Kraków. W Monachium spotkał wielu

polskich malarzy, a wśród nich Józefa Brandta i Stanisława Witkiewicza. W 1872 r. wyjechał do Włoch. Był członkiem wielu akademii europejskich.

Tematykę swoich dzieł czerpał z antyku. W referacie zaprezentowano wyniki analizy obrazów Siemieradzkiego, której celem była identyfikacja dzieł starożytnych będących inspiracją dla malarza.

16.12 – dr Inga Głuszek, *Histria i Nikonion – kolonie greckie na północno-zachodnim wybrzeżu Morza Czarnego, charakterystyka znalezisk ceramiki stołowej*

Histria i Nikonion reprezentują dwie fazy kolonizacji greckiej północno-zachodniego wybrzeża Morza Czarnego. Starszą, datowaną na początek trzeciej ćwierci VII w. p.n.e. (Histria), oraz młodszą (Nikonion), odnoszącą się do połowy VI w. p.n.e. Od okresu archaicznego po wczesny okres hellenistyczny Nikonion znajdowało się na granicy wpływów dużych *poleis*, jak Histria i Olbia. W przypadku Histrii związki pomiędzy oboma ośrodkami nie ograniczają się do wzoru osadniczego, gdyż, jak wskazuje część badaczy, źródła numizmatyczne i epigraficzne dowodzą, iż mieszkańcy Histrii wzięli czynny udział w założeniu nowej osady. Badania nad dystrybucją ceramiki stołowej, tj. naczyńmi czarno pokostowanymi, importowanymi na stanowiska nadczarnomorskie, na przykładzie zabytków z obu stanowisk pokazują prawidłowości odnośnie do okresu klasycznego i hellenistycznego, które zostały zarejestrowane także w sąsiedniej Olbii. W trakcie prezentacji scharakteryzowano przykłady ceramiki z Histrii i Nikonion z okresu klasycznego, związane z produkcją warsztatów attyckich, przedstawiono także naczynia datowane na V i IV w. p.n.e., nieznajdujące analogii w repertuarze form attyckich – tzw. kubki z Chios. W odniesieniu do okresu hellenistycznego przedstawiono znaleziska ceramiki o zidentyfikowanej proveniencji, jak ceramika Campana A.

– dr Andrzej Ćwiek, *Polska Misja Archeologiczna w Szejjch Abd el-Gurna (Egipt). Archeologia ekstremalna*

Misja działa od 2003 r. na terenie Teb Zachodnich (dzisiejsza wioska Gur-na na zachodnim brzegu Luksoru), w pobliżu słynnej Doliny Królów i Deir el-Bahari. W miejscu tym w okresie Średniego Państwa, ok. 2000 r. p.n.e., wykuto grobowce dla dwóch najwyższych dostojników dworu faraona, dzisiaj znane jako MMA 1151 i MMA 1152. Położone tuż obok planowanego grobowca królewskiego, nie zostały ukończone i prawdopodobnie nie wykorzystano ich do pochówku pierwotnych właścicieli, lecz w późniejszych czasach zostały wielokrotnie wtórnie użyte. W okresie od VI do VIII w. n.e. na terenie obu grobowców funkcjonował erem, w którym mieszkali koptyjscy mnisi. Badanie owej wczesnochrześcijańskiej pustelni (od

której pochodzi popularna nazwa ekspedycji – Misja Eremu) trwało przez pierwsze dwanaście sezonów prac, prowadzonych pod auspicjami Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW, którymi kierował Tomasz Górecki z Muzeum Narodowego w Warszawie. W latach 2015 i 2016 prace, do których włączyła się ekipa z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, kierowana przez Andrzeja Ćwieka, koncentrowały się na pozostałościach architektury i zabytkach z okresu faraonów. W ich trakcie odkopano *in extenso* podziemia grobowca MMA 1152, których początkiem jest szyb grobowy o głębokości 18 metrów, co stawiało przed archeologami ekstremalne wyzwania. Tysiące artefaktów z różnych okresów historii Egiptu, odkryte podczas badań wykopaliskowych, zaświadcza o niezwyklej historii tego miejsca.

– dr Michał Krueger, *Przełom epok brązu i żelaza w południowo-zachodniej części Półwyspu Iberyjskiego*

Południowo-zachodnia część Półwyspu Iberyjskiego na przełomie epok brązu i żelaza jest areną głębokich transformacji kulturowych, które można obserwować na wielu poziomach ludzkiej aktywności: w budownictwie, w strukturze społeczno-politycznej, w obrzędowości czy w kulturze materialnej. Następujące zmiany są szczególnie dobrze widoczne w sferze produkcji ceramiki. W trakcie wystąpienia omówiono kwestię wpływu wieloaspektowych analiz laboratoryjnych ceramiki na możliwość pozyskania nowych informacji na temat technologii, mikrostruktury, proveniencji i zawartości naczyń z Półwyspu Iberyjskiego.

Komisja Medioznawcza PAU

- 15.01** – dr hab. Agnieszka Cieślak, *Korespondenci zagraniczni prasy polskiej w dwudziestoleciu międzywojennym. Wstęp do projektu badawczego*
- 19.02** – prof. dr hab. Andrzej Kaliszewski, *Ewolucja gatunku polskiego reportażu wojennego. Zarys problematyki*
- 19.03** – dr Paweł Planeta, *Krytyka obecności kapitału niemieckiego na rynku mediów w Polsce w publicystyce prasy prawicowej*
- 9.04** – ks. prof. Wojciech Misztal, *Papież Franciszek o mediach, nadziei i zaufaniu*
- 21.05** – dr Grzegorz Ptaszek, *Dominacja korporacji nowomediów w sieciach komunikacyjnych. Czwarta czy piąta władza?*
- 15.10** – dr Magdalena Ślawka, *Model świadomości gatunkowej – mediolinguistyczne badania nad dziennikarzami prasowymi*
- 7.12** – dr hab. Wojciech Kajtoch prof. UJ, *Ilościowa leksykalna analiza zawartości na tle innych metod badania języka prasy*

KOMISJE WYDZIAŁU III NAUK ŚCISŁYCH I TECHNICZNYCH

Komisja Astrofizyki PAU

25.01 – prof. dr hab. Ewa Rondio, *Hyper-Kamiokande*

1.03 – dr Tomasz Kapela, *Choreografie w problemie N-ciał*

29.03 – dr hab. Grzegorz Zuzel, *Poszukiwanie podwójnego bezneutrinowego rozpadu beta w eksperymencie GERDA*

Komisja Nauk Technicznych PAU

29.01 – prof. dr hab. Bartosz Grzybowski, *The chemical origins of life: Synthetic connectivity and emergence in the network of prebiotic chemistry*

The research on the chemical origins of life is coming of age and we are finally beginning to systematize our knowledge about reactions that can be performed under prebiotic conditions as well as the plausible synthetic routes leading to life's key molecules – proteinogenic amino acids, common sugars, or canonical nucleobases. On the other hand, we still have only fragmentary understanding of whether and how other types of molecules formed on primitive Earth, and how this entire prebiotic “molecular universe” ultimately evolved into systems of chemical reactions and compartments housing them. In my talk I show how these questions can be addressed with the help of modern computers analyzing putative prebiotic syntheses. I show how the machine can generate the entire universe of prebiotic chemistry, analyze its synthetic structure, and predict new synthetic routes that are then be validated in the laboratory. Remarkably, this universe exhibits three forms of nontrivial chemical emergence as the molecules comprising it can (i) act as catalysts enabling new reaction types, (ii) form functional chemical systems including autocatalytic cycles, and (iii) engage in reactions ultimately producing surfactants known to form micelles and thus relevant to primitive forms of biological compartmentalization. Intriguingly, the prebiotic syntheses – often performed under environmentally benign conditions – can also rapidly create relatively complex scaffolds used in modern pharmaceutical chemistry, thus suggesting a potential and quite unexpected link between the origins of life research and green, environmentally friendly chemical syntheses and production.

19.02 – prof. dr hab. inż. Krzysztof Stypuła, *Wpływ drgań komunikacyjnych na obiekty budowlane*

Intensywny rozwój budownictwa kubaturowego i komunikacyjnego powoduje wzrost liczby problemów związanych z wpływem drgań komunikacyjnych

na obiekty budowlane. W szczególności dotyczy to wpływu tych drgań na konstrukcję budynków, na ludzi przebywających w budynkach oraz ewentualnie na wrażliwe na drgania urządzenia. Zagadnienia te wiążą się także z ochroną środowiska przed zanieczyszczeniami. W latach 2016 i 2017 opracowano w Instytucie Mechaniki Budowli Politechniki Krakowskiej nowelizację norm: 1) PN-B-02170:2016. Ocena szkodliwości drgań przekazywanych przez podłoże na budynki; 2) PN-B-02171:2017. Ocena wpływu drgań na ludzi w budynkach. Zawierają one m.in. kryteria ocen wspomnianych wyżej wpływów. W referacie przedstawiono w skrócie zasady tych ocen oraz czynniki wpływające na poziom drgań komunikacyjnych wraz z przykładowymi wynikami badań, a także nowoczesne metody ochrony przed drganiami komunikacyjnymi. Zaprezentowano przykłady zastosowań wiedzy z tego zakresu w praktyce projektowania i eksploatacji arterii komunikacyjnych oraz budynków w pobliżu tych arterii.

14.03 (wspólne z Komisją Zagrożeń Cywilizacyjnych) – prof. dr hab. Antoni Tajduś, *Stan polskiego górnictwa węgla kamiennego i brunatnego*

16.04 (wspólne z Komisją Zagrożeń Cywilizacyjnych) – prof. dr hab. Tomasz Szmuc, *Polska energetyka. Zagrożenia i szanse*

W referacie omówiono warunkowania i zagrożenia oraz możliwości rozwoju energetyki w Polsce. Wystąpienie było próbą w miarę szerokiej analizy i mogło być traktowane jako kontynuacja wcześniejszego referatu prof. Antoniego Tajdusia *Stan polskiego górnictwa węgla kamiennego i brunatnego*.

Plan wykładu: 1. Uwarunkowania rozwoju polskiej energetyki. Zasoby węglowe – podsumowanie jako kontekst referatu. 2. Energetyka zawodowa – stan aktualny i zapotrzebowanie na energię elektryczną. 3. Nowe technologie energetyki zawodowej: a) japońska technologia wytwarzania energii elektrycznej bazująca na zgazowaniu IGCC (*Integrated Gazification Combined Cycle*), b) rozwiązania jądrowe – duże i małe reaktory. 4. Odnawialne źródła energii i klastry energii jako szansa dla energetyki rozproszonej. 5. Podsumowanie – możliwe rozwiązania.

21.05 (wspólne z Komisją Zastosowań Matematyki OK PTM) – prof. dr hab. Jerzy Klamka, *Sterowalność układów dynamicznych*

Sterowalność, podobnie jak obserwowalność oraz stabilność, należy do podstawowych pojęć wykorzystywanych w matematycznej teorii sterowania optymalnego. Ogólnie mówiąc, sterowalność oznacza, że w układzie dynamicznym możliwe jest osiągnięcie w skończonym czasie zadanego stanu końcowego przy użyciu odpowiednio dobranego sterowania, należącego do zadanego zbioru sterowań dopuszczalnych.

W literaturze można spotkać wiele różnych definicji oraz kryteriów badania sterowalności, które w istotny sposób zależą zarówno od równania stanu rozpatrywanego układu dynamicznego, jak i od postaci zbioru sterowań dopuszczalnych. Większość tych rezultatów dotyczy zagadnień sterowalności liniowych układów dynamicznych dla przypadku nieograniczonych wartości sterowań dopuszczalnych.

W referacie rozpatrzono zagadnienia sterowalności dla liniowych, skończone wymiarowych, stacjonarnych układów dynamicznych z nieograniczonymi oraz ograniczonymi sterowaniami dopuszczalnymi. Sformułowano warunki konieczne i wystarczające sterowalności. Ponadto przedstawiono kryteria sterowalności dla układów dynamicznych z różnego typu opóźnieniami w sterowaniu oraz układów nieskończone wymiarowych i układów o parametrach rozłożonych.

Z problematyką sterowalności ściśle związane jest zagadnienie sterowania z minimalną energią. W referacie sformułowano zagadnienie sterowania z minimalną energią dla układów liniowych oraz podano postać sterowania minimalno-energetycznego.

15.10 (wspólne z Komisją Zagrożeń Cywilizacyjnych) – prof. dr hab. inż. Andrzej Flaga, *Działanie dynamiczne na warstwę przyziemną powietrza jako efektywna metoda poprawy przewietrzania i redukcji smogu obszarów zurbanizowanych*

W referacie najpierw przedstawiono oryginalne koncepcje dotyczące działania dynamicznego na warstwę przyziemną powietrza jako efektywną metodę przewietrzania i redukcji smogu obszarów zurbanizowanych. Następnie scharakteryzowano prace naukowo-badawcze, zrealizowane dotąd w tym zakresie w Laboratorium Inżynierii Wiatrowej Politechniki Krakowskiej. Wyniki tych prac są bardzo obiecujące. Pozwoliły one na przygotowanie programu interdyscyplinarnego projektu badawczego z udziałem kilku podmiotów pt. „Dynamiczne przewietrzanie i redukcja smogu obszarów zurbanizowanych na przykładzie miasta Krakowa”.

Następnie na podstawie analizy wielokryterialnej wyznaczono główne kierunki kanałów dynamicznego przewietrzania miasta Krakowa. Z przeprowadzonych rozważań wynika, że podniesienie skuteczności działania kanałów wentylacyjnych wymaga likwidacji emisji zanieczyszczeń w konkretnych lokalizacjach, związanych z proponowanymi kanałami dynamicznego przewietrzania miasta.

Badania jakości powietrza, wykonane dotychczas w ramach monitoringu powietrza, nie umożliwiają podjęcia radykalnych decyzji w zakresie efektywnego przewietrzania obszarów zurbanizowanych. Konieczne jest zatem

przeprowadzenie dodatkowych badań w tym zakresie z wykorzystaniem sieci odpowiednio wyposażonych masztów pomiarowych.

19.11 – prof. dr hab. inż. Janusz S. Szmyd, *Development of High Efficiency Technologies for Reinforcing Energy Security*

The development of civilisation is linked inextricably with growing demand for electricity. Thus, the still-rapid increase in the level of utilisation of natural resources, including fossil fuels, leaves it more and more urgent that conventional energy technologies and the potential of the renewable energy sources be made subject to re-evaluation. It is estimated that last 200 years have seen use made of more than 50% of the available natural resources. Equally, if economic forecasts prove accurate, for at least several more decades, oil, natural gas and coal will go on being the basic primary energy sources. The alternative solution represented by nuclear energy remains a cause of considerable public concern, while the potential for use to be made of renewable energy sources is seen to be very much dependent on local environmental conditions. For this reason, it is necessary to emphasise the impact of research that focuses on the further sharpening-up of energy efficiency, as well as actions aimed at increasing society's awareness of the relevant issues. The history of recent centuries has shown that rapid economic and social transformation followed on from the industrial and technological revolutions, which is to say revolutions made possible by the development of power-supply technologies. While the 19th century was "the age of steam" or of coal, and the 20th century the era of oil and gas, the question now concerns the name that will at some point come to be associated with the 21st century. In this presentation, the subjects of discussion are primary energy consumption and energy resources, though three international projects on the global scale are also presented, i.e. ITER, Hydrates and DESERTEC. These projects demonstrate new scientific and technical possibilities, though it is unlikely that commercialisation would prove feasible before 2050. Research should thus be focused on raising energy efficiency. The development of high-efficiency technologies that reinforce energy security is presented, with it being assumed that these new high-efficiency technologies are capable of being applied globally in the near future.

10.12 (wspólne z Komisją Zagrożeń Cywilizacyjnych) – prof. dr hab. Karol Życzkowski, *Wybory i głosowanie z punktu widzenia fizyka*

Z punktu widzenia nauk ścisłych i technicznych wybory można potraktować jako skomplikowane doświadczenie badawcze, angażujące miliony obywateli. Jego celem jest zarówno poznanie opinii wyborców, jak i wybór przedstawicieli społeczeństwa, którzy otrzymają mandat do sprawowania

władzy. Ścisłe twierdzenia matematyczne pokazują, że nie istnieje idealny system wyborczy. W referacie pokazano zalety i wady różnych ordynacji wyborczych oraz wyjaśniono, jak za pomocą statystycznej analizy danych wyborczych można ujawnić nadużycia wyborcze⁴. Ponadto omówiono krótko wyniki tegorocznych wyborów parlamentarnych oraz ujawnione wady obowiązującego systemu i przedstawiono proponowane (niewielkie) zmiany ordynacji wyborczej. Zgodnie z zasadą, aby posłowie nie decydowali o systemie najbliższych wyborów, w których może być dokonana ich reelekcja, sugerujemy, by w bieżącej kadencji Sejm zatwierdził ordynację obowiązującą od wyborów 2027.

Komisja Układów Złożonych PAU

- 11.01** – prof. dr hab. Tadeusz Marek, *Mózg w stanach krytycznych*
22.03 – prof. dr hab. Aleksander Weron, *Statistical testing approach for anomalous diffusion classification*
10.05 – prof. dr hab. Włodzisław Duch, *Sztuczna inteligencja i technologie neurokognitywne*.
14.06 – prof. dr hab. Stanisław Jadach, *European Strategy for Particle Physics*
25.10 – prof. dr hab. Marek Kuś, *Czy każdy układ kwantowy ma jednoznaczna granicę klasyczną*
6.12 – dr hab. Paweł Oświecimka, *Dynamika multifraktali finansowych*

KOMISJE WYDZIAŁU IV PRZYRODNICZEGO

Komisja Geoinformatyki PAU

- 9.01** – prof. dr hab. Władysław Góral, *Sieć astronomiczno-geodezyjna na podstawie lokalizacji kopców i budowli sakralnych Krakowa*

Prezentowana sieć astronomiczno-geodezyjna jest odniesiona do układu horizontalnego o początku na kopcu Kraka. Lokalizacja wielu kościołów i klasztorów krakowskich wyznacza interesujące linie o aspekcie astronomiczno-kalendarzowym. Linie te są zgodne z kierunkiem wschodu i zachodu Słońca w dniu przesilenia letniego oraz zimowego, obserwowanego przez obserwatora na kopcu Kraka na tle charakterystycznych punktów na widnokręgu. Kolejne cztery kierunki wschodu i zachodu Słońca skojarzone są z kierunkiem

⁴ K. Rzążewski, W. Słomczyński, K. Życzkowski, *Każdy głos się liczy – wędrówka przez krainę wyborów*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2014.

kopiec Kraka–kopiec Wandy. Obserwator znajdujący się na kopcu Kraka obserwuje wschód Słońca nad kopcem Wandy w dniu 1 maja i 12 sierpnia. Zaś obserwator znajdujący się na kopcu Wandy obserwuje zachód Słońca nad kopcem Kraka w dniu 6 lutego i 4 listopada. Kilka klasztorów i kościołów krakowskich jest również zlokalizowanych na liniach równoległych z linią kopiec Kraka–kopiec Wandy. Powyższe cztery daty wraz datą przesilenia letniego i zimowego oraz z datą równonocy wiosennej i jesiennej dzielą rok w przybliżeniu na osiem równych części. Na obszarze Krakowa znajdują się ponadto kościoły wyznaczające linie południkowe. Okazuje się, że wszystkie wyżej wymienione linie są zakodowane wewnątrz kopca Kraka w postaci 11 linii śladów kołków (płatów), biegnących radialnie od śladu słupa centralnego. Linie te zostały przedstawione na trzech przekrojach poziomych w ramach dokumentacji wyników wykopaliisk archeologicznych przeprowadzonych na kopcu Kraka w latach 1937–1939. W prezentacji omawia się szczegółowo zastosowaną metodę deszyfracji tego kodu. Wiedza astronomiczno-kalendarzowa, zakodowana we wnętrzu kopca Kraka, jest porównywana z wynikami badań z zakresu astronomii z okresu neolitu i wczesnej epoki brązu na obszarze Europy Środkowej.

13.03 – dr hab. inż. Dariusz Gotlib, *Infrastruktura Naukowych Informacji Geoprzestrzennych – perspektywy rozwoju w kontekście realizacji projektu CENAGIS*

Celem projektu CENAGIS (Centrum Naukowych Analiz Geoprzestrzennych i Obliczeń Satelitarnych) jest utworzenie centrum analiz naukowych o światowym poziomie, z wykorzystaniem najnowszych technologii, w szczególności geoinformatycznych i informatycznych, pozwalających na zdalny (wirtualny) dostęp do danych i oprogramowania geoinformacyjnego szerokiemu gronu naukowców i współpracujących innowacyjnych przedsiębiorstw technologicznych. Projekt realizowany będzie na Politechnice Warszawskiej, ale na poziomie idei ma charakter projektu wspólnego dla całego środowiska akademickiego zajmującego się szeroko rozumianą geomatyką w Polsce. W celu konsolidacji badań planowane jest utworzenie Sieci Naukowej Analiz i Prezentacji Danych Geoprzestrzennych Polski, która będzie konsolidowała i koordynowała program badawczy z zakresu geoinformacji w Polsce. Do tej inicjatywy będą mogły przyłączyć się wszystkie zainteresowane jednostki naukowe lub zespoły badawcze w Polsce. Realizacja tych celów może być istotnym krokiem na drodze do utworzenia krajowej Infrastruktury Naukowych Informacji Geoprzestrzennych jako analogii do krajowej Infrastruktury Informacji Przestrzennych. To z kolei może doprowadzić do istotnego rozwoju geoinformacji w Polsce w obszarze B+R. W referacie przedstawiono zarówno podstawowe założenia merytoryczne

i technologiczne infrastruktury CENAGIS, jak i podstawowe założenia oraz wyzwania organizacyjne dotyczące tworzenia Sieci Naukowej Analiz i Prezentacji Danych Geoprzestrzennych oraz Infrastruktury Naukowych Informacji Geoprzestrzennych.

10.04 – dr hab. Andrzej Bielecki prof. AGH, *Konwolucyjne sieci neuronowe i głębokie uczenie*

Sztuczne sieci neuronowe to algorytmy, których działanie jest wzorowane na budowie i działaniu biologicznych sieci neuronowych. Badania nad sieciami neuronowymi zostały zapoczątkowane pod koniec lat 50. XX wieku i zaowocowały wprowadzeniem różnego rodzaju sieci neuronowych oraz różnych metod ustalania ich parametrów – tzw. uczenie sieci neuronowej. W XXI wieku zaproponowano tzw. sieci konwolucyjne, które są odmianą warstwowej sieci neuronowej. Używane są przede wszystkim do analizy obrazów. Pozwalają zrozumieć strukturę obrazu w większym stopniu niż sieci neuronowe stosowane dotychczas. W referacie przedstawiona została specyfika sztucznych sieci neuronowych oraz struktura i metody nauki sieci konwolucyjnych. Omówiono także ich zastosowania.

8.05 – dr inż. Adam Iwaniak, *Budowa inteligentnej Infrastruktury Informacji Przestrzennej*

Koncepcja budowy infrastruktury danych przestrzennych została opracowana na przełomie lat 80. i 90. minionego stulecia, jeszcze przed powstaniem sieci WWW. Zaburzenie cyfrowe, jakim jest gwałtowny rozwój Internetu, a w szczególności powszechność i łatwość dostępu do informacji, sprawiło, że dzisiaj wysiłki związane z budową infrastruktury informacji przestrzennej są konsumowane w ograniczonym zakresie. Wynika to m.in. z faktu, że informacja przestrzenna udostępniana w infrastrukturze informacyjnej jest bardzo słabo zintegrowana (powiązana) z zasobami sieci WWW, jak również ze zbiorami i usługami danych przestrzennych udostępnianymi w ramach budowanej infrastruktury. Znaczącą poprawę w tym obszarze może przynieść wykorzystanie technologii Semantycznego Internetu, a w szczególności Linked Data. Proponowane rozwiązanie zwiększa efektywność funkcjonowania infrastruktury, jak również pozwala na reprezentację danych przestrzennych w postaci grafów wiedzy, których atrakcyjność w erze Big Data i uczenia maszynowego jest niezwykle wysoka. Tematem prezentacji było omówienie koncepcji i przykładów implementacji Inteligentnej Infrastruktury Informacji Przestrzennej, wykorzystującej technologie Semantycznego Internetu, a w szczególności ontologie, stosowane do opisu danych przestrzennych i usług sieciowych, kontekstowego wyszukiwania, integracji informacji i wnioskowania.

12.06 – dr Krzysztof Ostafin, *Delimitacja historycznych jednostek terytorialnych i administracyjnych w kontekście geoportalu Galicji i Śląska Austriackiego (połowa XIX w. – początek XX w.)*

Wraz z postępem digitalizacji historycznych dokumentów w bibliotekach i archiwach wzrasta ich dostępność dla każdego odbiorcy Internetu. Chociaż udostępniane są duże zasoby map i danych statystycznych, to ważną barierą ich wykorzystania są zmiany granic jednostek odniesienia przestrzennego, dla których były gromadzone. Zwiększa się zapotrzebowanie na przestrzenne dane historyczne we współczesnym obiegu naukowym, gdyż pozwalają one rozszerzyć istniejące serie, a tym samym zrozumieć następstwa historycznych procesów politycznych, demograficznych, gospodarczych. W referacie przedstawiono metodykę wydzielenia jednostek terytorialnych i administracyjnych ze źródeł kartograficznych z drugiej połowy XIX w. i początku XX w. dla regionów historycznych znajdujących się obecnie w Polsce, Ukrainie i Czechach wraz z oceną jakości tych wydzieleni i możliwościami łączenia z danymi statystycznymi.

13.11 – prof. dr hab. inż. Tadeusz Chrobak, *Czy von E. Sydova rafa generalizacji kartograficznej jest przydatna w cyfrowej generalizacji*

Rozwój metod uogólnienia (upraszczania) geometrii obiektu w kartografii cyfrowej to doskonalenie algorytmów z pominięciem w nich cech merytorycznych, takich jak: weryfikacja podobieństwa geometrii figur przed i po procesie, niezależność wyniku procesu od użytkownika, czyli cech niezbędnych w automatycznym uogólnianiu obiektu. Na seminarium przedstawiono odwzorowanie zwiężające w siebie S. Banacha jako standard uogólnień geometrii obiektu w skalach: $s \leq 1$. Jego celem jest uzyskanie wyniku jednoznacznego w rozwiązaniu uogólnianego obiektu uzasadnionego matematycznie. Powyższe warunki są przydatne w harmonizacji bazy danych i rozwiązaniach opartych na teorii grafów dla uogólnień obiektów. Uzyskane w odwzorowaniu zwiężającym wyniki wymagają od danych – X zachowania:

- warunków przestrzeni metrycznej zupełnej – L_z ,
- kontrakcji Lipschitza w odwzorowaniu zwiężającym,
- kryterium *Cauche’go* w skalach $s < 1$,
- twierdzenia S. Banacha o odwzorowaniu zwiężającym trójkątami zwiężającymi TZK w siebie,
- rozpoznawalności linii uogólnionej rysunku A. Saliszczewa,
- standardu uogólnienia obiektu w siebie dla wszystkich odwzorowań zwiężających.

Standardowe dane obiektu do automatycznego odwzorowania zwiężającego w siebie powinny uzupełniać jego metadane i być udostępniane przez

ośrodek dokumentacji kartograficznej. Aplikacja zmodernizowanego odwzorowania zwięzającego uwzględnia jego następujące fazy:

- przestrzeń metryczna zupełna – L_{∞} ,
- system trójkątów drzewa binarnego – *stdb*,
- kryterium Lipschitza (warunek kontrakcji),
- kryterium *Cauche'go*,
- metryka A. Saliszczewa
- twierdzenie S. Banacha w przestrzeniach metrycznych: $X \rightarrow X$ i $X \rightarrow Y$

W dotychczasowych metodach uogólnienia obiektu brak jest rozwiązania, które można zweryfikować. Natomiast w uogólnieniach obiektu odwzorowania zwięzającego w siebie stosowanie standardu w siebie powoduje powtarzalność jego w każdej skali, przez co istnieje rozwiązanie z weryfikacją wyniku. W prezentacji zastosowań metody opartej na ciągłym jednostronnym odwzorowaniu zwięzającym obiektu liniowego trójkątami TZK przedstawiono jej przydatność do pełnej automatyzacji uogólnień obiektu. Rozważania teoretyczne metody uogólnienia obiektu liniowego w skalach $s < 1$ oparte na zastosowaniu twierdzenia odwzorowania zwięzającego S. Banacha przy tworzeniu trójkątów systemem drzewa binarnego potwierdza, że rafa generalizacji dot. geometrii obiektu ma uzasadnione matematycznie jednoznaczne rozwiązanie.

11.12 – dr Piotr Trzepacz, *Graffiti futbolowe jako informacja geograficzna. Metodyczne wyzwania badania markerów terytorialnych*

Graffiti futbolowe, rozumiane jako wszelkiego rodzaju znaki odwołujące się do preferencji kibicowskich, stanowi powszechny element ikonosfery wielu miast. W wypadku Krakowa w 2006 roku w granicach administracyjnych miasta zlokalizowano i udokumentowano lokalizację oraz treść 5,5 tys. przypadków tego zjawiska. Badanie powtórzone w roku 2016 wykazało wzrost liczby znaków do przeszło 6 tys. Jednocześnie, mimo dynamicznych przemian, jakim podlega społeczno-ekonomiczna przestrzeń miasta, jego podział na strefy kibicowskich wpływów nie wykazał znaczących zmian. Badanie terenowe przeprowadzone w Łodzi (2018), Zagrzebiu (2019) i Belgradzie (2019) potwierdziło uniwersalność stosowania graffiti futbolowego do wyrażania pretensji terytorialnych wobec przestrzeni miasta. Badanie otwiera możliwość dyskusji nad szeregiem zagadnień:

- (1) zmian, jakie dla kartowania terenowego przyniosły możliwości geokodowanej fotografii mobilnej oraz aplikacje monitorujące aktywność badacza w przestrzeni,
- (2) problemu, jaki stanowi przyjęcie właściwych jednostek do przestrzennego agregowania wyników badań, które opierają się na danych

- punktowych, reprezentujących dążenia do dominacji nad przestrzenią miasta,
- (3) wykorzystania metodologii mieszanej w studiach miejskich z uwzględnieniem wywiadu z metodą psychokartograficzną.

Komisja Paleogeografii Czwartorzędu PAU

- 25.01** – prof. dr hab. Leszek Starkel, *Jak należy badać przebieg i skutki ekstremalnych opadów – 50-lecie katastrofального opadu w Himalajach*
- 15.02** – mgr Edyta Kłusakiewicz, *Zróznicowanie facjalne i geochemiczne aluwiiów równiny zalewowej górnej Kamiennej (Wyżyna Kielecka)*
- 12.04** – prof. dr hab. Wojciech Wysota, *Katastrofalne powodzie lodowcowe w południowym sektorze ostatniego lądolodu skandynawskiego: zapis geomorfologiczny i implikacje paleogeograficzne*
- 24.05** – prof. dr hab. Maria Łanczont, prof. dr hab. Teresa Madeyska, dr Beata Hołub, prof. dr hab. Maryna Komar, dr hab. Przemysław Mroczek, mgr Karol Standzikowski, prof. dr hab. Paweł Valde-Nowak, mgr Anna Kraszewska, dr Magda Cieśla, mgr Jakub Skłucki, *Allerödskie obozowisko w przełomie Białki koło Oblazowej Skąty: archeologia, obraz paleośrodowiska*
- 18.10** – prof. dr hab. Adam Nadachowski, prof. dr hab. Paweł Valde-Nowak, *Przemiany zespołów fauny kręgowców i aktywność paleolitycznych populacji ludzkich – rekonstrukcja środowiska przy końcu pleniglacjału (GS-2a) i na początku późnego glacjału (GI-1e) na Podhalu*
- 20.12** – dr hab. inż. Włodzimierz Margielewski, prof. dr hab. inż. Marek Krąpiec, mgr Krzysztof Buczek, dr inż. Katarzyna Korzeń, dr hab. inż. Elżbieta Szychowska-Krąpiec, dr inż. Joanna Barniak, dr hab. Monika Niska, dr hab. Renata Stachowicz-Rybka, dr hab. Andrzej Obidowicz, dr hab. Agata Wojtal, prof. dr hab. Mirosława Kupryjanowicz, dr Magdalena Fiłoc, dr hab. inż. Jan Urban, dr hab. Agnieszka Pociecha, *Rekonstrukcja zmian paleośrodowiska w holocenie na podstawie badań dendrochronologicznych subfosylnego drewna i analizy wieloczynnikowej osadów torfowisk z obszaru północnej i południowej Polski*

Komisja Biologii Rozwoju PAU

- 25.01** – dr Krzysztof Szade, prof. dr hab. Alicja Józkowicz, *Po co nam tęcze myszy?*
- 31.05** – prof. dr hab. Robert Hasterok, *Modelowe trawy w analizie cytomolekularnej roślinnego genomu jądrowego – współczesne możliwości i wyzwania*

Organizacja cytomolekularna genomu roślinnego jest stosunkowo słabo poznana w porównaniu do analogicznych badań prowadzonych na zwierzętach, szczególnie ssakach. Jednym z powodów są duże rozmiary roślinnych genomów jądrowych. Wiele gatunków roślin, przykładowo trawy, ma ogromne znaczenie ekologiczne i gospodarcze. Pomocne w analizach cytomolekularnych są organizmy modelowe, które charakteryzują się zestawem cech sprawiających, że lepiej nadają się one do takich badań niż te niemodelowe. Jednym z roślinnych systemów modelowych jest rodzaj *Brachypodium* z flagowym gatunkiem *B. distachyon*. Zaliczane do tej grupy trawy klimatu umiarkowanego charakteryzują się m. in. niewielkimi i w przypadku kilku gatunków już zsekwencjonowanymi genomami jądrowymi, krótkim cyklem życiowym, prostymi wymaganiami troficznymi, a także interesującymi zależnościami filogenetycznymi. Celem niniejszego referatu było nakreślenie i przedyskutowanie stanu obecnego oraz perspektywy badań cytomolekularnych z wykorzystaniem gatunków *Brachypodium* w kontekście różnych aspektów organizacji ich genomów jądrowych, takich jak struktura i ewolucja kariotypów, rozmieszczenie terytoriów chromosomowych w interfazie, kontrola parowania chromosomów w trakcie mejozy, mechanizm selektywnej inaktywacji ekspresji rDNA u niektórych allopoliploidów, niestabilność genomu jądrowego wywołana działaniem mutagenami.

Komisja Nauk Rolniczych, Leśnych i Weterynaryjnych PAU

18.02 – prof. dr hab. Tadeusz Szulc, *Tajemnice mleka*

Mleko ssaków jest najdoskonalszym pokarmem, jaki stworzyła natura, przeznaczonym dla wzrostu i rozwoju potomstwa w pierwszym okresie życia. Człowiek rozpoczął spożycie mleka innych ssaków po ich udomowieniu. Jednak znaczący wzrost jego wykorzystania nastąpił w XX wieku, szczególnie w Europie i Ameryce Północnej, a obecnie wzrasta również na pozostałych kontynentach. Mimo iż mleko jest swoistym eliksirem życia każdego ośeska ssaków, nasza wiedza o jego właściwościach i funkcjach jest w dalszym ciągu skromna. Mleko zawiera ponad 400 kwasów tłuszczowych, ponad 100 różnych białek i peptydów, ponad 100 związków mineralnych, w tym makro- i mikroelementy, większość witamin, laktozę, wiele oligosacharydów, glikoprotein, glikolipidów. W procesie rozkładu białek mleka zidentyfikowano blisko 2000 bioaktywnych peptydów o prozdrowotnych właściwościach. W ostatnim czasie dokonano znaczącego postępu w poznaniu wpływu wielu różnych składników mleka i produktów powstających w procesie ich trawienia oraz w przetwórstwie na zdrowie człowieka. W licznych badaniach

wykazano antybakteryjne i antynowotworowe działanie, korzystny wpływ na poziom cholesterolu, zapobieganie cukrzycy, miażdżycy i osteoporozie oraz przeciwdziałanie nadciśnieniu, otyłości, kamicy nerkowej. Zatem mleko jako bogate źródło składników odżywczych może wzbogacać i modyfikować dietę z korzyścią dla zdrowia człowieka. Z mleka różnych ssaków produkuję blisko 2000 napojów mlecznych oraz 5000 serów i produktów seropodobnych, a także kilkadziesiąt rodzajów masła i innych produktów. Ale mleko może mieć również niekorzystne działanie na zdrowie niektórych ludzi, powodując alergie lub niestrawność laktozy, co związane jest z hipolaktazją lub znacznym obniżeniem wytwarzania przez organizm enzymu laktazy – floryzyny, szczególnie u części osób w starszym wieku.

22.03 – prof. dr hab. Krystyna Pierzchała-Koziec, *Pozytywne i negatywne aspekty suplementów diety*

W erze wszechobecnej reklamy różnych preparatów „poprawiających” zdrowie oraz narastającego niezadowolenia z opieki medycznej coraz częściej sięgamy po suplementy diety. Suplementy diety/pożywienia/żywności są preparatami mającymi na celu uzupełnienie diety i dostarczenie składników odżywczych, takich jak: witaminy, składniki mineralne, włókno, kwasy tłuszczowe lub aminokwasy **tylko wtedy, jeśli w diecie jest ich niedobór**. Suplement diety nie jest tradycyjnym pożywieniem ani głównym składnikiem diety i powinien być możliwy do spożycia w postaci tabletek, kapsułek, proszku lub płynu oraz mieć odpowiednie oznaczenie. W przeciwieństwie do leków, suplementy nie są testowane ani standaryzowane przed sprzedażą, wykazują zmienność składników i mogą wywołać nieprzewidywalne skutki uboczne – alergię, gorączkę. Podsumowując, stosowanie suplementów diety może skutecznie uzupełniać niedobory witamin, minerałów lub wspierać naturalne procesy zachodzące w organizmie, pod warunkiem rozsądnego ich stosowania, najlepiej po konsultacji z dietetykiem, ale **suplementy diety mogą być także przyczyną powikłań farmakoterapii u pacjentów zażywających leki, w następstwie interakcji pomiędzy składnikami zawartymi w suplementcie (witaminy, składniki mineralne, zioła) a powszechnie stosowanymi lekami**.

17.05 – prof. dr hab. Kazimierz Wiech, *Ochrona różnorodności owadów – piękna idea, smutna rzeczywistość*

Owady to najliczniejsze zwierzęta na Ziemi, których liczba nie jest znana, mieszcząc się w granicach od 2 do 20 mln gatunków. Wiek owadów oceniany jest na ponad 400 mln lat, a ich budowa, zwłaszcza szkielet zewnętrzny i obecność skrzydeł oraz niewielkie rozmiary ciała, sprawiła, że opanowały

one większość ekosystemów na Ziemi. Co roku opisywanych jest od 10 do 20 tysięcy nowych gatunków, ale liczba ginących w tym samym czasie nie jest znana. Tymczasem owady należy uznać za grupę zwierząt najbardziej narażoną na wyginięcie ze względu na przywiązanie do ściśle określonych siedlisk oraz powiązanie z innymi, często zagrożonymi w równym stopniu gatunkami roślin i zwierząt. Wyniki niedawnych badań wskazują na ogólny spadek biomasy owadów w Europie w ostatnich 30 latach, sięgający w niektórych krajach 80%. Owady wypełniają szereg ważnych zadań w przyrodzie, do których zaliczyć należy w pierwszej kolejności zapylanie roślin (83% roślin to gatunki owadopylne), ograniczanie liczebności (nadmiaru) roślin i zwierząt, rozkładanie martwych szczątków roślinnych i zwierzęcych. Wymieranie owadów zapylających – pszczół, trzmieli i samotnych pszczół może przynieść trudne do przewidzenia konsekwencje w postaci niedoboru żywności, braku paszy dla zwierząt hodowlanych oraz wymierania gatunków roślin ściśle uzależnionych od obecności określonych gatunków owadów. Głównymi przyczynami spadku różnorodności oraz ogólnej liczebności owadów są: utrata siedlisk, stosowanie na masową skalę pestycydów, wprowadzanie celowe lub przypadkowe gatunków obcych – inwazyjnych, wypierających rodzime gatunki roślin i zwierząt, rozwój komunikacji, powodujący trudną do obliczenia redukcję liczebności owadów ginących w kolizjach z pojazdami, oraz nielegalne kolekcjonerstwo, dotyczące zwłaszcza gatunki rzadkie i zagrożone. Innymi ważnymi przyczynami spadku bioróżnorodności owadów są, a w przyszłości będą odgrywały coraz większą rolę: zmiany w rolnictwie, idące w kierunku zwiększenia powierzchni upraw jednogatunkowych, ogólne skażenie środowiska, wynikające z wielu przyczyn, oraz zmiany klimatyczne, przyczyniające się do stepowienia i pustyńnienia coraz większych obszarów.

31.05 – Maria Victoria Sarris, *Foal meat as a sustainable and healthy food. Sensory evaluation and consumers preferences of foal meat*

– prof. dr hab. Władysław Migdał, *Wędzone produkty tradycyjne z surowców od rodzimych ras zwierząt gospodarskich*

23.09 – prof. dr hab. Jerzy R. Starzyk, *Owady ksylofagiczne uszkadzające konstrukcje drewniane i wyroby z drewna*

W wielu krajach europejskich, w tym również w Polsce, rośnie popyt na drewno jako naturalny i zdrowy materiał, który jest wszechstronnie wykorzystywany w budownictwie, meblarstwie, stolarstwie i wielu innych działach gospodarki. W ostatnich latach obserwuje się stały wzrost szkód powodowanych przez owady ksylofagiczne nie tylko w leśnictwie i drzewnictwie, ale również w wielu innych dziedzinach działalności człowieka.

Wraz z rozwojem stosunków handlowych zwiększa się również zagrożenie ze strony szkodników zawlekanych wraz z drewnem z rejonów o cieplejszym klimacie, które mogą się zaaklimatyzować w naszym kraju. Równocześnie przeoczenie opanowania drewna przez rodzime gatunki szkodników, np. w opakowaniach produktów eksportowanych z Polski, bywa przyczyną cofnięcia całego transportu. Wśród czynników powodujących niszczenie drewna budowlanego w Polsce istotną rolę odgrywają owady ksylofagiczne (głównie kołatkowate (*Anobiidae*), drwionkowate (*Lymexylidae*), kózkowate (*Cerambycidae*). Do zwalczania szkodników drewna w budowlach i konstrukcjach drewnianych oraz wyrobach z drewna mogą być stosowane metody: mechaniczne, fizyczne, chemiczne, biologiczne lub biotechniczne, np. juwenoidy (zakłócające linienie), chemosterylanty, substancje powodujące defaunizację przewodu pokarmowego.

22.11 – prof. dr hab. Józef Walczyk, dr hab. Jan Szczepaniak prof. PIMR, dr hab. Paweł Tylek prof. UR, wykład połączony z prezentacją filmu pt. *Automat do przedsięwziętej skaryfikacji zołędzi w leśnych szkołkach kontenerowych*

Produkcja sadzonek dębu w szkołkach kontenerowych wymaga stosowania nasion o dużej zdolności kiełkowania. Jedyną praktyczną metodą wykrycia i usunięcia nasion zakażonych lub zaatakowanych przez szkodniki jest ich skaryfikacja i wizualna ocena przez pracownika. Jest to proces bardzo czas- i pracochłonny. W związku z powyższym, konsorcjum naukowe w składzie: Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie, Przemysłowy Instytut Maszyn Rolniczych w Poznaniu i Przedsiębiorstwo Wielobranżowe PROMAR Sp. z o.o., podjęło prace nad projektem badawczym, dzięki któremu został zbudowany robot pozwalający na automatyzację procesu skaryfikacji. Urządzenie składa się ze zbiornika wirowego, który podaje pojedyncze nasiona na przenośnik, gdzie za pomocą systemu wizyjnego są one mierzone i określana jest ich orientacja kierunkowa. Jeżeli nasiono jest źle ustawione, urządzenie zwane rotatorem zmienia jego położenie. Następnie nasiono podawane jest do umieszczonego na obrotowym ramieniu chwytaka, gdzie za pomocą mechanizmu krzywkowego ustawiane jest miejsce cięcia nasiona, ramię obraca się i nasiono jest obcinane przez noże tarczowe, następnie przekrój jest sprawdzany przez system wizyjny, który ocenia zabarwienie przekroju nasiona i decyduje o jego przydatności do wysiewu. Nasiono, w zależności od wizualnej oceny, jest umieszczane w zbiorniku nasion zdrowych, nieprzydatnych lub nierozpoznanych. Obsługa robota wymaga jednego pracownika dozoru i w założeniu ma zastąpić 15 pracowników, uwalniając ich od uciążliwej, monotonnej pracy ręcznej, która zwykle w szkółce kontenerowej trwa około miesiąca.

13.12 – prof. dr hab. Stanisław Brożek, *Gleby różnorodnej roślinności leśnej w warunkach zbliżonych do naturalnych na nizinach i wyżynach Polski*

Wykład dotyczył związków gleb z roślinnością leśną zbliżoną do naturalnej, występującą obecnie w rezerwach leśnych. Były to stanowiska od najuboższych borów po najbogatsze troficznie lasy, łęgi i olsy na obszarze nizin i wyżyn Polski. Liczba przeanalizowanych stanowisk przekracza 1000, a do prezentacji objętej wykładem w PAU wyselekcjonowano około połowę z nich. Analizowano następujące właściwości gleby: uziarnienie, C, N, Y, S, Ca, Mg, Na, K, Mn, Zn, Cu, Co, Mo, Fe, Pb, Cr, Ni, Cd, i obliczano ich zasoby w bryle gleby o wymiarach 100 × 100 × 150 cm. Wykazano, że istnieje wyraźny związek pomiędzy zespołami roślinnymi i badanymi zasobami gleby. Związek ten ujęto numerycznie z wyliczeniem Siedliskowego Indeksu Glebowego (SIG), co pozwala wyliczyć dystroficzne, oligotroficzne, mezotroficzne i eutroficzne odmiany podtypów gleb. Zasoby wymienionych właściwości są najniższe w glebach dystroficznych, zasiedlanych przez najuboższe bory, i rosną w kolejnych grupach troficznych, by osiągnąć maksimum w glebach eutroficznych, zasiedlanych przez wielogatunkowe lasy liściaste. Gospodarcze zastosowanie tej wiedzy ma miejsce w kartografii siedliskowej lasów, a także w projektowaniu składów gatunkowych drzewostanów w lasach gospodarczych. Szczegóły metodyczne, wykaz i lokalizację analizowanych zespołów roślinnych oraz wyniki badań gleby znajdują się w pracy: *Atlas siedlisk leśnych Polski*. Praca zbiorowa pod red. Stanisława Brożka, CILP i Wydawnictwo Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie, 2019. Atlas dostępny jest w czytelni Wydziału Leśnego UR.

Komisja Geograficzna PAU

17.01 – dr hab. Grzegorz Micek, *Międzyorganizacyjne przepływy wiedzy w zaawansowanych działalnościach gospodarczych w Polsce. Kontekst geograficzny i społeczny*

14.02 – dr hab. Alina Zajadacz prof. UAM, *Zróżnicowanie cech współczesnej turystyki jako przedmiot badań geografii turystyki*

14.03 – dr Paweł Brzegowy, dr Sławomir Dorocki, *Wpływ Ferdinanda von Richthofena na myśl i działalność geograficzną Antoniego Rehmana*

11.04 – prof. dr hab. Adam Łajczak, dr Roksana Zarychta, *Zmiany w topografii centrum Krakowa (od średniowiecza) w świetle zaawansowanych narzędzi geostatystycznych.*

16.05 – prof. dr hab. Ireneusz Malik, dr Małgorzata Wistuba, *Ruchy masowe w górach wysokich Syczuanu (Chiny) – uwarunkowania i skutki społeczno-gospodarcze*

- 17.10** – prof. dr hab. Marek Krąpiec, *Dendrologia a skład izotopowy drzew*
14.11 – dr hab. Waldemar Kociuba prof. UMCS, *Lidar w teorii i praktyce*
12.12 – dr Robert Pawlusiński, *Finansowe aspekty funkcjonowania parków narodowych w Polsce*

Komisje Międzywydziałowe

Komisja Historii Nauki PAU

- 23.01** – dr hab. Tomasz Pudłocki, *Nieznane polonika kanadyjskie – William John Rose i jego archiwalna spuścizna*
27.02 – dr hab. Piotr Krzywiec, *Osiemnastowieczne „Kalendarze”, czyli o nieco zapomnianych początkach geologii w Polsce*
27.03 – dr hab. prof. nadzw. Stanisław Domoradzki, prof. Mykhailo Zarichnyi, współpraca: prof. Margaret Stawiska-Friedland, *Matematyka we Lwowie w czasie II wojny światowej*

W referacie, na podstawie przeglądu dostępnej literatury przedmiotu i kwerendy przeprowadzonej w Archiwum Uniwersytetu Lwowskiego, przedstawiono przejawy działalności naukowej matematyków w trudnym czasie II wojny światowej: posiedzenia naukowe matematyków, publikacja tomu „*Studia Mathematica*” IX(I) 1940, przygotowanego jeszcze przed wybuchem wojny, doktoraty, losy Księgi Szkockiej, niektóre wyniki matematyczne tego okresu (Banach, Eidelheit, Mazur, Orlicz, Steinhaus i inni). Odniesiono się również do tragicznych losów niektórych matematyków. Przywołano postać lidera Szkoły S. Banacha i jego skomplikowane wybory, chorobę i śmierć w 1945 r. Zwrócono uwagę na fakt zainteresowania czołowych matematyków radzieckich działalnością matematyczną Lwowa i próbami jej kontynuacji. Odniesiono się również do współpracy i wzajemnej pomocy matematyków w sytuacji trudnej, spowodowanej pierwszą i drugą agresją Związku Sowieckiego, jak również do mrocznych czasów okupacji niemieckiej Lwowa.

- 24.04** – dr Paweł Brzegowy, *Lwowska szkoła geograficzna Antoniego Rehmana*
22.05 – prof. André Goddu, *The Solitary Networker – the Circles Around Copernicus*

Relatively unknown, in a remote corner of Poland distant from major academic and court settings, Nicolaus Copernicus accomplished a major reformation of astronomy that contributed to the rise of modern science. He achieved these results largely on his own after years of sorting out the

confusions and distortions in the sources available to him. But not entirely on his own. During his student days in Cracow, Copernicus made friends and acquaintances, through them establishing other contacts with whom he remained in communication for over thirty years. His correspondence reveals reliance, albeit indirectly, on scholars in Nuremberg, and his studies in Italy provided him a link to the circle of Regiomontanus. In addition, he developed in Varmia the two most important professional relationships of his life. His fellow-canon, Tiedemann Giese, and the Lutheran assistant, Georg Joachim Rheticus, were, as we know, indispensable for their assistance and encouragement in the completion of his major work. Copernicus's solitary achievement was dependent, then, on not just his predecessors but also on the circles that he cultivated during the course of his lifetime. His contacts provide additional clues about his sources that have never been fully considered concerning the origins of his heliocentrism.

12.06 – dr hab. Wiesław Wójcik prof. AJD, *Czy istniała druga warszawska szkoła matematyczna?*

25.06 – prof. dr hab. Michał Kokowski, *Polskie czasopisma naukowe z dyscyplin: historia i filozofia nauki oraz naukoznawstwo – aktualne wyzwania*

23.10 – dr hab. inż. Radosław Tarkowski, *Polscy przyrodnicy: Konstanty Jelski, Jan Sztolcman oraz Jan Kalinowski i ich wkład w badania przyrodnicze Peru w drugiej połowie XIX wieku*

27.11 – dr hab. Jacek Rodzeń prof. UJK, *Isaac Newton jako inżynier. Zainteresowania techniczne i wynalazki autora „Principiów”*

Referat przedstawia zainteresowania inżynierskie Isaaca Newtona, w tym niektóre z jego wynalazków technicznych. Temat ten nie doczekał się jak dotąd szerszego i bardziej pogłębionego opracowania. W referacie zostały poruszone młodzieńcze pasje Newtona na tle literatury z zakresu tzw. magii matematycznej. Omówiono także dwa wynalazki Newtona – wariant teleskopu zwierciadłowego i oktant morski. Na koniec został przytoczony przykład zaangażowania autora *Zasad* w dyskusję nad projektem technicznym maszyny parowej i napędzanego przez nią statku, autorstwa Denisa Papina.

Słowa kluczowe: Isaac Newton, inżynieria, przyrządy naukowe, maszyna parowa, siedemnasty wiek

18.12 – dr Krzysztof Duda, *Prof. Tadeusz Wilczyński (1888–1981) – lwowski botanik, fotografik i kolekcjoner*

Komisja Spraw Europejskich PAU

28.01 (wspólne z Wydziałem II Historyczno-Filozoficznym PAU) – prof. dr hab. Jan Barcz, *UE wobec niepraworządnego państwa członkowskiego*

W wygłoszonym referacie oraz podczas dyskusji referent odniósł się do kwestii mechanizmów i procedur, jakimi Unia Europejska może oddziaływać na państwo członkowskie, w którym występują problemy z praworządnością. Punktem wyjścia rozważań było pojęcie praworządności (zasada państwa prawa) w prawie Unii Europejskiej oraz jej konsolidacja w ostatnich latach jako głównego, wspólnego mianownika procesu integracji europejskiej. Następnie referent odniósł się do głównych obszarów oddziaływania Unii na państwo członkowskie, w którym występują problemy z praworządnością:

- etapu (pierwszego) oddziaływania na takie państwo w celu przywrócenia praworządności;
- etapu (drugiego) izolacji takiego państwa w UE (zwłaszcza w procesie decyzyjnym, ale też w innych ważnych obszarach);
- w skrajnym przypadku (etap trzeci), gdyby niepraworządność stała się nieodwracalna, w grę wchodzić może wystąpienie względnie wyrzucenie państwa z UE.

Na tym tle referent poddał również analizie zasadnicze procedury unijne, służące przywróceniu praworządności w państwie członkowskim, w tym przede wszystkim procedurę art. 7 TUE oraz poprzedzającą ją tzw. procedurę polityczną (dialog prowadzony przez Komisję Europejską). Podczas dyskusji podniesiono szereg węzłowych zagadnień dotyczących problemów z praworządnością w Polsce i na Węgrzech w świetle omówionych przez referenta unijnych procedur.

25.03 – Christian Davies, *Britain, Europe and the Brexit Crisis*

21.10 – dr Marcin Galent, *Spójność społeczna a procesy dywergencji w dzisiejszej Unii Europejskiej*

U źródeł powojennej integracji europejskiej leżały dwie fundamentalne wartości: pokój i postęp. Przy tym postęp rozumiano jako proces jednoczenia Europejczyków poprzez wspieranie działań prowadzących do wyrównywania warunków ekonomicznych i społecznych we wszystkich regionach jednoczącej się Europy. Panowało przekonanie, że pokój można osiągnąć jedynie przez niwelowanie drastycznych różnic społecznych i ekonomicznych. Stąd waga unijnej polityki konwergencji, czyli polityki zwiększania spójności społeczno-gospodarczej. Działania te przynosiły wielki sukces jednoczącej się Europy aż do końca lat 1980. Kraje peryferyjne i słabiej rozwinięte

w szybkim tempie zbliżały się poziomem życia i rozwojem gospodarczym do europejskich liderów. Tymczasem lata 1990. przyniosły zaskakującą zmianę. Proces konwergencji właściwie się zatrzymał, a od Wielkiej Recesji w 2008 r. nawet odwrócił. Jeden z filarów integracji europejskiej przestał działać. Kraje tzw. starej Unii Europejskiej od dwóch dekad tracą spójność, a dywergencja zachodzi zarówno pomiędzy państwami, jak i w ich obrębie. Najnowsze badania pokazują, że nowe nierówności są w dużym stopniu pochodną modelu integracyjnego przyjętego przez Traktat z Maastricht w 1992 r. Być może nadszedł czas, żeby go przemyśleć.

18.11 – prof. dr hab. Paweł Kubicki, *Procesy europeizacji polskich miast*

W przypadku europeizacji miast można mówić o dwóch perspektywach: podejściu charakterystycznym dla procesów długiego trwania oraz wewnętrznej adaptacji do procesu integracji europejskiej w ramach UE. W drugim przypadku możemy mówić o dwóch modelach europeizacji: projektowej (top-down) oraz oddolnej (bottom-up). W swoim referacie skupiam się jedynie na drugiej perspektywie, gdzie główny akcent kładę na analizę adaptacji nowej Agendy Miejskiej UE tzw. Paktu Amsterdamskiego z 2016, wyznaczającego priorytetowe tematy rozwoju miast europejskich. W polskim przypadku mamy do czynienia przede wszystkim z europeizacją oddolną (bottom-up), gdyż kluczowe wątki wyrażone w Pakcie Amsterdamskim, takie jak: jakość powietrza, integracja społeczna, mieszkalnictwo, zrównoważony transport, jakość przestrzeni miejskiej itp., zostały wprowadzone do polskiego dyskursu publicznego przede wszystkim dzięki działaniom ruchów miejskich. Ponadto, jako przykład europeizacji polskich miast analizuję także długofalowe skutki konkursu na Europejską Stolicę Kultury 2016, który odbywał się w latach 2007–2011. W tym przypadku mieliśmy do czynienia zarówno z europeizacją oddolną (bottom-up), jak i europeizacją projektową (top-down), odnoszącą się do miejskich polityk kulturalnych.

9.12 – dr Przemysław Tacik, *Prawa człowieka jako mechanizm integracji europejskiej: przyszłość i wyzwania?*

W referacie przedstawiono mniej znany aspekt integracji europejskiej, jakim jest integracja poprzez mechanizmy ochrony praw człowieka. Nie odbywa się ona przez szeroko znane i omawiane procesy jednoczenia Europy (np. pod egidą Wspólnot Europejskich lub Unii Europejskiej), ale poprzez mniej politycznie widoczną współpracę dwóch głównych trybunałów europejskich, orzekających w zakresie szeroko rozumianych praw człowieka – Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz Trybunału Sprawiedliwości UE – z państwami członkowskimi UE oraz stronami EKPCz, jak również z ich sądami. W szczególności to sądy krajowe prowadzą stały interpretacyjny dialog

z ETPCz i TSUE, za sprawą którego standardy interpretowania norm z zakresu ochrony praw człowieka przenikają z poziomu ogólnoeuropejskiego na poziom państw członkowskich. Podstawowy kierunek przepływu wzorów wykładni określa relacja pomiędzy ETPCz – quasi-sądem konstytucyjnym Europy – a TSUE oraz sądami krajowymi. Niemniej jednak dialog w zakresie sposobów interpretowania oraz poszerzania zakresu zastosowania praw człowieka łączy wszystkie poziomy sądownictwa w Europie. Przyczynia się w ten sposób do mniej spektakularnego, choć kluczowego wymiaru integracji Europy.

Komisja Zagrożeń Cywilizacyjnych PAU

- 14.03** (wspólne z Komisją Nauk Technicznych) – prof. dr hab. Antoni Tajduś, *Stan polskiego górnictwa węgla kamiennego i brunatnego*
- 16.04** (wspólne z Komisją Nauk Technicznych) – prof. dr hab. Tomasz Szmuc, *Polska energetyka. Zagrożenia i szanse*
- 28.05** – prof. Tadeusz Patzek, *Geologic and human time scales: How can we salvage our global civilization?*
- 5.10** (wspólne z Komisją Nauk Technicznych) – prof. dr hab. inż. Andrzej Flaga, *Działanie dynamiczne na warstwę przyziemną powietrza jako efektywna metoda poprawy przewietrzania i redukcji smogu obszarów zurbanizowanych*
- 28.11** – dr Magdalena Banaszkiewicz, *Interpretacja pokatastroficznego dziedzictwa Czarnobylskiej Strefy Wykluczenia w oparciu o doświadczenia wizualne*
- 10.12** (wspólne z Komisją Nauk Technicznych) – prof. dr hab. Karol Życzkowski, *Wybory i głosowanie z punktu widzenia fizyka*
- 19.12** – dr Wojciech Doliński, *Komunikacyjne granice doświadczenia jednostki i wspólnoty w warunkach zagrożenia. Socjologiczny powrót po latach do perspektywy uczestników powodzi z 1997 roku*
1. Kiedy 12 lipca około godz. 16:45 pomiar w Trestnie wyniósł 724 cm, niewiele osób spodziewało się, że woda sięgnie mostów w centrum Wrocławia (Wrzesiński 1997: 37).
 2. W konsekwencji pod wodą znalazło się 26,5% powierzchni miasta, a straty na dzień 31 lipca 1997 roku w skali gminy Wrocław wyniosły 709 486 000 zł, czyli 99,2% gminnego budżetu na rok 1997 (w przeliczeniu na jednego mieszkańca: 1153 zł) (Wrzesiński 1997: 137–139).
 3. Nieprzewidywalność, szybkość i skala działania żywiołu w ciągu kilku godzin wymusiły pojawienie się krótkotrwałej wspólnoty mieszkańców.
 4. Jej działanie bazowało na dwóch podstawowych elementach: a) na potrzebie informacji (radio, telewizja; w 2010 roku blog „Wrocław z wyboru”),

oraz b) na takiej współpracy między mieszkańcami a służbami mundurowymi, w której ci pierwsi wydawali polecenia tym drugim, a wszystko w bezpośrednim nawiązaniu do komunikatów medialnych (Sitek 1997: 19; Knapik 2012: 164–165).

5. Działanie w warunkach zagrożenia obarczone jest błędem nieaktualności i sprzeczności, a w konsekwencji wiele zamierzonych i niezamierzonych skutków instytucje i wspólnoty traktują jako wysokie i niestety „normalne” koszty, które należy ponieść.

6. Współistnienie lub przecinanie się zakresów działań wspólnotowych i instytucjonalnych w sytuacji zagrożenia i ograniczonej (czasu, przestrzeni, zasobów) podkreśla problem ateoretyczności działania, które „istotowo” nie pochodzi z komunikacyjności kultury, lecz jest „trzewiowe”, instynktowne, pierwotne i wielozmysłowe.

7. Chociaż granice kultur są wyznaczane granicami komunikacji (Woroniecka 1997: 75), to w warunkach katastrofy totalność i wielozmysłowość przeżycia, wpisana w ciągłe odtwarzaną aktualność tu i teraz, odwraca kierunek relacji między kulturą i przeżyciem – należy działać według intuicyjnie narzucających się „definicji”, ukrytych w przedmiotach służących obronie (np. piach, łopata, worek, sznurek).

8. Bieżący układ elementów świata, będących w bezpośrednim, naocznym, namacalnym dostępie (zasięgu) przez uczestników sytuacji, zmusza ich do „działania strategicznego”, które nie jest konkretyzacją którejś z form komunikacji, lecz jest dla różnych podmiotów niejako stabilizatorem poświadczającym zasadność oddolnych inicjatyw działania w konkretnych sytuacjach (Manterys 2008: 196, 199).

9. Wymuszający działania na podmiotach zbiorowych i jednostkowych świat katastrofy to badawczo ciekawa sytuacja swego rodzaju eksperymentu społecznego, w której znany od dawna problem perspektywy uczestnika i obserwatora (emic i etic) może zostać przekroczony.

10. Świat katastrofy wyostża bowiem te elementy przeżycia, które są odpowiedzialne za ważny dla skuteczności działań splot znaczeń uwrażliwiająco-syntetycznych i formalno-analitycznych (Piotrowski 1998: 115; Tuchońska 2014: 98–99).

11. W dynamicznej sytuacji zagrożenia i w tak rozumianym splocie łątwiej dochodzi do nałożenia się eksperckich i „naiwnych” (nieekspersckich, „osób z ulicy”) horyzontów interpretacji, gdyż „teoria” (praktyczne opanowanie teorii) i „praktyka” (umiejętność wyczucia i działania w codzienności) nie są wobec siebie niezależne (Glaser, Strauss 2009: 188), czerpią z siebie wzajem, tworząc ramy schematów poznawczych (por. Znanięcki 1991: 406).

12. Ramy schematów odpowiadają „wspólnotom przeżyć” (Hildebrand 2012: 117, 192), w których pierwszoplanową rolę odgrywają takie czynniki,

jak: ukształtowanie terenu, układ zabudowy, liczba i siła relacji rodzinnych i sąsiedzkich, charakter i poziom aktywności uczestników powodzi.

13. Aktywność w czasie żywiołu z oczywistych względów dotyczy działań utrzymujących minimalną stabilność tych elementów świata będącego „w zasięgu ręki”, które odpowiadają za poczucie przewidywalności i oczywistości w najbliższych godzinach i dniach, i dla których niezbędnym narzędziem jest obrona i pomoc (np. przenoszenie dobytku na wyższe kondygnacje, ochrona zwierząt, opieka nad osobami starszymi, dziećmi, zapewnienie dostaw leków, pieluch) (por. Żurko 2017).

14. Aktywność pomocową i poniekąd obronną można podzielić na instytucjonalną i formalną, której istotą są działania służb mundurowych (np. policja, straż pożarna), oraz na nieformalną i nieinstytucjonalną: po pierwsze, niejako spontanicznie związaną z najbliższym dostępnym terenem, który uznaję za „mój” (kilka metrów kwadratowych pokoju, dachu, strychu, klatka schodowa, podwórko z pielęgnowanym latami ogródkiem); a po drugie, z zaangażowaniem się pracowników określonych branż, których posiadane kwalifikacje przynajmniej potencjalnie okażą się przydatne w sytuacji kryzysowej (np. elektrycy, operatorzy maszyn budowlanych, pracownicy służb komunalnych).

15. W kontekście upływu czasu spłot wielu typów działań i wynikających z tego często nieoczekiwanych i niezamierzonych efektów uzmysławia, że co najmniej tak samo ważne, jak analizy relacji między pamięcią powodzi a tożsamością Wrocławia i wrocławian (Pluta 2006; Biernacki, Fiedeń 2017), powinny być badania nad „wspólnotami uwiecznionych”, czyli tymi, które każdorazowo ujawniają się w komunikacyjnie nieredukowalnym podobieństwie przeżyć „trzewiowych” (np. zapach i szum wody w bramie kamienicy, drżenie szyb i murów budynku pod naporem śmigłowca zrzucającego leki i żywność, widok ludzi i zwierząt walczących w wodzie o przetrwanie, „szczętki” głosów klócejce się rodziny).

BIBLIOGRAFIA

- Biernacki Wojciech, Fiedeń Łukasz**, 2017, *Zmienność w czasie przestrzennych wyobrażeń powodzi* [w:] *Zanim nadejdzie powódź. Wpływ wyobrażeń przestrzennych, wrażliwości społecznej na klęski żywiołowe oraz komunikowania ryzyka na przygotowanie społeczności lokalnych do powodzi*, red. J. Działek i inni, Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, s. 123–156.
- Glaser G. Barney, Anselm L. Strauss**, 1967/2009, *Odkrywanie teorii ugruntowanej. Strategie badania jakościowego*, tłum. M. Gorzko, Kraków: ZW Nomos.
- Hildebrand Dietrich von**, 2012, *Metafizyka wspólnoty. Rozważania nad istotą i wartością wspólnoty*, tłum. J. Zychowicz, Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Knapik Wioletta**, 2012, *Powódź z roku 1997 w pamięci mieszkańców Opola i Wrocławia* [w:] *Pamięć jako kategoria rzeczywistości społecznej*, t. 5, red. J. Styka i M. Dziekanowska, Lublin, s. 157–170.

- Manterys Aleksander**, 2008, *Sytuacje społeczne*, Kraków: ZW Nomos.
- Piotrowski Andrzej**, 1998, *Ład interakcji. Studia z socjologii interpretatywnej*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Pluta Jacek**, 2006, *Między stereotypem a typizacją – miasto w świadomości jego mieszkańców* [w:] *My wrocławianie. Społeczna przestrzeń miasta*, red. P. Żuk i J. Pluta, Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie, s. 228–260.
- Sitek Wojciech**, 1997, *Wspólnota i zagrożenie. Socjologiczny przyczynek do analizy krótkotrwałej wspólnoty*, Wrocław.
- Tuchańska Barbara**, 2014, *Nauka a codzienność*, „Nauka” 3, s. 79–101.
- Woroniecka Grażyna**, 1997, *Aspekty antropologicznego opisu wielokulturowości. Kategoria „przedrozumienia”* [w:] *U progu wielokulturowości. Nowe oblicza społeczeństwa polskiego*, red. M. Kempny, A. Kąpciak i S. Łodziński, Warszawa: Oficyna Naukowa, s. 73–82.
- Wrześniński Wojciech**, 1997, *Wrocławska kronika wielkiej wody. 10 lipca – 18 sierpnia. Wstępny raport*, Wrocław: Gajt.
- Żurko Jerzy**, 2017, *Nasza wrocławska powódź. Zapiski dla przyjaciół* [w:] *Dolny Śląsk. Pamiętam powódź*, red. G. Czekański, Wrocław: Fundacja na rzecz Kultury i Edukacji im. Tymoteusza Karpowicz i Ośrodek „Pamięć i Przyszłość”, s. 74–119.
- Znaniecki Florian**, 1991/1919, *Rzeczywistość kulturowa* [w:] idem, *„Humanizm i poznanie” i inne pisma filozoficzne*, Warszawa: PWN, s. 459–928.

Komisja Filozofii Nauk PAU

21.01 – prof. dr hab. Paweł Kawalec, *Dynamika badań naukowych w świetle pojęcia rutyny badawczej na przykładzie mikroRNA*

Jako główna jednostka zmiany w wiedzy naukowej o życiu i jej ewolucyjnej dynamiki określone zostało pojęcie „rutyny badawczej”. Autor, nawiązując do współczesnego trendu w filozofii nauki, jakim są ewolucyjne podejścia w ekonomice wiedzy naukowej, charakteryzuje rutynę badawczą jako „rozpoznawalny, powtarzalny wzorzec współzależnych działań społeczności naukowej podzielającej reprezentację symboliczną”. W odróżnieniu od typowo ekonomicznych ujęć rutyn, ta definicja jest dwuwymiarowa, integralnie ujmując aspekt poznawczy oraz instytucjonalny dynamiki wiedzy naukowej. W przeciwieństwie do potocznego rozumienia tego terminu, rutyny badawcze są działaniem dynamicznym, gdyż każdorazowo wykonywane są (enactment) w procesie badawczym w mniej lub bardziej zmienionej postaci, a głównym źródłem tej zmienności w analizowanej dziedzinie nauki jest i) generowanie hipotez oraz ii) empiryczne ich ugruntowanie (w sensie B. van Fraassena). Szczegółowe studium badań nad mikroRNA – jednego z najważniejszych współczesnych odkryć w biomedycynie – służyło scharakteryzowaniu trzech głównych aspektów dynamiki rutyn badawczych: 1) powstanie, 2) rozwój oraz 3) retencja. Szczegółowo zaprezentowanych zostało osiem głównych faz tworzących te trzy etapy w analizowanym przykładzie rutyny badawczej mikroRNA. W końcowej części wystąpienia autor polemicznie odniósł się do alternatywnych ilościowych ujęć naukometrycznych,

wskazując ich ograniczenia w identyfikacji kluczowych odkryć w odniesieniu do prezentowanego przykładu.

- 18.02** – dr Tomasz Miller, *Przyczynowość dla zjawisk nielokalnych*
18.03 – dr hab. Piotr Błaszczyk prof. UP, *Nowa teoria nieskończoności*
20.05 – dr hab. Sebastian Szybka, *Pierwszy obraz czarnej dziury*
17.06 – ks. prof. Robert Woźniak, *Nauki empiryczne z perspektywy teologii*
14.10 – dr inż. Grzegorz Siudem, *Jak zmierzyć naukę?*
16.12 – dr hab. Marcin Gorazda, *Klasyczna i ekologiczna racjonalność w ekonomii*

Komisja PAU do Oceny Podręczników Szkolnych

Komisja odbyła 8 posiedzeń w dniach: 22.01, 26.02, 26.03, 23.04, 28.05, 24.09, 22.10, 26.11, podczas których wygłoszono 2 wykłady i 1 komunikat oraz przedstawiono 14 ocen i 5 recenzji podręczników, a także propozycję przeprowadzenia debaty o systemie edukacji w Polsce⁵.

Komisja PAU do Badań Diaspory Polskiej

- 28.03** – dr Aneta Nisiobęcka, *Z Lens do Wałbrzycha. Powrót Polaków z Francji oraz ich adaptacja w Polsce Ludowej w latach 1945–1950*
25.04 – mgr Karolina Olszowska, *Polacy w Republice Turcji 1923–1952*
23.05 – dr Paweł Sękowski, *Od Polaków we Francji do Francuzów polskiego pochodzenia – integracja imigrantów polskich, 1939–1949*
13.06 – Inga Walc, *Aleksandra Chodźki decyzyja o emigracji w kontekście relacji z Adamem Mickiewiczem*
21.11 – mgr Robert Gębicki, dr Krzysztof Smolana, *Źródła do problemu uchodźców wojennych w zbiorach Archiwum Akt Nowych*
19.12 – dr Michalina Petelska, *Imigracja z ziem polskich XIX–XXI wieku w działalności wystawienniczej, edukacyjnej i wydawniczej muzeów Norwegii i Szwecji*

Komisja Antropologiczna PAU

- 22.11** – dr hab. Marcin Przybyła prof. UJ, *Kontrowersja natura czy kultura z perspektywy badań archeologicznych*

⁵ Materiały z posiedzeń Komisji zostaną opublikowane w t. XVII czasopisma „Opinie Edukacyjne PAU”.

Debata „natura czy kultura” (nature vs nurture), odkąd pojawiła się w nauce XIX stulecia, systematycznie powraca, dzieląc na odrębne obozy socjologów, filozofów, antropologów i psychologów. Odniesienie się do tej kontrowersji z perspektywy archeologii oznacza dwie rzeczy. Po pierwsze, wnioskowanie będzie dotyczyło zjawisk i ich konsekwencji zachodzących w długich przedziałach czasu. Po drugie, podstawą dla wnioskowania będą materialne pozostałości kultury oraz przekształconych za sprawą kultury elementów środowiska naturalnego. Przy czym pojęcie „kultury” można definiować tutaj szeroko za R. Boydem i P. Richersonem jako „informację, która jest uzyskiwana od innych osobników poprzez mechanizmy transmisji społecznej, takie jak imitacja, nauczanie lub język”. Tym, co stanowi obiekt badań archeologów, są artefakty, stanowiące pozostałości zachowań ludzi, mniej lub bardziej zmodyfikowane przez procesy postdepozycyjne. Zachowania z kolei postrzegać można zarówno jako stymulowane kulturowo (np. wynikające z realizacji norm), jak i powodowane oraz ograniczane pre-dyspozycjami naturalnymi.

W archeologii, choć bardzo rzadko pojawiały się bezpośrednie odniesienia do kontrowersji „natura czy kultura”, akcentowanie naturalnej bądź kulturowej genezy zachowań stanowiło zawsze główną oś debaty teoretycznej. Za przykład mogą posłużyć próby interpretacji rytuału pogrzebowego. W tradycji szkoły kulturowo-historycznej z pierwszej połowy XX wieku przyjmowano, że obrządek grzebalny jest wyrazem norm religijnych, akceptowanych bez zastrzeżeń przez jednostki i wspólnych dla całej grupy etnicznej – ludu. Ta forma idealizmu sięgała do tradycji romantycznej i wpisywała się w powszechne w tym czasie akcentowanie specyfiki poszczególnych narodów i ras. Po rewolucji teoretycznej związanej z pojawieniem się Nowej Archeologii i procesualizmu w latach 60. i 70. XX wieku całkowicie zarzucono postrzeganie kultur archeologicznych jako zespołu norm właściwych dla określonej grupy społeczno-politycznej. Zamiast tego zaczęto akcentować zróżnicowanie rytuału nie pomiędzy społeczeństwami, lecz w ich obrębie. Sposób potraktowania zmarłych nie był już normą kulturową, lecz odzwierciedlał status jednostki za życia, będący konsekwencją jej sukcesu adaptacyjnego – rodzajem cech epigamicznych – zaś skala zróżnicowania inwentarzy grobowych miała wprost odpowiadać stopniowi rozwoju gospodarczego danej społeczności. W ten sposób cały ten obszerny aspekt dostępnych archeologom zachowań został włączony do swoistej ekologii człowieka. W ostatnim z radykalnych przełomów w teorii archeologicznej, w postprocesualizmie, obrządek pogrzebowy na nowo zaczęto postrzegać jako pochodną kultury. Tym razem nie przyjęto jednak podejścia normatywnego, lecz uznano zachowania związane z rytuałem za formę komunikacji: rodzaj teatru dnia codziennego, w którym poszczególne jednostki starały się negocjować treści kulturowe.

Dzięki temu, że archeologia dysponuje możliwością badania zjawisk o bardzo długim czasie trwania, prowadzone w jej ramach studia pozwoliły niejednokrotnie na uchwycenie zaskakujących interakcji natury i kultury, które wymykają się prostej dychotomii pomiędzy nimi. Przykładem mogą być badania nad początkami udomowienia roślin. Proces ten postrzegano tradycyjnie jako rezultat kulturowej innowacji, która została w pełni świadomie zrealizowana przez społeczeństwa wczesnoneolityczne. Obecnie zwraca się uwagę na to, że domestykacja roślin – zwłaszcza zbóż – mogła być w znacznym stopniu nieuświadomiona przez pierwszych rolników i stanowić raczej formę relacji symbiotycznej. Raz uzależnieni od produkowanej żywności ludzie zmuszeni byli do całkowitej zmiany swojego stylu życia i dopasowania do niego treści ideologicznych. W rezultacie proces kształtowania niszy ekologicznej wymusił zmiany o kulturowym charakterze. Relacja natury i kultury może jednak przebiegać również w odwrotnym kierunku. Klasycznego przykładu dostarczyły tutaj studia nad tolerancją laktozy. Badania archeologiczne i paleogenetyczne wykazały, że jest to adaptacja biologiczna, która w populacjach europejskich pojawiła się stosunkowo późno, już jako rezultat dostosowania do powszechnej hodowli bydła i małych przeżuwczy na potrzeby produkcji mlecznej. W tym przypadku innowacja kulturowa wyprzedziła naturę i wykreowała niszę ekologiczną stymulującą proces biologicznej adaptacji.

Komisja Ergonomii PAU

5.03 – prof. dr hab. inż. arch. Maciej Złowodzki, *Bezrobocie technologiczne – fikcja czy rzeczywiste zagrożenie?*

Obecny wysoki poziom stopy życiowej i aktualny stan naszej cywilizacji technicznej zawdzięczamy rozwojowi przemysłu, co ma miejsce od końca 18. wieku. Ten rozwój wiązał się z ciężką, żmudną i wyniszczającą pracą wielu pokoleń. Przekształceniom w strukturach gospodarczych i przechodzeniu do kolejnych formacji towarzyszyły, często gwałtowne i krwawe, napięcia społeczne. Na początku 19. wieku zrodził się luddyzm – ruch społeczny przeciwstawiający się postępowi technicznemu, obwinianemu o tzw. bezrobocie technologiczne. Analogicznie, w połowie 20. stulecia ożyły ruchy neoluddyczne. Analizy struktur zatrudnienia i poziomu bezrobocia wskazują na błędność takich poglądów.

Rozwój wytwórczości, przebiegający dotąd ewolucyjnie, wykazuje obecnie zdecydowane przyspieszenie przemian. Na ogół wyróżnia się cztery podstawowe etapy rozwoju przemysłu. Najnowsza faza, określana popularnie jako Przemysł 4.0, to struktury wytwórcze w pełni zrobotyzowane i działające

w kontekście z informatyzowanej gospodarki oraz w pełni zcyfrowanego społeczeństwa z tzw. inteligentnymi domami, fabrykami i inteligentnymi miastami oraz przy szybko rozwijającej się ogólnej sztucznej inteligencji. Ta forma budzi, tym razem, uzasadnione obawy co do miejsca i roli człowieka w nowych sytuacjach, prowadząc nawet do wizji eschatologicznych.

28.03 – dr sztuki Jakub Gołębiowski, *Manekiny wirtualne i fizyczne jako pomoc edukacyjna i projektowa*

Proces projektowy dotyczy najczęściej układu człowiek–obiekt. Aby obiekt mógł zostać dobrze zaprojektowany, proces projektowania powinien odbywać się w ciągłej relacji z człowiekiem – docelowym użytkownikiem obiektu. Można to realizować za pomocą dwóch metod: 1 – bezpośredniej, wykorzystując probantów, odpowiadających cechami późniejszym użytkownikom obiektu, 2 – pośredniej, wykorzystując modele imitacyjne człowieka. Druga metoda jest bardziej dostępna i łatwiejsza w aplikowaniu, zwłaszcza w mocno zdigitalizowanym obecnie procesie projektowym. Mnogość i coraz większa przystępność komputerowych systemów wspomagających projektowanie (CAD) rodzi jednak pewne problemy, zwłaszcza na początku edukacji projektanta wzornictwa przemysłowego. Studenci na pierwszych latach studiów nie potrafią swobodnie poruszać się w wirtualnym świecie aplikacji 3d. Brakuje im umiejętności w obsłudze narzędzi programów, co skutkuje kiepskimi efektami pracy. Co jednak dużo ważniejsze – możliwości technologiczne w postaci płaskich monitorów jedynie imitujących przestrzeń czy też możliwość swobodnego skalowania projektowanych obiektów na monitorze mogą zaburzać „poczucie przestrzeni” – umiejętność tak potrzebną każdemu projektantowi wzornictwa. Odpowiedzią na te problemy może być modelowanie fizyczne w skali 1:1 lub redukcyjnej. Projektowanie przez modelowanie jest zresztą jedną z metod wykorzystywanych również przez profesjonalnych designerów. W związku z powyższym, istnieje realna potrzeba udostępniania adeptom wzornictwa przemysłowego fizycznych manekinów w skalach redukcyjnych w celu umożliwienia im sprawdzania projektowanych struktur w kontekście człowieka. Ich wirtualne odpowiedniki umożliwiają zachowanie spójności prezentacji sporządzonej zarówno z części wirtualnej, jak i fizycznej. Manekiny fizyczne wykonane są w technologii szybkiego prototypownia FDM (z nitki abs’owej) na podstawie plików wirtualnych. Zarówno manekiny fizyczne, jak i wirtualne uwzględniają komfortowe zakresy kątowne ruchu poszczególnych części ciała człowieka. Zestaw manekinów składa się z 3 centyli kobiecych i męskich (5, 50, 95) populacji polskiej. Do zestawu manekinów dołączone są karty antropometryczne, zawierające instrukcję składania manekinów fizycznych oraz zestaw podstawowych danych antropometrycznych, ukazanych na sylwetkach

w płaszczyźnie strzałkowej i czołowej, zaczerpniętych z *Atlasu miar człowieka. Dane do projektowania i oceny ergonomicznej Centralnego Instytutu Ochrony Pracy*, Warszawa 2001.

11.04 – dr hab. inż. Arkadiusz Stańczykiewicz, *Technologiczne pozyskiwanie drewna i jego skutki w stosunku do środowiska leśnego*

W ostatnich latach (2015–2017) pozyskano w naszym kraju od 40,2 do 44,3 mln m³ drewna. Według najświeższych doniesień około 30–35% drewna okrągłego pozyskano z wykorzystaniem technologii maszynowych, a pozostałą część w oparciu o technologie ręczno-maszynowe z wykorzystaniem do ścińki drzew pilarek spalinowych. Każde pozyskiwanie drewna stanowi pewnego rodzaju ingerencję w ekosystem leśny i związane jest z powstawaniem uszkodzeń dotyczących m.in. trzech podstawowych warstw drzewostanu – gleby, odnowień i drzew. Nie istnieją zatem technologie pozyskiwania drewna, w wyniku których można wyeliminować szkody w środowisku leśnym. Odsetek uszkodzonych w trakcie prac pozyskaniowych drzew i odnowień oraz powierzchnia uszkodzeń w glebie bywają na bardzo różnym poziomie. Jednym z wielu czynników wpływających na te wielkości jest rodzaj zastosowanej technologii i przyjęty sposób postępowania, wynikający z zastosowanych maszyn i urządzeń. Dlatego zadaniem dla osób zaangażowanych w ten proces jest podjęcie takich kroków, które umożliwią minimalizowanie negatywnego wpływu pozyskiwania drewna, niezbędnego przecież z punktu widzenia racjonalnego gospodarowania, w myśl trwałości lasów i zrównoważonego korzystania z dóbr, które nam oferują.

21.05 – prof. dr hab. inż. Tadeusz Juliszewski, dr hab. inż. Paweł Kielbasa, *Ergonomiczne aspekty projektowania interfejsu do automatu skaryfikującego nasiona dębu*

Odnowienie leśnych plantacji dębów wymaga wyprodukowania sadzonek do zalesienia ok. 3,7 tys. hektarów rocznie. Liczba sadzonek potrzebna do zalesienia wynosi od 21 do 37 mln sztuk (przy obsadzie zakładanej plantacji od 6 do 10 tys. sztuk na powierzchni 1 hektara).

Zdolność kiełkowania nasion sprawdzana jest wzrokowo przez pracowników dokonujących skaryfikacji na podstawie wyglądu liścieni. Jest to praca ręczna, wykonywana sekatorem w sezonie przedwiosennym przez ok. 1 miesiąc. Nużącą, monotonną pracę ręczną zastąpiono pracą automatu, skonstruowanego przez zespół pracowników Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie, Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie i Przemysłowego Instytutu Maszyn Rolniczych w Poznaniu (w ramach projektu NCBiR PBS3/A8/34/2015). Urządzenia sterowniczo-sygnalizacyjne automatu obsługiwane są za pomocą interfejsu. Jego koncepcję, projekt i wykonanie dla automatu zrealizowano

w nawiązaniu do norm i zaleceń, a następnie dokonano oceny funkcjonalnej interfejsu przy użyciu listy kontrolnej.

Oprócz zagadnień projektowania interfejsu przedstawiono także inne, wybrane zagadnienia obsługi automatu do skaryfikacji w ujęciu ergonomicznym.

6.06 – dr sztuki Lech Kolasieński, *Dotykowe materiały dydaktyczne dla osób niedowidzących i niewidomych na przykładzie Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie*

Prezentowano metodę projektową, poszukującą rozwiązania łączącego ze sobą dwie różne dziedziny – komunikację wizualną i projektowanie tyflografik (dotykowych grafik wypukłych dla osób niewidomych). Uniwersalne tyflograficzne rozwiązanie projektowe, które wspomaga proces uczenia się osób z niepełnosprawnością wzroku i jednocześnie nie narusza estetyki wizualnej przestrzeni, w której jest umieszczone. Rozwiązanie to jest w stanie przejąć w dużym stopniu rolę komunikacji wizualnej, prowadząc do integracji osób widzących, niewidomych i słabo widzących.

Zestaw tyflografik zaprojektowany został dla Ogrodu Botanicznego UJ w Krakowie w ramach pracy doktorskiej, realizowanej na Wydziale Form Przemysłowych Krakowskiej ASP pod opieką profesor Czesławy Frejlich. Grafiki dotykowe mają tworzyć ścieżkę edukacyjną, prezentującą wybrane rośliny ze zbiorów Ogrodu. Rozwiązanie miało cechować się czytelnością i estetycznością dla osób niewidomych i widzących. Ważną częścią projektu było badanie czytelności projektowanej tyflografiki i dobranie materiału tak, aby wpisywał się w przestrzeń Ogrodu Botanicznego UJ. Projekt nawiązuje do historycznej komunikacji wizualnej instytucji poprzez materiał wykonania. Jest czysty i czytelny, nie zakłóca odbioru okazów znajdujących się w ogrodzie. Umieszczenie go w kompleksie szklarni „Victoria” (środowisku „naturalnym” okazów) pobudza wszystkie zmysły osoby niewidomej. Pozwala to na lepsze zapamiętywanie informacji z zakresu botaniki. Tyflografiki są wzbogacone łatwą w obsłudze aplikacją audio, dzięki której odbiorca może odsłuchać audiodeskrypcje.

12.12 – mgr Katarzyna Ogińska-Bruchal, mgr Katarzyna Kukułka, *Jak projektować boty? Badanie doświadczenia użytkownika – nowa odsłona ergonomii*

Bot (skrót od słowa robot) to w świecie technologii informacyjnej program, który funkcjonuje w środowisku z natury przeznaczonym dla człowieka i symulującym zachowanie człowieka. Szczególnym typem są boty konwersacyjne, czyli czatboty i voiceboty, często ukryte pod nazwami asystentów głosowych lub wirtualnych asystentów.

W trakcie prezentacji poruszono temat projektowania botów. Czego tak naprawdę potrzebujemy od wirtualnych asystentów? Jak sprawić, żeby nasz bot nie był kolejnym, który przesadza z użyciem „Przepraszam, nie zrozumiałem”? Poruszono również wątek, jak współpraca w triadzie klient–projektant–biznes wpływa na finalny efekt i *user experience* końcowego użytkownika.

Komisja PAU Zarządzania Kulturą i Mediami

- 9.01** – dr Alicja Kędziora, *Zarządzanie kulturą – perspektywa dydaktyczna*
- 6.02** – dr Kamila Lewandowska, *Metody oparte na dowodach w naukach o sztuce – szanse zagrożenia*
- 6.03** – dr Regina Lenart-Gansiniec, *Crowdsourcing w organizacji publicznej – możliwości i ograniczenia*
- 3.04** – mgr Piotr Karocki, *Cóż to jest życie (człowiek)? – kulturalnie*
- 8.05** – dr Jerzy Łysiński, *Problemy w badaniach efektywności instytucji artystycznych*
- 2.10** – dr Justyna Maciąg, *Kultura Lean w szkołach wyższych – w kierunku budowania kultury nieustannego doskonalenia*
- 4.12** – dr hab. Ewa Kocój prof. UJ, *Mapowanie dziedzictwa kulturowego miasta Krakowa – wstępny raport z badań pilotażowych (2019)*

Posiedzenia Stacji Naukowych i Komisji PAU działających poza Krakowem w 2019 roku

Stacja Naukowa PAU w Katowicach (Wszechnica PAU w Katowicach)

Kierownik: prof. dr hab. Marek Zrałek
Sekretarz: Janina Szymanowicz

26.02 – prof. zw. dr hab. Ryszard Kaczmarek, *Nieznana wojna polsko-niemiecka 1919–1921*

W referacie dotyczącym powstań śląskich przedstawiłem wyniki swoich kilkuletnich badań nad politycznymi i militarnymi aspektami tych walk z lat 1919–1921. Zaraz po zakończeniu I wojny światowej rząd niemiecki nie wahał się zaangażować dużych i dobrze uzbrojonych regularnych jednostek wojskowych, najpierw dla powstrzymania fali strajków i niepokoїв społecznych, szczególnie na obszarze górnośląskiego okręgu przemysłowego, a potem do zwalczania polskiej konspiracji wojskowej. Oddziały niemieckiej Reichswehry, wzmocnione tzw. oddziałami ochotniczymi (*Freikorps*), zadecydowały o klęsce I powstania śląskiego. Zaangażowanie wojskowe Polski w toczący się na Górnym Śląsku konflikt nastąpiło później i narastało stopniowo od wiosny 1919 roku, a swoje apogeum przyjęło podczas III powstania śląskiego, kiedy udzielono znaczącej kadrowej i materialnej pomocy konspiracji powstańczej. Podobnie po wycofaniu regularnych oddziałów wojskowych z obszaru plebiscytowego postąpiło również państwo niemieckie, które w trakcie walk w 1921 roku wsparło sformowanie i uzbrojenie tzw. Górnośląskiej Samoobrony (*Selbstschutz Oberschlesien*). Na terenie Górnego Śląska niewypowiedziana, ale realna wojna polsko-niemiecka toczyła się wobec tego z przerwami od roku 1919 do lata 1921 roku. Oficjalne włączenie przyznanej Polsce części Górnego Śląska nastąpiło już w nowej sytuacji politycznej po III powstaniu śląskim i po arbitrażu alian-tów w 1922 roku.

26.03 – dr hab. inż. Marek Marcisz prof. PŚ, dr Łukasz Gawor, *Dron – przyjaciel czy wróg?*

W referacie pod dość przekornym tytułem *Dron – przyjaciel czy wróg?* zaprezentowano przekrojowo podstawowe zagadnienia związane z bezzałogowymi statkami powietrznymi (BSP), począwszy od ich definicji, a skończywszy na różnorodnych współczesnych zastosowaniach dronów. Przedstawiono zarówno wymagania stawiane pilotom (odpowiadając tym samym na pytanie, kto może pilotować BSP), jak i przepisy prawne dotyczące poruszania się w ruchu powietrznym, w tym dotyczące odpowiedzialności, jaką ponosi każdy pilot. Omówiono ograniczenia (wynikające głównie z czasu pracy baterii i zasięgu sygnału radiowego) oraz możliwości użytkowania dronów, obejmujące m. in. zastosowania cywilne, wojskowe, naukowe, dokumentacyjne. Zwięźle zarysowano również zastosowanie BSP w górnictwie, geologii, ochronie środowiska i teledetekcji (szczególnie w fotogrametrii oraz w procesie tworzenia ortofotomap). Zaprezentowano również dotychczasowe doświadczenia autorów, związane z pionierskimi (na Górnym Śląsku) lotami dronami pod ziemią w należącej do Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze Kopalni Guido oraz lotami mającymi na celu kartowanie kamieniołomów, zwałowisk pogórnich, cieków wodnych i innych elementów środowiska geograficznego. Tak przedstawione treści referatu na pewno pozwolą odbiorcy odpowiedzieć na postawione w tytule pytanie.

23.04 – reż. Lech Majewski, *Ukryty język symboli w sztuce*

28.05 – abp dr Damian Zimoń, *Społeczny wymiar katolicyzmu śląskiego w aspekcie kultu Matki Boskiej Piekarskiej*

Początki katolicyzmu społecznego sięgają przełomu XVIII i XIX wieku. Chodziło o zaangażowanie w Kościele katolickim szerokich rzesz duchownych i świeckich w rozwiązywanie bolesnych i nabrzmiałych kwestii społecznych. We Francji, na przykład, w 1833 roku Antoni Fryderyk Ozanam (1813–1853) założył Towarzystwo św. Wincentego à Paulo, wyznaczające sobie za zadanie opiekę nad robotnikami i poprawę ich losu. Ozanam budował zręby solidaryzmu społecznego przez rozwinięcie na znaczną skalę działalności dobroczynnej. W niemieckiej Moguncji od 1848 roku odbywały się katolickie kongresy społeczne. Zasługi ma na tym polu bp Wilhelm Emmanuel von Ketteler (1811–1877). Zarówno duchownych, jak i świeckich inspirował do zajęcia się kwestią socjalną na gruncie teorii i praktycznej działalności. Za swego przewodnika uważał go papież Leon XIII, który w 1890 roku wydał encyklikę społeczną *Rerum novarum*. Na Górnym Śląsku w połowie XIX wieku kwestie społeczne przenikały się ściśle z walką żywiołu polskiego z niemieckim. Centrum życia społeczno-kulturalnego,

obok Bytomia i Królewskiej Huty, stanowiły Piekary, zwłaszcza za czasów ks. proboszcza Alojzego Ficka (1826–1862). W odpowiedzi na przemysłowy rozwój regionu tworzyły się nowe parafie oraz organizacje kościelne i świeckie. Wiernych wspomagali duszpasterze. Sanktuarium Piekarskie zyskało miano „duchowej stolicy Górnego Śląska”. Majowym pielgrzymkom męskim szczególne znaczenie nadali bp Herbert Bednorz i kard. Karol Wojtyła. Trwają one do dziś.

18.06 – dr hab. Zbigniew Kadłubek prof. UŚ, *Terapeutyczne działanie tragedii greckiej. „Eurypides”*

KOMISJE STACJI NAUKOWEJ PAU W KATOWICACH¹

Komisja Historii Śląska PAU w Katowicach

- 9.03** – mgr Arkadiusz Rybak, *Józef Piłsudski w Zagłębiu Dąbrowskim*
 – prof. nadzw. dr hab. Andrzej J. Wójcik, *Gospodarcze tradycje Zagłębia Dąbrowskiego*
 – dr hab. Zygmunt Woźniczka prof. UŚ, *Czy Zagłębie było/jest Czerwonym Zagłębiem?*

Czerwień jest między innymi symbolem walki, powstania, rewolucji, socjalizmu, komunizmu. Tak też określano Zagłębie Dąbrowskie, gdzie silna tradycja walki o niepodległość, wywodząca się z powstania listopadowego 1830 i styczniowego 1863 roku, nakłada się na długą tradycję walki ruchu robotniczego PPS i SDKPiL o prawa społeczne i narodowe. W czasie rewolucji 1905–1907 roku Zagłębie Dąbrowskie było trzecim po Warszawie i Łodzi ośrodkiem walki z caratem. W czasie I wojny światowej ważny był udział zagłębiaków w legionach POW, a potem w walkach rewolucyjnych w 1918–1919 roku Czerwonej Gwardii, Rad Delegatów Robotniczych, KPP oraz PPS. Wybijają się tutaj szczególnie postacie socjalistów: Aleksego Bienia i Adama Piwowara. W okresie II Rzeczypospolitej w regionie nadal utrzymywało się duże poparcie dla sił lewicowych: socjalistów i komunistów. Wygrywali oni wybory do Sejmu Rzeczypospolitej i rad miejskich. Mieszkał tu Leon Kruczkowski, bywał też Władysław Broniewski. W czasie II wojny światowej PPS była czołową siłą w miejscowym ruchu oporu. Po 1945 roku komuniści zawłaszczyli dla siebie tradycje Czerwonego Zagłębia, wiążąc ją tylko z SDKPiL i KPP, a odsuwając na bok działaczy PPS. Po 1989 roku ważną rolę w odrzuceniu koncepcji komunistycznego Czerwonego Zagłębia odegrał Jan Przemsza-Zieliński. W rzeczywistości bowiem

¹ W roku 2019 Komisja Prawnicza PAU w Katowicach nie organizowała posiedzeń.

większość zagłębiaków walkę o sprawiedliwość społeczną łączyła z gorącym patriotyzmem.

– dr Karol Makles, *Stan badań nad niepodległościowymi tradycjami Zagłębia Dąbrowskiego*

17.09 – uroczyste posiedzenie w 80. rocznicę agresji sowieckiej na Polskę 17 września 1939 r., połączone z seminarium pt. *17 września 1939 we Lwowie – przyczyny, przebieg i skutki*

– prof. dr hab. Stanisław S. Nicieja, *Okupacja niemiecka – likwidacja Polaków i Żydów, okupacja sowiecka – likwidacja Polski*

– dr hab. Zygmunt Woźniczka prof. UŚ, *Bitwa graniczna – Obrona Lwowa z udziałem Ślązaków – Sowiecka okupacja*

– dr Karol Makles, *Losy polskich bibliotek i fundacyjnych po 17 września 1939 roku*

– mgr Bogdan S. Kasprowicz, *Skutki paktu Ribbentrop-Mołotow. Exodus. Lwowiacy na Śląsku*

– dr Andrzej Szteliga, *Wschodnie granice Polski po I i II wojnie światowej*

– dr Barbara Maresz, *Śląskie zbiory biblioteczne we Lwowie i lwowskie teatralia w Katowicach – wojenne historie*

16.12 – dr Zdzisław Janeczek, *Powstania śląskie na tle polskich powstań narodowych*

Komisja Nauk Matematycznych PAU w Katowicach

23.01 – prof. dr hab. Aleksander Iwanow, *Logika ciągła i jej zastosowania*

C. C. Chang i H. J. Keisler opublikowali w roku 1966 książkę *Continuous Model Theory*, w której zaproponowali pewien sposób badania procesów ciągłych w ramach teorii modeli. Nowe otwarcie tematu nastąpiło dopiero po 40 latach, gdy C. W. Henson i I. Ben Yaacov, modyfikując i rozszerzając podejście Changa i Keislera, pokazali, jak współczesna teoria modeli może być połączona z logiką ciągłą. Współczesna ciągła teoria modeli jest idealnym narzędziem logicznym do badań reprezentacji unitarnych, algebr von Neumanna i przestrzeni probabilistycznych. W trakcie referatu przedstawione zostały podstawy teorii i jej zastosowań.

25.04 – prof. dr hab. Stefan Jackowski, *Warszawska Szkoła Matematyczna 1918–1939*

Gdy Polska odzyskiwała niepodległość po rozbiorach, trzej młodzi profesorowie UW, Zygmunt Janiszewski, Stefan Mazurkiewicz i Wacław Sierpiński, stworzyli wizjonerską koncepcję, jak w krótkim czasie dołączyć do

światowej czołówki badań matematycznych. Ich plan polegał na podjęciu rodzącej się wówczas tematyki z zakresu logiki matematycznej, teorii mnogości i topologii, a także prekursorskim pomysłem stworzenia pierwszego w świecie specjalistycznego czasopisma matematycznego „Fundamenta Mathematicae”, publikującego prace z tych dziedzin. W krótkim czasie zdołali przyciągnąć do nowej tematyki wielu utalentowanych studentów, a do czasopisma także poważnych zagranicznych autorów. Seminarium Matematyczne UW przy ul. Oczuki 3, z bogatą biblioteką, stało się mekką polskich matematyków. W latach 1918–1939 doktorat z matematyki na UW otrzymało ok. 40 osób, z których co najmniej 1/3 to uczeni, których osiągnięcia do dziś znane są w całym matematycznym świecie. Nie brak było krytyków jednostronnego kierunku badań, którzy, uprawiając bardziej klasyczną matematykę, też osiągnęli ogromne sukcesy. Matematyka warszawska wiele zawdzięczała bliskim kontaktom z ośrodkiem we Lwowie, którego naukowym przywódcą był charyzmatyczny Stefan Banach. W wykładzie przeszedzono drogę, która w latach 1918–1939 doprowadziła warszawską matematykę z niebytu do światowego poziomu, oraz ukazano, jak pogarszająca się w latach 1930. atmosfera w Europie, a następnie II wojna światowa zniszczyły warszawską szkołę, której odbudowę po wojnie podjęli ci nieliczni, którzy przeżyli i pozostali w kraju. Wykład był także zaproszeniem do podjęcia pogłębionych badań nad tym ciekawym epizodem w historii nauki i naszej uczelni.

Komisja Nauk Przyrodniczych PAU w Katowicach

11.03 – prof. dr hab. inż. Lucjan Swadźba, *Wybrane problemy materiałowe oraz technologiczne w turbinowych silnikach lotniczych* – wykład połączony z wizytą w Pracowni Badań Materiałowych Silników Samolotowych Politechniki Śląskiej w Katowicach

9.12 – dr hab. n. med. Zbigniew Nawrat prof. IPIS, *ROBOT – niewolnik lekarza czy bohater pacjenta?* – wykład połączony z wizytą w Pracowni Sztucznego Serca w Instytucie Protez Serca, FRK im. Prof. Zbigniewa Religi w Zabrze

Robotyzacja umożliwia wzrost produktywności i jakości współczesnej medycyny – od procesów decyzyjnych do terapii i rehabilitacji. Dzisiaj już nie wyobrażamy sobie diagnostyki bez tomografii komputerowej czy zrobotyzowanej radioterapii. Roboty chirurgiczne są sposobem wprowadzenia standaryzacji i zmniejszenia inwazyjności przy zapewnieniu odpowiedniego bezpieczeństwa operacji. Liczba operacji wykonywanych z pomocą robotów rośnie (w tym roku przewyższa 1 mln). Serce i kardiochirurgia jednak ciągle jest wyzwaniem niezrealizowanym. Mamy nadzieję, że prowadzone przez

nas prace w Polsce nad robotem Robin Heart przyczynią się do osiągnięcia tego celu. Technologie zdrowia i roboty należy rozpatrywać jako element przyszłości człowieka, który pozwoli zrealizować marzenia o wolności. Roboty dają siłę słabszym, sprawność tam, gdzie jej brakuje ludziom. Są szansą dla wielu na życie dłuższe, sprawniejsze, radośniejsze. Szansą na likwidację... niewolnictwa. Nie wiem, czy mężczyźni pochodzą z Marsa, tym bardziej kobiety – z Wenus, ale wiem, że roboty pochodzą z Ziemi – dlatego róbmy Roboty, mądrze i sprawnie, dla lepszej przyszłości Człowieka.

Wszechnica Naukowo-Kulturalna PAU w Gliwicach

Kierownik: prof. dr hab. Mieczysław Chorąży

- 31.01** – prof. Marek Marcisz, dr Łukasz Gawor, *Dron – przyjaciel czy wróg?*
28.02 – dr hab. Marek Izydorczyk, *Telekomunikacja wczoraj i dziś*
28.03 – prof. Paweł Rudawy, *Słońce: jego natura postrzegana z Ziemi i satelitów*
25.04 – prof. Andrzej Jasiński, *Duchowość muzyki*
30.05 – prof. Magdalena Żmudzińska-Nowak, *Meandry dziedzictwa architektury: konteksty i interpretacje*
27.06 – prof. Anna Cegiela, *Język w dobie polskiej wojny kulturowej*
26.09 – prof. Michał Witt, *Czy geny wpływają na muzykę?*
24.10 – prof. Zbigniew Stawrowski, *Zderzenie cywilizacji czy wojna domowa*
28.11 – prof. Antoni Barciak, *Śląsk – region pomiędzy Polską, Czechami i Niemcami*
12.12 – prof. Wanda Baer-Dubowska, *Środowisko i rak – jak się mu przeciwstawiać*

Komisja Przyrodniczo-Medyczna PAU z siedzibą we Wrocławiu

- 27.03** – prof. Ilona Kryczek, *Immunoterapia w onkologii – przeszłość, stan obecny i perspektywy*
18.09 – prof. Krzysztof Krajewski PhD, *Zastosowanie peptydów w badaniach chromatyny i mechanizmów regulacji transkrypcji DNA*
23.10 – prof. Michał Olszewski MD, PhD, *Immunoterapia a choroby zakaźne*

Sprawozdania z posiedzeń Komisji dostępne są na stronie: <http://www.pau.krakow.pl/index.php/pl/wydarzenia/spotkania-komisji-przyrodniczo-medycznej-we-wroclawiu>

Stacja Naukowa PAU w Gdańsku

Komisja Kaszubska

- 14.10** – *Spotkanie z „Mistrzem Nauki”* – gościem była prof. Anna Wolff-Powęska, która wygłosiła wykład pt. *Gdańsk a sprawa polska*
- 9.12** – *Spotkanie z „Mistrzem Nauki”* – gościem był prof. Hubert Orłowski, który wygłosił wykład pt. *O kruchości...*

Czasopisma i książki wydane w 2019 roku

Czasopisma

- „Acta Archaeologica Carpathica”, t. LIII: 2018
„Acta Militaria Mediaevalia”, t. XIV: 2018 – współwyd. Muzeum Historyczne w Sanoku
„Acta Physica Polonica”, 2019, s. B, vol. 50, nr 1–12; Supplement, vol. 12, nr 1–4 – współwyd. Instytut Fizyki UJ
„Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”, R. XXII: 2018, z. 4; R. XXIII: 2019, z. 1–2 – współwyd. Krakowski Instytut Prawa Karnego. Fundacja
„Folia Historiae Artium”, t. 17: 2019
„Folia Quaternaria”, t. 87: 2019
„Geoinformatica Polonica”, vol. 18: 2019
„Kultura Słowian. Rocznik Komisji Kultury Słowian PAU”, t. XV: 2019: *Słowianie wczoraj i dziś*
„Kwartalnik Filozoficzny”, t. XLVI: 2018, z. 2–4 – współwyd. Instytut Filozofii UJ
„Kwartalnik Prawa Prywatnego”, R. XXVII: 2018, z. 4; R. XXVIII: 2019, z. 1–3
„Nowy Filomata”, R. XXII: 2018, nr 2; R. XXIII: 2019, nr 1
„Opinie Edukacyjne. Prace Komisji PAU do Oceny Podręczników Szkolnych”, t. XVI: 2018
„The Polish Review”, vol. 64: 2019, nr 1–4 – współwyd. PIASA
„Prace Geograficzne”, 2019, z. 156–159 – współwyd. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ
„Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności”, R. 2018
„Studia Historiae Scientiarum”, t. 18: 2019
„Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny”, 2018, z. 4; 2019, z. 1–2 – współwyd. Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ
„Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne”, t. XXVIII: 2019
„Wszechświat”, t. 120: 2019, nr 1–12 – współwyd. Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika

Wydawnictwa seryjne

- Rozprawy Wydziału I Filologicznego, t. LXXXIV: Kazimierz Korus, *Godność i wolność. Greckie źródła tożsamości europejskiej*
- Rozprawy Wydziału II Historyczno-Filozoficznego, t. 119: Andrzej Kastory, *Syndrom Jałty. Polityka mocarstw wobec polskich kryzysów w latach 1968–1981*
- Monumenta Sacra Polonorum, t. V: *Pontyfikał Erazma Ciolka*, opracowanie i edycja ks. Szymon Fedorowicz
- Sylloge Nummorum Graecorum, Poland, Vol. II: *The National Museum in Warsaw, Part 3 – The Northern Black Sea Coast Bosporan Rulers – Sarmatia*. By Eliza Walczak – współwyd. Instytut Archeologii i Etnologii PAN
- Sylloge Nummorum Graecorum, Poland, Vol. III: *The National Museum in Cracow, Part 3 – Thrace and Pontus*. By Jarosław Bodzek – współwyd. Instytut Archeologii i Etnologii PAN
- W służbie nauki, nr 29: *Emanuel Mateusz Rostworowski 1923–1989*
- Debaty PAU, tom VI: *Uczelnie w służbie społeczeństwa*, Tomaszowice, 17–18 listopada 2018, pod red. Lucjana Suchanka
- Starodawne Prawa Polskiego Pomniki. Seria II: Pomniki Prawa Polskiego. Dział I: Prawo ziemskie. T. IV: *Najdawniejsze księgi grodzkie krakowskie z lat 1406–1409*, wyd. Wiesław Filipczyk przy współpracy Macieja Zdanka, wstęp Wiesław Filipczyk i Franciszek Sikora – współwyd. Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN, Archiwum Narodowe w Krakowie
- Katalog rękopisów Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie. Sygnatury 7781–8180*, opracowały Ewa Danowska, Elżbieta Knapiek, Bożena Korniak, Maria Radziszewska

Wydawnictwa pozaseryjne

- Wenancjusz Domagała, *Stachury i Domagały Patologia znaczy słowo o chorobie*, t. II, wyd. trzecie, zmienione i poprawione
- Sandomierz – miasto fascynującej przeszłości*, pod red. Feliksa Kiryka i Romana Chyły
- Dorota Gregorowicz, *Tiara w grze o koronę. Stolica Apostolska wobec wolnych elekcji w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w drugiej połowie XVI wieku*
- Joachim Śliwa, *Starożytny Egipt oczami Polaków. Słownik biograficzny egiptologów, archeologów i badaczy pokrewnych dziedzin, podróżników*

- i kolekcjonerów oraz literatów i malarzy zafascynowanych przeszłością i teraźniejszością Egiptu*
Alina Nowicka-Jeżowa, *Spotkania w labiryncie. Szkice o poezji Jana Kochanowskiego*
- Lustracja cel i myt małopolskich z 1565 roku*, wyd. Bożenna Wyrozumka przy współpracy Marcina Starzyńskiego, indeksy opracowała Patrycja Wiencierz
- Pożegnanie z Galicją. Wkład Małopolski w budowę niepodległej Polski*, pod red. Andrzeja Kastorego
- Gombrowicz. *DÉSEMPARÉ – BEWILDERED*. Publié sous la direction de / edited by Dominique Garand, Agnès Domanski – współwyd. Institut polonais des arts et des sciences au Canada
- Ewa Zawadzka: *grafika i rysunek z kolekcji Gabinetu Rycin Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie*, pomysłodawcy wystawy Jan Motyka i Ewa Zawadzka; autorzy fotografii Jakub Chojnacki, Jan Motyka
- Ex musicis: ekslibrisy muzyczne ze zbiorów Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie. Katalog wystawy*, autorka katalogu Agnieszka Fluda-Krokos

Sprawozdanie z działalności Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie w 2019 roku

Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie działa zgodnie z Ustawą z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 poz. 164) oraz statutem Archiwum Nauki PAN i PAU z 9 czerwca 2016 r.

Rada Naukowa w składzie: prof. dr hab. Ryszard Nycz (przewodniczący), prof. dr hab. Jan Machnik (wiceprzewodniczący), mgr Ewa Dziurzyńska (sekretarz); członkowie: prof. dr hab. Andrzej Białas, prof. dr hab. Barbara Godzik, dr Adam Górski (dyrektor), prof. dr hab. Adam Kotarba, dr hab. Wojciech Krawczuk, dr Rita Majkowska, prof. dr hab. Krzysztof Stopka, prof. dr hab. Michał Turała, prof. dr hab. Waclaw Uruszczak, obradowała w dniu 13 marca 2019. Jednomyślnie przyjęto sprawozdanie za rok 2018 oraz plan na rok 2019.

Za najważniejsze wydarzenie w pracy Archiwum Nauki należy uznać organizację w dniu 16 października 2019 r. międzynarodowej konferencji archiwalnej *Spuścizna w XXI wieku. Problemy gromadzenia, opracowywania i udostępniania* pod patronatem honorowym Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych. Wsparcia udzieliły Miasto Kraków, Polska Akademia Umiejętności oraz Stowarzyszenie Archiwistów Polskich. W obradach wzięło udział ponad sto osób, które wysłuchały wystąpień przedstawicieli różnych ośrodków naukowych i archiwalnych z Polski i Czech.

W roku 2019 realizowano zadania statutowe oraz ustawowe (zgodnie z przyjętym planem) z zakresu:

1. Kształtowania zasobu archiwalnego – udzielono konsultacji w sprawach kancelaryjno-archiwalnych, przeprowadzono ekspertyzy oraz kontrole wewnętrzne w archiwach zakładowych instytutów PAN oraz Oddziału PAN w Krakowie. Zaopiniowano projekty normatywów kancelaryjno-archiwalnych oraz wnioski o brakowanie dokumentacji w jednostkach organizacyjnych PAN w Krakowie. W dniu 29 października 2019 r. zorganizowano warsztaty z zakresu gromadze-

- nia i przekazywania materiałów archiwalnych z udziałem prof. Andrzeja Jajszczyka, prezesa Oddziału PAN w Krakowie, dyrektorów i archiwistów zakładowych instytutów PAN w Krakowie. Spotkania tego typu będą się odbywały corocznie.
2. Gromadzenia zasobu – przejmowano wytypowane materiały archiwalne z archiwów zakładowych instytutów PAN i kancelarii PAU (łącznie 8,96 mb.), a także spuścizny polskich uczonych, także zamieszkałych poza granicami Polski, m.in. z USA i Kanady (łącznie wpłynęły materiały do 18 spuścizn, tj. ok. 18,89 mb. akt). Stan zasobu archiwalnego na dzień 31 grudnia 2019 r. wynosił 1687,89 mb. akt. Biblioteka Archiwum Nauki wzbogaciła się o 216 woluminów. Łącznie na dzień 31 grudnia 2019 r. księgozbiór liczył 14 126 jednostek inwentarzowych.
 3. Zabezpieczania i konserwacji zbiorów – przepakowano w teczki i pudełka bezkwasowe ponad 20 mb., a baza elektroniczna powiększyła się o 28,7 GB skanów. Prowadzono stałą kontrolę warunków przechowywania (pomiaru temperatury i wilgotności).
 4. Opracowania zasobu – wprowadzono do baz danych 8 tys. rekordów. Do bazy biblioteki wpisano na dzień 31 grudnia 2019 r. 10 023 rekordy. Kontynuowano prace nad inwentarzami zespołów archiwalnych państwowego i niepaństwowego zasobu archiwalnego, m.in. spuścizny Jerzego Dobrzyckiego (1900–1972) i Władysława Kotwicza (1872–1944). Kontynuowano prace porządkowe w ramach opracowywania zespołów państwowego i niepaństwowego zasobu archiwalnego, m.in. Heleny Burchard (1922–2002), Marii Dąbskiej (1925–2005), Zygmunta Grodzińskiego (1896–1982), Walerego Goetla (1889–1972), Ludwika Łysiaka (1923–2002), Marii Rzepińskiej (1917–1993), Stanisława Urbańczyka (1909–2001), Adama Vetulaniego (1901–1976), Romana Wojtusiaka (1906–1987), Jerzego Zdrady (ur. 1936). Kontynuowano prace nad ponadzespołową kartoteką fotografii (stan skatalogowanych fotografii na dzień 31 grudnia 2019 r. wyniósł: 30 740 fotografii). Kontynuowano prace nad dokumentacją pozaaktową, w tym falerystyczną (opracowano i wprowadzono do kartoteki 340 medali i odznaczeń).
 5. Udostępniania – w pracowni naukowej zanotowano 710 odwiedzin, udostępniono 15 023 jednostki archiwalne, 1973 książki oraz 528 czasopism. Zrealizowano 52 kwerendy. Od 2019 r. Archiwum Nauki przystąpiło do Cyfrowej Wypożyczalni Publikacji Naukowych Academia.
 6. Ewidencji – kontynuowano retrokonwersję środków ewidencyjnych. Do wersji elektronicznej przeniesiono łącznie spisy 79 zespołów

archiwalnych. W wyniku rozpoczętych prac w zakresie skontrum zasobu archiwum sprawdzono 137,69 mb. akt i wprowadzono do spisów elektronicznych 8 tys. jednostek.

7. Popularyzacji – uruchomiono nową stronę internetową, dostępną pod adresem: archiwumnauki.pan.pl. Na profilu Facebook zamieszczono 254 posty.

Zorganizowano 6 wystaw:

- *Czesław Woś. Grafika i ekslibris* (5–30 kwietnia)
- *Zostawić po sobie ślad. Wojciech Narębski – żołnierz i uczoney* (6 czerwca–5 września)
- *Dzieje nauki i historia ludzi – zasób Archiwum Nauki PAN i PAU*, wystawa posterowa, towarzysząca X Warszawskiemu Piknikowi Archiwalnemu, w którym instytucja wzięła udział po raz pierwszy (8 czerwca)
- *Ewa Zawadzka. Grafika i rysunek z kolekcji Gabinetu Rycin Biblioteki Naukowej PAU i PAN* (11 września–4 października)
- *Walery Goetel (1889–1972). Urodziłem się jako jeden z tych, którzy mają ciekawość świata..., W 130. rocznicę urodzin prof. Walerego Goetla oraz 100-lecie powstania Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie* (16 października–29 listopada)
- *Ex musicis. Ekslibrisy muzyczne ze zbiorów Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie* (11 grudnia 2019–23 stycznia 2020).

Udostępniono obiekt na wystawę *36 x Rembrandt*, przygotowaną przez Zamek Królewski w Warszawie. Zorganizowano 28 pokazów dla uczniów, studentów, członków Stowarzyszenia Archiwistów Polskich oraz archiwistów zakładowych instytutów PAN na terenie Krakowa.

8. Współpracy zagranicznej – kontynuowano współpracę z Instytutem Masaryka i Archiwum Akademii Nauk Republiki Czeskiej w ramach projektu badawczego pt. *Jak naukowcy budowali swoje sieci? Rekonstrukcja kontaktów naukowych i stosunków transnarodowych między czeskimi i polskimi uczonymi w XIX i XX wieku*. Kontynuowano także współpracę z Wydziałem Historii i Archeologii Mongolskiej Akademii Nauk oraz Zakładem Turkologii i Ludów Azji Środkowej Wydziału Orientalistyki Uniwersytetu Warszawskiego w sprawie publikacji materiałów statystycznych dotyczących Mongolii ze spuścizny Władysława Kotwicza. Pracownicy Archiwum wzięli udział w licznych pokazach, warsztatach i konferencjach, w tym 3 międzynarodowych (m.in. w Seulu). Dyrektor Archiwum Nauki spotkał się w Seulu i Ułan

Bator z przedstawicielami Koreańskiej Akademii Nauk, Mongolskiej Akademii Nauk oraz dyrektorem Mongolskich Archiwów Państwowych. Efektem rozmów są przygotowywane trzy projekty w zakresie opracowania, udostępniania i popularyzacji zasobu Archiwum Nauki.

9. Badań naukowych – pracownicy Archiwum Nauki wydali 12 artykułów i wygłosili 11 referatów na konferencjach naukowych, w tym dwa poza granicami kraju (Kanada i Korea Południowa).

Obsada etatowa Archiwum Nauki wynosi 9,5 (PAN) i 2,5 (PAU) etatu. W ramach stażu studenckiego programu *Praxis II. Program staży dla studentów Wydziału Historycznego* pracowały 3 osoby. Praktykę archiwalną i wolontariat odbyło 43 studentów.

Dyrektor Archiwum Nauki PAN i PAU
Dr Adam Górski

Sprawozdanie z działalności Fototeki Lanckorońskich PAU w 2019 roku

Niezmienne od 2014 r. priorytetem Fototeki Lanckorońskich PAU pozostaje upowszechnianie i udostępnianie darowanego przez Karola Lanckorońskiego zbioru fotografii za pośrednictwem *Katalogu zbiorów artystycznych i naukowych Polskiej Akademii Umiejętności* (www.pauart.pl). Dzięki funkcjonowaniu tego katalogu, zgodnie z życzeniem darczyńcy, przekazany przez niego zbiór fotografii (po latach naukowego zapomnienia) staje się ponownie coraz bardziej dostępny zarówno dla „szerokiej publiczności”, jak i węższego grona badaczy.

W celu dalszego opracowania i udostępniania archiwalnej dokumentacji fotograficznej za pośrednictwem katalogu PAUart, w roku 2019 wydzielone zostały z zasobu Fototeki Lanckorońskich PAU 3092 odbitki. Liczba ta, w ramach grantu dofinansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Fundacji Lanckorońskich, została następnie poddana digitalizacji. Opracowaniem wydzielonej części fotograficznego zasobu zajmował się zespół w składzie: Jolanta Marcisz (skanerzysty), Anna Olchawska (fotograf), a także Marcin Biernat, Rafał Ochęduszek, Ewa Skotniczna (historycy sztuki) i Adam Korczyński (historyk archiwista).

Ewa Skotniczna i Adam Korczyński reprezentowali również Fototekę Lanckorońskich PAU podczas VII Toruńskich Konfrontacji Archiwalnych – konferencji naukowej, która miała miejsce w dniach 5–6 grudnia 2019 r. w Toruniu w Collegium Humanisticum UMK. Temat wspólnego wystąpienia dotyczył archiwalnej dokumentacji fotograficznej we współczesnym warsztacie naukowym historyka sztuki i archeologa. Przygotowywany jest również tekst do wydawnictwa pokonferencyjnego.

Do druku oddane zostały również dwa teksty autorstwa Ewy Skotnicznej, powstałe na podstawie badań nad zasobem Fototeki Lanckorońskich PAU: *Dokumentacja wizualna do relacji z podróży Karola Lanckorońskiego „Na około Ziemi 1888–1889. Wrażenia i poglądy”* [w:] *Gdańskie Teki Turystyczno-Krajoznawcze. Podróż z książką w rękę*, t. 4, Uniwersytet Gdański, oraz *Zbiór fotografii Karola Lanckorońskiego jako źródło do badań nad sztuką*

religijną renesansu włoskiego. Zarys problematyki w ujęciu historycznym i współczesnym, „Artifex Novus”, nr 2, 2020.

Rok 2019 przyniósł też wspaniale wydaną publikację naukową autorstwa profesorów Mariusza Mielczarka oraz Manolisa I. Stefanakisa: *Rhodes. The Ancient and Mediaeval Monuments in 1882–1884 and Count Karol Lanckoroński*, Institute of Archaeology and Ethnology of the Polish Academy of Sciences. W prowadzonych wspólnie badaniach autorzy jako pierwsi dostrzegli i docenili znaczenie fotografii z zasobu Fototeki Lanckorońskich PAU w kontekście archiwalnej dokumentacji archeologicznej.

Na łamach „Rocznika Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, Rok LXIV (2019), ukazał się natomiast artykuł Adama Korczyńskiego: *Dokumentacja fotograficzna kościoła Świętej Katarzyny w Krakowie w zbiorze fotografii Karola Lanckorońskiego*.

Wspólnie z Biblioteką Naukową PAU i PAN w Krakowie Fototeka Lanckorońskich PAU przygotowała kalendarz jubileuszowy z okazji dziewięćdziesięciolecia przekazania przez Karola Lanckorońskiego „daru fotografii naukowych” Polskiej Akademii Umiejętności. Ponadto osiem wybranych fotografii z zasobu Fototeki, z wizerunkami muzykujących aniołów, uatrakcyjniło organizowaną przez Bibliotekę Naukową wystawę *Ex musicis. Ekslibrysy muzyczne ze zbiorów Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie*, która miała miejsce na przełomie roku 2019 i 2020 w Archiwum Nauki PAN i PAU przy ul. Św. Jana 26 w Krakowie.

Dzięki Wydawnictwu Polskiej Akademii Umiejętności Fototeka Lanckorońskich powiększyła swój zasób biblioteczny o komplet czasopisma „Folia Historiae Artium”, Seria Nowa. Podręczny księgozbiór Fototeki jest też uzupełniany bezpośrednio przez jej kustosza.

W 2019 roku w Fototece Lanckorońskich PAU odbywały się zajęcia dydaktyczne dla studentów historii sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego (specjalność: ochrona dóbr kultury). Podczas nich studentów zapoznano z dziejami i tematyką zasobu Fototeki Lanckorońskich oraz m.in. ze sposobami rozpoznawania podstawowych technik fotografii, z ich układem w magazynie archiwalnym, a także z prawidłowymi warunkami przechowywania odbitek fotograficznych.

Opracował
Adam Korczyński

Informacja o wykorzystanych w 2019 roku stypendiach Fundacji Lanckorońskich i Fundacji z Brzezia Lanckorońskich

STYPENDIA FUNDACJI LANCKOROŃSKICH

Rzym (stypendia jednomiesięczne)

1. Katarzyna Balbuza, dr hab., Instytut Historii UAM, prof. nadzw., temat: *Divae Augustae – od Domicylli do Cecylii Pauliny. Pamięć o ubóstwionych przedstawicielkach domu cesarskiego w mennictwie epoki pryncypatu*; 2. Łukasz Berger, dr, Zakład Latynistyki UAM, adiunkt, temat: *Analiza dialogu w ostatniej komedii rzymskiej *Querolus**. Opinia: prof. dr hab. Ewa Skwara, UAM; 3. Wojciech Brillowski, dr, Instytut Historii Sztuki UAM, adiunkt, temat: *Antykythera i polityka egejska Ptolemeusza w III w. p.n.e.* Opinia: dr hab. Jarosław Jarzewicz prof. UAM; 4. Justyna Bystrowska-Łuczyńska, mgr, Instytut Historii Sztuki UJ, doktorantka, wykonawca w granicę NCN „Architektura i wyposażenie zespołu klasztornego dominikanów w Krakowie – od I połowy XIII w. do czasów współczesnych”, temat: *Franciszkański brewiarz (Neapol, ok. 1455–1476) w Bibliotece XX. Czartoryskich, sygn. Ms. Czart. 1211 – badania nad ustaleniem kręgu fundatora oraz nad ikonografią miniatur zdobiących rękopis*. Opinia: dr hab. Marek Walczak, UJ; 5. Piotr Dyczek, dr hab., Instytut Archeologii UW, prof. UW, temat: *System władzy królewskiej w Ilirii w III w. p.n.e.*; 6. Anna Głusiuk, dr, Instytut Nauk Historycznych UKSW, adiunkt, temat: *Dziecko, matka, położna, lekarz w traktacie ginekologicznym *De regimine pregnantium* Michele Savonaroli*. Opinia: ks. prof. dr hab. Waldemar Graczyk, UKSW; 7. Emilia Kiecko, dr, Instytut Historii Sztuki UAM, adiunkt, temat: *Polscy architekci i architektura faszystowskich Włoch*. Opinia: dr hab. Agnieszka Zabłocka-Kos prof. UW; 8. Karol Kłodziński, dr, Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu, bibliotekarz dziedziny, temat: *Działalność niewolników i wyzwoleńców cesarskich (servi et liberti Augusti) w administracji prowincjonalnej w okresie wczesnego Cesarstwa Rzymskiego*. Opinia: dr hab. Paweł Sawiński prof. UAM;

9. Adam Łukaszewicz, prof. dr hab., UW, prof. zw., temat: Rzym i świat hellenistyczny w czasach Augusta: Kariera i upadek poety Korneliusza Gallusa, pierwszego prefekta Egiptu; **10.** Michał Mencfel, dr hab., Instytut Historii Sztuki UAM, adiunkt, temat: Polscy kolekcjonerzy na rzymskim rynku sztuki w XIX w. – kwerenda archiwalna i źródłowa; **11.** Katarzyna Mikoćka-Rachuba, prof. dr hab., Instytut Sztuki PAN, prof. zw., temat: Rzeźba włoska w zbiorach króla Stanisława Augusta – opracowanie ważnego dla dziejów europejskiego kolekcjonerstwa zbioru rzeźb zgromadzonego przez króla Stanisława Augusta przez 30 lat panowania (1764–1795); **12.** Jolanta Młynarczyk, prof. dr hab., Instytut Archeologii UW, prof. nadzw., temat: Niezdobiona ceramika użytku domowego jako ważny komponent kultury materialnej grecko-rzymskiego miasta Akrai na Sycylii: jej typologia funkcjonalna i datowanie; **13.** Olga Płaszczewska, dr hab., UJ, adiunkt z habilitacją, temat: Z dziejów dziewiętnastowiecznej korespondencji sztuk i języków: iluminowane rękopiśmienne przekłady *Bullae ineffabilis* Piusa IX ze zbiorów Biblioteki Watykańskiej jako intersemiotyczny wykład historii, religii i narzędzie perswazji politycznej; **14.** Tomasz Ratajczak, dr, Instytut Historii Sztuki UAM, adiunkt, temat: Wpływ architektury rezydencjonalnej Italii na siedziby możnowładcze w Europie Środkowej przełomu średniowiecza i nowożytności. Opinia: prof. dr hab. Tadeusz Żuchowski, UAM (stypendium przeniesione na 2020 r.); **15.** Dorota Sakowicz, mgr, Instytut Historii Sztuki UG, umowa zlecenie, temat: Język obrazowy dynastii Sewerów. Opinia: dr hab. Mirosław Kruk prof. UG; **16.** Paweł Sawiński, dr hab., Wydział Pedagogiczno-Artystyczny UAM w Kaliszu, temat: Druzus Cezar i jego miejsce w domus Augusta; **17.** Agnieszka Smołucha-Sładkowska, mgr, Instytut Historii Sztuki UJ, doktorantka, temat: Początki renesansowego medalierstwa w Rzymie: medale Pietra Barbo a pierwsze medale papieskie. Opinia: dr hab. Marek Walczak, UJ; **18.** Magdalena Stuligrosz, dr hab., Instytut Filologii Klasycznej UAM, adiunkt, temat: Przekład *Fragmentów* Pindara wraz ze wstępem i komentarzem; **19.** Paulina Szulist-Płuciniczak, mgr, UW, doktorantka; Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, specjalista, temat: Sposoby mocowania zasłon w przestrzeniach prywatnych i sakralnych w późnym antyku (235–641 r. n.e.) – studium i analiza zabytków archeologicznych. Opinia: dr hab. Marek T. Olszewski, UW; **20.** Mikołaj Tomaszewski, mgr, UMK, doktorant, temat: Walenty Aleksander Czapski – biskup kujawski i polityk. Opinia: prof. dr hab. Krzysztof Mikulski, UMK; **21.** Gabriela Wąs, prof. dr hab., Instytut Historyczny UW, prof. nadzw., temat: Wpływ rozważań modlitewnych i sztuk franciszkanów cisalpińskich na ikonografię dzieł powstających na terenie Śląska w okresie późnego średniowiecza i wczesnej nowożytności; **22.** Marta Wojtkowska-Maksymik, dr hab., Instytut Literatury Polskiej UW, adiunkt, temat: Związki *Facetiae* Poggia Braccioliniego z dawną nowelą włoską.

Wiedeń (stypendia jednomiesięczne)

1. Piotr Marek Borusowski, mgr, Muzeum Narodowe w Warszawie, Gabinet Rycin i Rysunków, kustosz, temat: Kolekcja rysunków Albrechta von Sebicha (1685–1749) na tle wiedeńskiego kolekcjonerstwa pierwszej połowy XVIII w. Opinia: prof. dr hab. Antoni Ziemia, UW; **2.** Justyna Gałuszka, mgr, Instytut Historii UJ, doktorantka, temat: Buntownik i opozycjonista czy trybun szlacheckiej wolności? Biografia polityczna Stanisława Stadnickiego „Diabła łańcuckiego” (ok. 1551–1610). Opinia: dr hab. Adam Perłakowski, UJ; **3.** Piotr Kołodziejczyk, dr, Instytut Archeologii UJ, asystent, temat: Od neolitu do wczesnej epoki brązu. Pierwsi rolnicy i pierwsi kupcy – szlaki handlowe i sieć gospodarczo-osadnicza południowej Jordanii między VI a IV tysiącleciem p.n.e. Opinia: prof. dr hab. Krzysztof Ciałowicz, UJ (stypendium przeniesione na 2020 r.); **4.** Jacek Kordel, dr, Wydział Historyczny UW, asystent, temat: Stosunki polsko-austriackie po pierwszym rozbiore Polski (1773–1778). Opinia: prof. dr hab. Zofia Zielińska, UW; **5.** Kamila Kazimiera Twardowska, mgr, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, starszy asystent, temat: Wpływ architektury Wiednia i tamtejszego środowiska architektonicznego na twórczość Wacława Krzyżanowskiego (1881–1954) ze szczególnym uwzględnieniem jej wczesnego okresu 1900–1914. Opinia: prof. dr hab. Wojciech Bałus, UJ.

Stypendia piędzienne

1. Dorota Grabowska-Pieńkosz, dr, Wydział Nauk Pedagogicznych UMK, adiunkt, temat: Towarzystwo Pedagogiczne i jego wkład w rozwój oświaty w latach 1868–1921 – pozyskanie materiałów, głównie źródeł archiwalnych, na temat jednego z najstarszych i najbardziej zasłużonych towarzystw w zakresie nauk pedagogicznych na terenie zaboru austriackiego. Opinia: prof. dr hab. Władysława Szulakiewicz, UMK; **2.** Urszula Iwaszczuk, dr, Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW, adiunkt, temat: Zwierzęta w życiu późnoantycznych mieszkańców miasta Marina el-Alamein w Egipcie. Opinia: prof. dr hab. Alicja Lasota-Moskalewska, prof. em. UW; **3.** Dominika Maria Macios, dr, Zespół Państwowych Szkół Plastycznych w Warszawie, nauczyciel historii sztuki, temat: Leopold Gaszczyk – nieznanym fotograf z Aleppo – kwerenda w zbiorach kopenhaskich. Opinia: prof. dr hab. Waldemar Deluga, UKSW; **4.** Agnieszka Słaby, dr, Katedra Edukacji Historycznej i Zakład Kultury UP, adiunkt, temat: Kultura funeralna w pierwszej połowie XVIII w. – magnacki ceremoniał pogrzebowy. Opinia: prof. dr hab. Bożena Popiołek, UP; **5.** Aleksander Smoliński, prof. dr hab., Instytut Historii i Archiwistyki UMK, prof. zw., temat: Garnizon miasta

Stanisławowa w latach 1921–1939 – przykład militarnego oraz politycznego, społecznego i ekonomicznego znaczenia obecności Wojska Polskiego na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej.

STYPENDIA FUNDACJI Z BRZEZIA LANCKOROŃSKICH

Londyn (stypendia jednomiesięczne)

1. Przemysław Adamczewski, dr, Instytut Nauk Politycznych PAN, adiunkt, temat: Kozactwo i ziemie ukraińskie w poglądach polskiej emigracji politycznej w Wielkiej Brytanii. Opinia: dr hab. Tomasz Stryjek prof. nadzw. ISP PAN; **2.** Robert Bubczyk, dr hab., Instytut Kulturoznawstwa UMCS, prof. nadzw. UMCS, temat: Sport i gry w średniowiecznej Europie łacińskiej – kwerenda biblioteczna; **3.** Mirosława Buchholtz, prof. dr hab., UMK, prof. zw., kierownik Katedry Filologii Angielskiej, temat: Sztuka i artyści w opowiadaniach Henry’ego Jamesa; **4.** Monika Colbecka, mgr, UMK, doktorantka, temat: Tradycyjne systemy informacyjne archiwalne i biblioteczne instytucji naukowych ze szczególnym uwzględnieniem przedmiotowych pomocy wyszukiwawczych. Opinia: dr hab. Waldemar Chorążyczewski prof. UMK; **5.** Łukasz Czarnecki, mgr, Instytut Historii UJ, pracownik nieetatowy, temat: Polityka brytyjska wobec zwolenników Sun Yatsena, chińskiego przywódcy ruchu rewolucyjnego w latach 1894–1911. Opinia: dr hab. Jakub Polit, UJ; **6.** Kinga Czechowska, mgr, UMK, doktorantka, temat: Kwestia żydowska w działaniach polskiej dyplomacji w latach 1932–1939. Opinia: dr hab. Krzysztof Kania, UMK; **7.** Łukasz Dryblak, mgr, Instytut Historii PAN, doktorant, temat: Emigracyjny dialog polsko-rosyjski w latach 1939–1956. Spojrzenie z dwóch stron na stosunki polsko-rosyjskie, konfrontacje idei, koncepcji oraz analiz politycznych. Opinia: prof. dr hab. Andrzej Nowak, Instytut Historii PAN; **8.** Magdalena Garnczarska, mgr, Wydział Historyczny UJ, doktorantka, temat: Światło i blask. O znaczeniu złota w sztuce bizantyńskiej. Opinia: dr hab. Małgorzata Smorąg Różycka, UJ; **9.** Tomasz Grzebyk, mgr, URz, doktorant, temat: Relacje (korelacje) polsko-angielskie w 2. połowie wieku XVI i w 1. połowie wieku XVII w kontekście sytuacji religijnej obu krajów. Opinia: ks. prof. dr hab. Stanisław Nabywaniec, URz; **10.** Mateusz Hübner, mgr, UMK, doktorant, temat: Fundusz Kultury Narodowej Józefa Piłsudskiego – zamysł i jego realizacja. Opinia: prof. dr hab. Jarosław Kłaczek, UMK; **11.** Krzysztof Kania, dr hab., Zakład Historii XX w. UMK, adiunkt z habilitacją, temat: August Zaleski (1883–1972). Biografia – kwerenda archiwalna; **12.** Cezary Kardasz, dr, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, kierownik projektu badawczego, temat: Kontakty handlowe

pomiędzy Gdańskiem a Anglią (Londynem) w drugiej połowie XV i początku XVI w. Opinia: prof. dr hab. Roman Czaja, UMK; **13.** Malwina Ewa Kołodziejczak, mgr, Akademia Sztuki Wojennej, asystent, temat: Uwarunkowania prawne funkcjonowania Naczelnego Wodza w II RP. Opinia: prof. dr hab. Waldemar Kitler, Akademia Sztuki Wojennej; **14.** Piotr Kołodziejczak, mgr, UMK, doktorant, temat: Fundacje religijne w Królestwie Szwecji do połowy XIV w. Opinia: dr hab. Piotr Oliński prof. UMK; **15.** Wojciech Kosior, mgr, Zakład Prawa Rzymskiego URz, asystent, temat: Znaczenie wieku człowieka w starożytnym Rzymie – tło prawne, społeczne i historyczne. Opinia: dr hab. Renata Świgoń-Skok prof. URz; **16.** Anna Markiewicz, dr, Instytut Historii UJ, adiunkt, temat: Źródła do dziejów zagranicznych podróży edukacyjnych szlachty i magnaterii z terenów Rzeczypospolitej w 2. połowie XVII w. i początku XVIII stulecia w zbiorach angielskich. Opinia: prof. dr hab. Krzysztof Ożóg, UJ; **17.** Monika Miazek-Męczyńska, dr hab., Instytut Filologii Klasycznej UAM, adiunkt, temat: *Alexandri Bodii Scoti Epistolae Quindecim, quibus totidem Ovidii respondet* – przekład łacińskiego tekstu na język polski wraz z komentarzem i rozbudowanym wstępem; **18.** Szymon Olszaniec, prof. dr hab., Instytut Historii i Archiwistyki UMK, prof. nadzw., temat: Ostateczna redakcja monografii administracji Cesarstwa Rzymskiego w IV–VII w. n.e.; **19.** Natalia Olszewska, mgr, Instytut Historii UJ, doktorantka, temat: Polityka informacyjno-propagandowa władz polskich na terenie Wielkiej Brytanii w roku przełomu – 1939. Opinia: dr hab. Jan Jacek Bruski, UJ; **20.** Marek Płuciniczak, mgr, UW, doktorant; Muzeum Narodowe w Warszawie, kierownik Działu Edukacji, temat: Grafiki dawnych mistrzów w powtórzeniach malarskich, rysunkowych i innych technikach – z zagadnienia znaczenia kopii w nowożytnym kolekcjonerstwie europejskim (XVI–XVII w.). Opinia: prof. dr hab. Antoni Ziemia, UW; **21.** Michał Podrazik, dr, Instytut Historii URz, asystent, temat: Dwór królewski Artakserksesa II jako centrum władzy w imperium Achemenidów – ujęcie literackie i ikonograficzne. Opinia: prof. dr hab. Jan Olbrycht, URz; **22.** Waldemar Rezmer, prof. dr hab., Instytut Historii i Archiwistyki UMK, prof. zw., temat: Spuścizna pisarska gen. bryg. Ludwika Kmicic-Skrzyńskiego – zebranie, opracowanie i edycja; **23.** Piotr Sawczyński, mgr, UJ, doktorant, temat: Żydowskie korzenie podmiotowości politycznej w filozofii Waltera Benjamina. Opinia: prof. dr hab. Bogdan Szlachta, UJ; **24.** Mariusz Sawicki, dr hab., Instytut Historii UO, adiunkt z habilitacją, temat: Rzeczpospolita w dobie Wielkiej Wojny Północnej w relacjach wysłanników angielskich w Moskwie; **25.** Marta Sikorska-Kowalska, dr hab., prof. UŁ, temat: Aleksandra Piłsudska komendantka Oddziału Kuriersko-Wywiadowczego I Brygady Legionów i towarzyszka życia Józefa Piłsudskiego 1914–1916; **26.** Krzysztof Siwek, dr, Instytut Historyczny UW, adiunkt, temat: Kontakty

rządu RP z Anthonym J. Drexelem Biddlem, ambasadorem USA w latach 1937–1943. Opinia: prof. dr hab. Gabriela Wąs, UW; **27.** Mariusz Solarz, mgr, UP Kraków, temat: Działalność duszpasterska w polskich osiedlach uchodźczych w Afryce, Indiach, Meksyku i Nowej Zelandii w latach 1942–1952. Opinia: dr hab. Hubert Chudzio prof. UP; **28.** Krystian Maciej Szudarek, dr, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych USz, adiunkt, temat: Opracowanie naukowe dwutomowej edycji źródeł zawierającej raporty roczne Poselstwa i Ambasady Brytyjskiej w Warszawie (1919–1938) ze zbiorów The National Archives w Londynie. Opinia: prof. dr hab. Janusz Faryś, USz; **29.** Jacek Szymala, dr, Instytut Kulturoznawstwa UW, doktorant, temat: Pobyt Maurycego Beniowskiego w Wielkiej Brytanii w latach 1783–1784. Opinia: prof. dr hab. Mirosław Kocur, UW; **30.** Olga Śmiechowicz, dr, Katedra Teatru i Dramatu UJ, asystent z doktoratem, temat: Teatr w Atenach okresu klasycznego jako praktyczne narzędzie uprawiania polityki międzynarodowej – przygotowanie materiałów do książki habilitacyjnej. Opinia: prof. dr hab. Jacek Popiel, UJ (stypendium przeniesione na 2020 r.); **31.** Olga Świerkot, mgr, Instytut Historyczny UW, doktorantka, temat: Gender studies w badaniach nad kobiecą mentalnością w XVIII w. Opinia: prof. dr hab. Rościsław Żerelik, UW; **32.** Stanisław Turlej, dr hab., Zakład Historii Bizancjum, Instytut Historii UJ, adiunkt, temat: Quaestura Exercitus i jej funkcjonowanie w końcu VI w. i w VII w.; **33.** Stefan Zawadzki, prof. dr hab., prof. em. UAM, temat: Obrót domami w okresie nowobabilońskim – przygotowanie do druku z komentarzem około 40 nowobabilońskich (koniec VII–początek V w. przed Chr.) tekstów dotyczących domów prywatnych (najem, zastaw, kupno-sprzedaż); **34.** Dorota Zygmuntowicz, dr hab., Instytut Filozofii i Socjologii PAN, prof. nadzw., temat: Trazymach z Chalcedonu. Fragmenty, testimonia, recepcja – kwerenda biblioteczna.

Wyciąg z protokołu posiedzenia Komisji Stypendialnej PAU do rozdziału stypendiów Fundacji Lanckorońskich i Fundacji z Brzezia Lanckorońskich na rok 2020

Dnia 24 czerwca 2019 odbyło się dwudzieste czwarte posiedzenie Komisji Stypendialnej PAU do rozdziału stypendiów Fundacji Lanckorońskich i Fundacji z Brzezia Lanckorońskich. W posiedzeniu udział wzięli: prof. Andrzej Borowski (przewodniczący Komisji), prof. Adam Małkiewicz (delegat PAU), prof. Maciej Salamon (delegat UJ), prof. Bogdan Rok (delegat UW), prof. Elżbieta Wesołowska (delegat UAM), prof. Janusz Tandecki (delegat UMK), prof. Kazimierz Lewartowski (delegat UW), Piotr Piniński (prezes Fundacji) oraz mgr Katarzyna Dziegło (PAU, sekretarz Komisji).

Złożono 57 podań o stypendium na wyjazd do Rzymu, 40 – do Londynu, 16 – do Wiednia, 40 – o stypendia pieniężne.

W wyniku postępowania kwalifikacyjnego stypendia na rok 2020 otrzymali:

Stypendia do Rzymu (jednomiesięczne)

1. Paweł Duda, dr, Instytut Historii UŚ, historia nowożytna; **2.** Michał Norbert Faszczka, dr, Wydział Historyczny Akademii Humanistycznej im. A. Gieysztor, adiunkt, historia starożytna; **3.** Andrzej Gillmeister, dr hab., Instytut Historii Uniwersytetu Zielonogórskiego, prof. nadzw., historia starożytna, historia kultury; **4.** Marcin Goch, mgr, Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata w Warszawie, doktorant, historia sztuki; **5.** Aneta Hoffmann, mgr, UKSW, doktorantka, historia najnowsza, historia wojskowości; **6.** Piotr Jaworski, dr, Instytut Archeologii UW, adiunkt, archeologia klasyczna i tradycja antyku, numizmatyka antyczna; **7.** Marek Daniel Kowalski, dr hab., Wydział Historyczny UJ, adiunkt z habilitacją, historia średniowieczna Polski; **8.** Iwona Krawczyk, mgr, Instytut Języka Polskiego PAN, starszy specjalista, filologia klasyczna, łacina średniowieczna; **9.** Piotr Makowski, mgr, Wydział Historyczny UW, doktorant, archeologia Bliskiego Wschodu; **10.** Justyna

Małyśiak, dr, Akademia Wojsk Lądowych im. T. Kościuszki, samodzielny pracownik koordynujący projekty, archiwistyka, regionalistyka; **11.** Magdalena Młodawska, mgr, Zamek Królewski na Wawelu, historia sztuki; **12.** Michał Muraszko, mgr, Instytut Historii UAM, doktorant, źródłoznawstwo, bibliologia, tegumentologia; **13.** Marek Jan Olbrycht, prof. dr hab., kierownik Zakładu Historii Starożytnej i Orientalistyki URz, archeologia śródziemnomorska, historia starożytna, iranistyka; **14.** Hanna Osiecka-Samsonowicz, dr hab., Instytut Sztuki PAN, prof. nadzw., historia sztuki; **15.** Piotr Osiński, mgr, Wydział Filologiczny UMK, doktorant, filologia klasyczna; **16.** Maciej Stawiski, mgr, UMK, doktorant, historia prowincji wielkopolskiej zakonu bernardynów w XVIII i na początku XIX w.; **17.** Marcin Sumowski, dr, UMK, asystent naukowy, historia średniowiecza; **18.** Robert Tomasz Tomczak, dr, Instytut Historii UAM, asystent badawczy w granicie NPRH, historia nowożytna do XVIII w.; **19.** Mateusz Zimny, mgr, Instytut Historii UPJPII, doktorant, historia.

Na liście rezerwowej znaleźli się:

1^oloco Agnieszka Teresa Markuszewska, dr, UMK, adiunkt, historia literatury polskiej; **2^oloco** Roksana Chowaniec, dr hab., Instytut Archeologii UW, pracownik badawczo-dydaktyczny, archeologia Sycylii, badania archeometryczne nad kulturą materialną; **3^oloco** Michał Duch, dr, UKW, adiunkt, historia starożytna.

Stypendia do Wiednia

1. Jacek Jędrzyśiak, dr, UW, adiunkt, historia powszechna XIX w., historia wojen i wojskowości; **2.** Paulina Kluz, mgr, UPJPII, projekt Sakralne Dziedzictwo Małopolski, pracownik naukowo-techniczny, polska i środkowoeuropejska rzeźba, mała architektura i malarstwo w XVIII i XIX w.; **3.** Aleksandra Krypczyk-De Barra, dr, Muzeum Narodowe w Krakowie, Oddział w Sukiennicach, historia sztuki polskiej XIX w.; **4.** Kamil Ruszała, dr, Instytut Historii UJ, historia XIX–XX w.; **5.** Agnieszka Świętosławska, dr, UŁ, adiunkt, historia sztuki.

Na liście rezerwowej znalazł się:

Sławomir Zonenberg, prof. dr hab., Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych UKW, nauczyciel akademicki, historia.

Stypendia pieniężne

1. Paweł Dettloff, dr, Instytut Sztuki PAN, adiunkt, architektura i sztuka nowożytna w Polsce; **2.** Radosław Krajniak, dr, Wydział Nauk Historycznych UMK, asystent, historia; **3.** Marzena Królikowska-Dziubecka, dr, Polsko-Japońska Akademia Technik Komputerowych, umowa o dzieło, rysunki, ryciny oraz podróże w XVIII w.; **4.** Julia Możdżeń, dr, Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu, młodszy bibliotekarz, kultura późnego średniowiecza i wczesnej nowożytności; **5.** Adam Perłakowski, dr hab., Instytut Historii UJ, adiunkt z habilitacją, historia nowożytna XVI–XVIII w.; **6.** Aleksandra Skrzypietz, dr hab., Instytut Historii UŚ, adiunkt z habilitacją, historia nowożytna; **7.** Szymon Sulecki, dr, Klasztor OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie, archiwista i bibliotekarz, historia Kościoła, bibliotekoznawstwo zakonne; **8.** Maria Trawińska, dr hab., prof. w Instytucie Sławistyki PAN, filologia polska, językoznawstwo.

Na liście rezerwowej znalazła się:

Dorota Wiśniewska, mgr, UWŕ, doktorantka, historia nowożytna.

STYPENDIA FUNDACJI Z BRZEZIA LANCKOROŃSKICH DO LONDYNU

1. Alicja Bartnicka, mgr, UMK, doktorantka, historia Polski i powszechna w XX w.; **2.** Joanna Ciesielska, mgr, Pracownia Bioarcheologiczna UW, asystent naukowy, archeologia; **3.** Daniel Gazda, mgr, Fundacja Ureusz, prezes, nubiologia; **4.** Danuta Gibas-Krzak, dr hab., Instytut Politologii UO, prof. nadzw., nauki polityczne; **5.** Magdalena Gibiec, mgr, UWŕ, doktorantka, historia Europy Wschodniej w latach 1918–1939; **6.** Inga Głuszek, dr, Wydział Nauk Historycznych, Instytut Archeologii UMK, adiunkt, archeologia, starożytna Grecja; **7.** Edyta Gryksa, dr, Katedra Filologii Klasycznej UŚ, adiunkt, literaturoznawstwo; **8.** Piotr Hapanowicz, dr, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, starszy kustosz, historia; **9.** Anzhela Kayumova, mgr, UJ, wykładowca języka rosyjskiego, filologia; **10.** Joanna Komorowska, dr hab., Wydział Nauk Humanistycznych UKSW, prof. nadzw., literaturoznawstwo, hellenistyka; **11.** Piotr Kuligowski, mgr, Instytut Historii UAM, doktorant, historia Polski XIX w., historia myśli politycznej; **12.** Robert Kuśnierz, dr hab., Instytut Historii i Politologii Akademii Pomorskiej, prof. nadzw., historia najnowsza; **13.** Eligiusz Lelo, mgr, UWŕ, doktorant, filozofia seksualności, gender studies, socjologiczne teorie seksualności; **14.** Dawid Paweł Lipski,

dr, Szkoła Podstawowa im. S. Kostki Potockiego, nauczyciel etyki; UKSW, nieetatowy pracownik afiliowany, historia filozofii średniowiecznej; **15.** Magdalena Makówka, mgr, Muzeum Fabryki, przewodnik, historia; **16.** Monika Mansfeld, dr, Katedra Etyki UŁ, filozofia; **17.** Michael Morys-Twarowski, dr, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, autor książek historycznych, historia nowożytna, historia Śląska Cieszyńskiego; **18.** Beata Możejko, prof. dr hab., Instytut Historii UG, prof. zw., historia średniowiecza i nauki pomocnicze historii; **19.** Jolanta Mysiakowska-Muszyńska, dr, IPN, pracownik naukowy, historia Polski XIX i XX w.; **20.** Marta Nowak, mgr, UMCS, doktorantka, historia średniowieczna powszechna; **21.** Monika Opalińska, dr hab., Instytut Anglistyki UW, adiunkt z habilitacją, językoznawstwo historyczne, historia języka i literatury angielskiej; **22.** Joanna Orzeł, dr, Instytut Historii UŁ, adiunkt, historia; **23.** Przemysław Parszutowicz, dr hab., Instytut Filozofii i Socjologii PAN, prof. nadzw.; Zakład Nauk Filozoficznych Politechniki Gdańskiej, prof. nadzw., historia filozofii nowożytnej i współczesnej; **24.** Katarzyna Pękacka-Falkowska, dr, Katedra Historii Nauk Medycznych UM w Poznaniu, adiunkt, historia nowożytna (historia medycyny, historia społeczna); **25.** Paweł Rokicki, dr, Instytut Studiów Politycznych PAN, adiunkt; IPN, umowa o pracę, historia oraz nauka o polityce; **26.** Krzysztof Tarka, prof. dr hab., Instytut Historii UO, pełny etat, historia; **27.** Anna Turza, mgr, Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie, doktorantka, pedagogika; **28.** Krystyna Tuszyńska, prof. dr hab., Zakład Filologii Nowogreckiej UAM, prof. zw., literaturoznawstwo greckie, filozofia starożytna, retoryka; **29.** Michał Jakub Wagner, mgr, UKSW, asystent, filozofia i historia nauki; **30.** Małgorzata Zadka, dr, UW, adiunkt, filologia klasyczna, hellenistyka; **31.** Monika Zemła, mgr, Instytut Historii i Archiwistyki UP, doktorantka, historia XIX i XX w., antropologia historyczna; **32.** Krzysztof Zimny, mgr, UW, doktorant, historia starożytna; **33.** Aleksandra Ziober, dr, Instytut Historyczny UW, adiunkt, historia nowożytna; **34.** Piotr Żurek, dr hab., Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej, adiunkt, historia Bałkanów i Słowiańszczyzny.

Na liście rezerwowej znalazła się:

Maja Maciejewska-Szałas, dr, Wydział Prawa i Administracji UG, adiunkt, prawo cywilne.

WYKŁADY

Tomasz VENCLOVA

Unia lubelska ze staroliteńskiego i młodoliteńskiego punktu widzenia¹

Czasy Rzeczypospolitej Obojga Narodów, w każdym razie w pamięci historycznej Polaków, uchodzą za wiek złoty – robi się tu pewien wyjątek dla okresu końcowego tego państwa, kiedy zostało wprawdzie protektorem, potem łupem trzech mocarstw zaborczych, ale i wtedy nie brakuje stron jasnych w jego dziejach. Są to czasy wspaniałego rozkwitu kultury, zarówno w Koronie, jak i w Wielkim Księstwie. W to, że dla Litwy był to okres niezwykle płodny, nie zwątpi chyba nikt, kto widział wileńską Starówkę. Państwo Obojga Narodów często przedstawia się jako pierwowzór Unii Europejskiej, *locus* przyjaznego współistnienia wielu kultur, narodowości, a także religii. W nim, jak się stwierdza, został wypracowany atrakcyjny model myślenia politycznego, który częściowo odrodził się w dwudziestym oraz dwudziestym pierwszym wieku i dotychczas okazuje wpływ na losy kontynentu, przede wszystkim jego środkowo-wschodniej części. Kult Rzeczypospolitej znalazł wyraz w pamiętnych słowach z *Książki narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego*:

Nigdy zaś króle i mężowie rycerscy niezabierali ziem sąsiednich gwałtem, ale przyjmowali narody do braterstwa, wiążąc je z sobą dobrodziejstwem Wiary i Wolności.

I nagroził im *Bóg*, bo wielki naród, Litwa, połączył się z Polską jako mąż z żoną, dwie dusze w jednym ciele. A niebyło nigdy przedtem tego połączenia Narodów. Ale potem będzie.

¹ Wykład wygłoszony podczas Uroczystego Posiedzenia Publicznego PAU w dniu 15 czerwca 2019 r.

Bo to połączenie i ożenienie Litwy z Polską jest figurą przyszłego połączenia wszystkich ludów Chrześcijańskich, w imię Wiary i Wolności.

Ten idylliczny obraz niemniej wymaga poprawek, i to dość znacznych. Litwini z reguły pod słowami Mickiewicza się nie podpisują. Według dawnej litewskiej tradycji unię z Polską, a zwłaszcza unię lubelską, uważa się za zgubną dla narodu i państwa litewskiego. Tradycja ta stwierdza, że Litwa w okresie Rzeczypospolitej Obojga Narodów znajdowała się w stanie snu letargicznego albo wręcz śmierci przejściowej i zmartwychwstała tylko po okupacji carskiej, kiedy zjawiała się na mapie dzięki ofiarnej pracy kilku pokoleń, ale tak naprawdę w sposób cudowny, nowa Republika Litewska, będąca spadkobierczynią i nowym wcieleniem dawnej bałtyckiej Litwy Mendoga i Giedymina. Tylko ostatnio młodszy historycy litewscy próbują tę tradycję podważyć, spotykając się zresztą ze znacznym sprzeciwem opinii publicznej i niektórych czynników politycznych.

Tak czy inaczej, trzeba powiedzieć, że Rzeczpospolita była związkiem dwóch państw głęboko nieufnych wzajemnie – małżeństwem z rozsądku, niepozabawionym kłótni oraz epizodów wręcz historycznych, któremu nie raz groził rozpad i które ostatecznie rozpadło się – co prawda, pod wpływem czynników zewnętrznych. W tym zresztą też była podobna do dzisiejszej Unii Europejskiej, gdzie tendencje integrujące ścierają się z separatystycznymi, ma miejsce Brexit oraz podobne zjawiska. Dzieje Polski i Litwy po unii wciąż płynęły jak gdyby odrębnymi dwoma łóżyskami, które zbliżały się stopniowo, ale w drugiej połowie dziewiętnastego wieku znów zaczęły się rozchodzić. Rozeszły się definitywnie w chwili powstania dwóch nowych państw narodowych w roku 1918. Ten moment można by określić słowami: *Magnus Ducatus obiit, hic nata est Lituania* (także zresztą słowami: *Corona Regni obiit, hic nata est Polonia*).

Zaczęły się te niesnaski jeszcze przed unią lubelską i bynajmniej nie skończyły się z jej zawarciem. Osiągnęły zenit w dwudziestym wieku z powodu Wilna i Wileńszczyzny. Zdać sobie w pełni sprawę z tego procesu można tylko wtedy, gdy bierze się pod uwagę zmiany treściowe pojęcia „Litwin” na przestrzeni dziejów. Chodzi o rozróżnienie Starolitwinów i Młodolitwinów, a co za tym idzie – starolitewskiego i młodolitewskiego punktów widzenia. Różnica ta często była i wciąż bywa zacierana, co prowadzi do poważnych nieporozumień semantycznych. Ale o tym trochę później. Na początek spróbuję nakreślić dzieje związku dwóch państw w ogólnym zarysie, zwracając uwagę na różnice jego interpretacji.

Zaczął się, jak wiadomo, od unii w Krewie 14 sierpnia 1385 roku. Był to akt wydany przez wielkiego księcia litewskiego Jagiełłę, władcę ostatniego w Europie pogańskiego państwa (które składało się z rdzenia

niechrześcijańskiego oraz ogromnej peryferii wyznającej chrześcijaństwo w obrządku wschodnim). Jagiełło zobowiązał się ożenić się z polską królową (formalnie zresztą nie królową, a królem!), ochrzcić się w obrządku katolickim oraz przyłączyć do Korony swoje ziemie. Część pogańska tych ziem, inaczej mówiąc – okolice Wilna i Trok, miała też przyjąć katolicyzm. Ostatnio nierazko mówi się, że była to tylko deklaracja woli Jagiełły: formalny akt wprowadzający nowy stan prawny miał być spisany później, lecz takiego aktu nie znamy. Emigracyjny historyk amator Jonas Dainauskas, reprezentant tradycyjnego litewskiego punktu widzenia, że unia była drapieżnym kolonizatorskim projektem i stanowiła zgubę dla Litwy, próbował uznać akt krewski, przechowywany w archiwum kapituły w Krakowie, za polski falsyfikat, ale ta teoria wygląda na niezbyt poważną, i to ogólnie mówiąc.

W akcie krewskim użyto słowa *applicare*, które oznacza „przyłączyć”. Później, w akcie unii w Horodle (1413), użyto nawet siedmiu słów: *incorporamus, invisceramus, appropriamus, coniungimus, adiungimus, confoderamus et perpetue anectimus*. Jeżeli rozumiec te słowa literalnie, Litwa zostaje częścią Polski, a wielki książę litewski – wasalem króla polskiego, inaczej mówiąc, samego siebie (bo Polska jako państwo znacznie wcześniej ochrzczone przyłącza i chrystianizuje kraj pogański, zacofany). Ale, jak mówią dzisiejsi historycy litewscy, z którymi się zgadzam, rzeczywistość miała miejsce tylko zbliżenie dwóch państw, nie zaś przyłączenie jednego do drugiego. Polska i Litwa miały różnych władców (wielkim księciem litewskim został kuzyn Jagiełły Witold, co prawda, na początku jako jego namiestnik). W Horodle zostało postanowione, że tytuł oraz instytucja wielkiego księcia nie znikną wraz ze śmiercią Witolda (czego też pilnie przestrzegano). Słusznie mówi się, że Polska wtenczas nie była w stanie zaabsorbować państwa zupełnie innego pod względem struktury społecznej, składu narodowościowego oraz typu kulturalnego (na domiar, Litwa była zauważalnie większa w sensie terytorialnym, chociaż nie ludnościowym). Bojarzy litewscy zaczęli się zlewać w jeden stan ze szlachtą polską, czego wyrazem została ich adopcja do polskich rodów herbowych, ale jednocześnie uformowała się warstwa magnatów litewskich, spoglądająca na „koroniarzy” z góry (ten pogląd z czasem przeniknął do całej szlachty litewskiej, ściśle mówiąc – starolitewskiej, która z reguły uważała siebie za lepszą oraz bardziej patriotyczną od polskiej).

Przejdźmy do porządku nad sprawą koronacji Witolda, która jest źródłem mitów polskiej, a zwłaszcza litewskich (dzień niedosłej koronacji był w przedwojennej Litwie drugim co do znaczenia świętem państwowym zaraz po Dniu Niepodległości, bo uważano, że to byłby koniec unii oraz wskrzeszenie całkowicie niepodległego państwa litewskiego). Według dzisiejszych historyków (np. Rimvydas Petrauskas), gdyby koronacja się odbyła,

zrównałyby status Litwy ze statusem Polski, ale unii najprawdopodobniej by nie zniósła.

Zbliżenie dwóch państw – od unii w Krewie do unii lubelskiej – trwało około dwustu lat. Zacytuję uczzonego litewskiego Zenonasa Norkusa:

Przez ten czas Litwa podpisała z Polską kilka umów unijnych, które uroczystie ogłaszały „przyłączenie”, „aneksję”, „inkorporację” Litwy do składu Polski (używano wszelkich możliwych słów, oznaczających jak najmocniejszą jedność), ale w rzeczywistości Litwa pozostawała państwem samodzielnym, nawet imperium, którym zarządzała wąska i zamknięta grupa magnatów.

Można by powiedzieć, że Litwa była czymś pomiędzy sojusznikiem a satelitą. Zwykle interesy Litwy były reprezentowane przez wielkiego księcia, który jednocześnie był królem polskim, tyle że wybieranym, podczas gdy na Litwie dziedzicznym (gdy Litwa ogłaszała któregoś z Jagiellonów wielkim księciem, jak to zdarzyło się z Kazimierzem Jagiellończykiem oraz Zygmuntem Starym, Polska po pewnym czasie ogłaszała go królem, żeby zachować unię personalną).

Oczywiście, ten związek miał ogromny wpływ na Litwę. Utworzył się litewski naród polityczny, podobny do polskiego, z tym że w Litwie więcej niż w Polsce ważyła magnateria i wyraźnie mniej drobna szlachta. Właśnie ten naród polityczny ostatnio przez oświeconych historyków jest nazywany Starolitwinami. Starolitwini mogli być pochodzenia bałtyckiego, jak Radziwiłłowie, albo słowiańskiego, jak Chodkiewiczowie, Sapiehowie czy też założyciel Uniwersytetu Wileńskiego biskup Walerian Protasewicz. Uważali siebie za Litwinów (jako obywateli Wielkiego Księstwa), ale używali głównie języka polskiego, chociaż w sytuacjach nieoficjalnych niektórzy z nich mogli rozmawiać także po litewsku albo w języku ruskim (czy też starobiałoruskim). Właśnie Starolitwini zrobili dla Litwy bardzo dużo i w pewnym sensie stworzyli samo jej pojęcie. To przez nich Litwa trafiła na mapę kulturalną Europy i świata.

Zawarcie nowej i bardziej ścisłej, już nie personalnej, ale realnej unii, jak wiadomo, przyspieszyło kilka czynników. Przede wszystkim Litwa została wyraźnie osłabiona przez wojnę z Moskwą Iwana Groźnego. Nie była w stanie prowadzić jej bez pomocy polskiej. Drobniejsza szlachta litewska, ponosząca główny ciężar wojny, domagała się zupełnego zrównania swoich praw ze szlachtą polską i co za tym idzie, większego wpływu na rządy – to zresztą nie leżało w interesie litewskich magnatów. Swoją drogą, Polska miała problemy w Europie Środkowej i Południowej, w rozwiązaniu których Litwa mogła być pomocna, i nie ukrywała, że jest zainteresowana w Liwonii oraz Ukrainie. Doszła do tego bezpotomność ostatniego króla Jagiellona – Zygmunta Augusta. Wątpiono niebezpiecznie, że Litwini i Polacy zechcą

ogłosić nowym władcą jedną i tę samą osobę, co stanowiłoby wyraźne ryzyko dla obu państw, zwłaszcza w warunkach wojny.

A więc, poczynając od roku 1563 znów zajęto się sprawą połączenia Litwy i Polski (już przed tym poczyniono pewne kroki, prowadzące do zmniejszenia litewskiej odrębności ustrojowej oraz administracyjnej). Rozmowy szły jak po grudzie. O ile magnaci i szlachta koronna występowali za państwem unitarnym i scentralizowanym, o tyle magnaci i szlachta litewska (staro-litewska) chcieli unii luźnej, zachowującej charakter binarny, inaczej mówiąc – odrębność i prawa Litwy. Wielki niesmak wśród Litwinów wzbudziła propozycja (oczywiście odrzucona) przemianowania Litwy na Nową Polskę, wzorem Wielkiej i Małej Polski. Wyraźnymi przeciwnikami unii na warunkach koronnych byli Radziwiłłowie: Mikołaj Czarny zmarł przed jej zawarciem, a Mikołaj Rudy został jedynym senatorem Litwy, który nie zatwierdził unii swoją pieczęcią. Nadzieje na zachowanie samodzielności Litwy znacznie się umocniły, kiedy Mikołaj Rudy rozgromił wojska moskiewskie nad rzeką Ułą (1564), chociaż zwycięstwo to miało znaczenie raczej lokalne i propagandowe. Jako odpowiedź na polemiczny utwór Stanisława Orzechowskiego *Quincunx, to jest: Wzór Korony Polskiej na cynku wystawiony* około roku 1565 ukazała się *Rozmowa Polaka z Litwinem ... przeciw sromotnemu i omylnemu Stanisława Orzechowskiego pisaniu którym niewinnie sławne Księstwo Litewskie zelżyć chciał uczyniona*. Owa *Rozmowa*, której autorem był chyba wójt wileński Augustinus Rotundus, broniła Litwy przed zarzutami, że nie jest państwem wolnym i równorzędnym z Koroną.

Końcowe obrady na zamku lubelskim zaczęły się tylko w styczniu roku 1569. Wiadomo, że przedstawiciele litewscy w nocy na pierwszy marca opuścili Lublin. Akcję prawdopodobnie zainicjował Mikołaj Radziwiłł Rudy. Zachował się o tym słynny dwuwiersz Jana Kochanowskiego:

Litwa z nami uniją uczyniła strojną;
Uciekli, zostawiwszy Haraburdę z Woyną.

Chodziło o pozostałych w Lublinie przedstawiciele litewskich, z których jeden nazywał się Michał Haraburda, drugi zaś Wawrzyniec Wojna. Można by zaryzykować smutny żart, że burda i wojna między Polakami a Litwinami od tego czasu zdarzały się nieraz i ogromnie zaostrzyły się w dwudziestym wieku (dopiero teraz zanosi się na pewien przełom, zresztą też częściowo wymuszony przez czynniki zewnętrzne). W szesnastym wieku sprawa jednak została załatwiona w sposób mniej więcej pokojowy. Król, wbrew dawnej tradycji, nie poparł możnowładców litewskich. Zastosowano metodę faktów dokonanych: jednostronnymi aktami włączono do Korony ziemie podlaskie oraz ukraińskie aż do Kijowa (gwoli sprawiedliwości trzeba powiedzieć, że

w końcu zaowocowało to powstaniem Chmielnickiego, podczas gdy do Litwinów Ukraińcy nie mieli większych pretensji). Wskutek tej jednostronnej akcji delegacja litewska wróciła do Lublina pod przewodnictwem starosty generalnego żmudzkiego Jana Chodkiewicza (Mikołaj Rudy odmówił powrotu). Twarda postawa Radziwiłłów poniosła klęskę, Chodkiewicz jednak zdobył dla Litwy więcej niż wydawało się możliwe. Według słów Oskara Haleckiego, „w długich, namiętnych wywodach raz jeszcze wytoczył wszystkie żale i protesty Litwy [...] i wraz z wszystkimi Litwinami płacząc upadł przed nim [królem] na kolana”. Mowa Chodkiewicza, zbudowana wedle wszystkich reguł sztuki oratorskiej tego okresu, oraz inne jego starania odniosły skutek: warunki unii zostały złagodzone na rzecz Litwy, inkorporacja przekształciła się zasadniczo w konfederację.

Unia lubelska, sformalizowana 1 lipca 1569 roku i po trzech dniach zatwierdzona przez króla, utworzyła państwo znane jako Rzeczpospolita Obojga Narodów (co prawda, w akcie unii tej nazwy nie użyto). Napisano tyle (w paragrafie trzecim):

Królestwo polskie i Wielgie Księstwo litewskie jest jedno nierozdzielne i nierozne ciało, a także nierozna ale jedna a spolna Rzeczpospolita, która się z dwu państw i narodów w jeden lud zniosła i spoiła.

Był to dość rzadki wypadek w ówczesnej Europie (dopiero później, i to w okolicznościach dramatycznych, zjednoczyły się Anglia i Szkocja).

Oba państwa miały mieć władzę wybieranego wspólnie przez oba narody, koronowanego na króla Polski i wielkiego księcia Litwy w Krakowie (gdzie też miał rezydować). Król odmówił dziedziczenia litewskiego tronu. O wyborze decydowała większość, inaczej mówiąc – moi polscy. Litwini mogli się z nimi zgodzić albo nie, wymagając przy okazji ustępstw. Powołano wspólny sejm walny, obradujący w Warszawie, Korona także miała w nim wyraźną większość. Oba człony Rzeczypospolitej zobowiązały się prowadzić wspólną politykę obronną i zagraniczną, bić jednakową monetę (osobno w Koronie i Wielkim Księstwie). Zachowano jednak odrębne nazwy państw, odrębną pieczęć państwową, urzędy centralne, tytuły i dostojęstwa (z identycznym zakresem kompetencji w obu krajach), także wojsko, skarż, sądy i sądownictwo. Pozostał w mocy Statut Litewski, tyle że zbliżony do prawa polskiego. Pozostał także w Litwie (do roku 1697) odrębny język urzędowy, mianowicie ruski: litewski przechował się głównie jako język mówiony stanów niższych, jakim zasadniczo był i przed unią. Drukowano litewskie książki, ale niedużo i do roku 1595 wyłącznie luterskie, na terenach pruskich.

Terytorialnie Litwa została znacznie okrojona. Liwonię ogłoszono polsko-litewskim kondominium, z terenów wschodnich przy Litwie pozostała

tylko dzisiejsza Białoruś. Właśnie po unii lubelskiej ze wschodniosłowiańskiego narodu ruskiego zaczęły się tworzyć narody ukraiński oraz białoruski (teraźniejsza Litwa szczydzi się tym, że litewskie imperium nie było ani „więzieniem”, ani „grobem”, ani „tygłem” narodów, co dla imperiów jest raczej typowe, ale ich kolebką). Straty terytorialne poskutkowały wyraźnym zmniejszeniem potencjału wojskowego Litwy, i to w środku wojny, ale zjednoczone państwo w końcu pokonało Rosję i oddaliło groźbę moskiewską mniej więcej o sto lat, co przyniosło Litwie sporą korzyść. Rzeczpospolita, a więc i Litwa, zdobyła większą wagę w sprawach europejskich, co było kolejnym dobrodziejstwem. Jeszcze wspanialszym dobrodziejstwem były kulturalne wpływy europejskie, przenikające do Litwy mocniejszym niż dotąd strumieniem, czego świadectwem jest Uniwersytet Wileński oraz wspomniany już wileński barok.

Unia do końca nie zadowoliła żadnej ze stron. Była politycznym kompromisem, wypracowanym w sporach i trudnościach. Litwini (Starolitwini), tacy jak Radziwiłłowie albo Jan Chodkiewicz, bronili w tych sporach własnego interesu, ale interes ten wymagał zachowania litewskiej tożsamości, co się im udało chociażby częściowo. Litwa nie zniknęła jako podmiot historyczny. Nie zawsze jednak uznawali to potomni.

Chodzi tu głównie o polonizację. Odbywała się – w każdym razie do końca wieku dziewiętnastego – w sposób raczej dobrowolny. Pojęcie tożsamości narodowej w wydaniu starolitewskim nie było związane z językiem. Wiadomo, że już po unii Radziwiłł Sierotka pisał do brata Jerzego, słynnego biskupa czasów kontreformacji i kandydata na tron papieski: „Wasza Miłość Litwin, nie Polak. [...] Polacy mniemają, że nad nie nie masz, a Litwę radzi by potłumić”. Dla czytelnika dzisiejszego zdaje się rzeczą trochę niezwykłą, że te antypolskie słowa zostały napisane po polsku. Bracia Radziwiłłowie uważali siebie za Litwinów i przeciwstawiali się Polakom, ale używali polskiego w życiu codziennym i znali w najlepszym wypadku parę litewskich zwrotów (choćby legendarny protoplasta rodu, pogański wieszcz Lizdejko, najprawdopodobniej rozmawiał z Giedyminem w tym archaicznym bałtyckim języku, ponieważ innymi nie władał). Tożsamość litewska w tych czasach polegała na wspólnej przeszłości, wspólnej przestrzeni prawnej (uformowanej przez Statut Litewski), obowiązku wobec ojczyzny w czasach wojny, a także pokoju. Przysługiwała wyłącznie, albo przede wszystkim, szlachcie. Gdy mówiono o zlewaniu się dwóch narodów w jeden, miano na myśli zjednoczenie narodów politycznych, nie asymilację językową. Ale oczywiście taka asymilacja miała miejsce. Magnateria, która z reguły znała język ruski jako język pisany Wielkiego Księstwa, z łatwością przechodziła na polski, chociażby dlatego, że ułatwiał kontakty z drugą połową Rzeczypospolitej. Za elitą polityczną podążały inne warstwy: przejście na polski oznaczało

wstąpienie na wyższy stopień drabiny społecznej, chociaż nierzadko iluzoryczne. Zacytuję tu Czesława Miłosza: „Konflikt pomiędzy panami i chłopami stawał się zarazem konfliktem narodowościowym, przy czym «panami» w ich własnym mniemaniu byli też ubodzy i analfabeci, tylko dlatego, że mówili po polsku”. Kultura w języku polskim na terenach litewskich rozwijała się wspaniale, zwłaszcza w czasach filomatów i Mickiewicza, podczas gdy kultura w języku litewskim została zepchnięta na margines, a i sam język przetrwał głównie wśród chłopów pańszczyźnianych jako oznaka druzgórzedności społecznej.

Starolitwini, należący do szlachty, a nawet do arystokracji, wypracowali kompromis unijny z niemałym mozołem. Ich potomkowie wciąż miewali ciągotki separatystyczne, ale z biegiem czasu oswoili się z unią, w epoce porzobiorowej stali się jej zażartymi zwolennikami. Poczuli się do związku z polskością oraz tradycją zjednoczonej Rzeczypospolitej – po prostu nie wyobrażali sobie innego świata. Uważali siebie za Litwinów, ale także za bardzo prawdziwych Polaków (*gente lituanus, natione polonus*). Takimi Starolitwinami byli Kościuszko, Mickiewicz i Piłsudski, zresztą także na przykład biskup sejneński Baranauskas (Baranowski), poeta dziewiętnastowieczny, który pisał wiersze po litewsku. Dla Mickiewicza i jego współczesnych Litwa była częścią Polski, i to lepszą; tradycja historyczna i etnograficzna Litwy (albo Białorusi, bo niezbyt te kraje rozróżniano) – wariantem polskiej tradycji, i to najciekawszym, najromantyczniejszym; ale Litwa jako państwo należała do przeszłości, i to dosyć dawnej.

Jednak właśnie w czasach Mickiewicza zaczęło się to zmieniać, bo obok Starolitwinów zjawili się Młodolitwini, z reguły pochodzący z innych warstw społecznych, inaczej rozumiejący tożsamość narodową oraz perspektywę Litwy. Za pierwszego Młodolitwina uchodzi Simonas Daukantas vel Szymon Dowkont, pochodzący z drobnej żmudzkiej szlachty albo z chłopów (to niezbyt jasne), kolega Mickiewicza na Uniwersytecie Wileńskim oraz pierwszy jego tłumacz: przełożył na litewski jeszcze w roku 1822 opowiadanie Mickiewicza *Żywila*, nie wiedząc, kto jest jego autorem. Rzecz w tym, że *Żywila* została opublikowana w „Tygodniku Wileńskim” anonimowo (pewność co do osoby jej autora uzyskano dopiero w roku 1884). Rywalizować z przekładem Dowkonta o pierwszeństwo mogą tylko dwie ballady, przełożone na rosyjski przez dekabrystę Kondratija Rylejewa. Zresztą, jak litewski, tak i rosyjski przekład przez wiele dziesięcioleci pozostawały w manuskrypcie.

Dowkont mógł znać Mickiewicza osobiście, i podobno rozważano jego kandydaturę do stowarzyszenia filaretów. Wybrał jednak inny los, zostając ideologiem kiejkującego ruchu Młodolitwinów, a co za tym idzie – protoplastą świadomości narodowej czy też nacjonalizmu litewskiego, jaki znamy obecnie. Według legendy, ślubował przed Matką Boską Ostrobramską, że

nie wydrukuję ani słowa w języku innym niż litewski. Literatura litewska w rodzimym języku znajdowała się wtedy w stanie raczej embrionalnym. Prace historyczne Dowkonta (albo Daukantasa, bo takie wybrał nazwisko), napisane z rozmachem, stylistycznie piękne i bogate, chociaż dość trudne, przyczyniły się znacznie do jej rozwoju. Uważany na początku za samotnego dziwaka, postać w zasadzie marginalną, Daukantas został wybrany na patrona przez litewski ruch narodowy i niepodległościowy w końcu wieku dziewiętnastego. Ostatnio nazwano jego imieniem plac w Wilnie (dawniej plac Napoleona), przy którym znajduje się pałac prezydencki, a więc uznano go za swego rodzaju Napoleona Litwy.

Daukantas był pierwszym litewskim przedstawicielem „rewolucji filologicznej”, która przetoczyła się przez Europę Wschodnią w dziewiętnastym wieku, w tym przez Czechy, Słowację, Finlandię, Estonię, Łotwę, także Ukrainę i później Białoruś. Za cel stawiał sobie, jak sam powiedział w roku 1822, „dowieść wszystkim wrogom [...] że każdy, kto ma dość chęci i zdolności, może pisać po litewsku z równym powodzeniem, co w dowolnym innym języku rozwijającym się w obecnych czasach”. Wśród wrogów umieścić nie tylko imperium carskie, ale również współczesnych sobie Starolitwinów, tj. polskojęzyczną szlachtę oraz warstwy wykształcone (choć Starolitwinów dawnych uważał za ludzi myślących w podobny do niego sposób, co było oczywistym błędem). Konflikt społeczny między mówiącymi po litewsku chłopami a polską (lub spolonizowaną) klasą wyższą został zinterpretowany jako konflikt między dwoma różnymi narodami, o osobnej przeszłości i osobnej przyszłości. Chłopi w rozumieniu Daukantasa, a w każdym razie jego następców – Basanavičiusa, Kudirki i innych – byli prawdziwymi spadkobiercami wielkiej Litwy pogańskiej i książęcej, podczas gdy szlachta – zasadniczo obcym ciałem w litewskim kraju (chyba żeby optowała za językiem i separatycznym państwem litewskim).

Upadek Rzeczypospolitej Obojga Narodów, chociaż niepożądany, nie był w tym systemie koordynat historycznych i politycznych najgorszym z nieszczęść. Zdaniem Daukantasa, większa katastrofa wydarzyła się wcześniej, a był nią upadek wolnej, pogańskiej Litwy spowodowany przez unię z chrześcijańską Polską. Zgon Rzeczypospolitej był jego skutkiem nieuniknionym i bezpośrednim. Jest to wizja diametralnie przeciwna wizji mickiewiczowskiej, która uformowała się mniej więcej w tych samych latach. Unia krewska i tym bardziej lubelska dla Daukantasa oraz nowych litewskich ideologów okazała się czymś w rodzaju grzechu pierworodnego, który wprowadził Litwę do upadającego Zachodu, niszcząc szlachetność i harmonię jej „prehistorycznego” życia. Przypomina to trochę teorie rosyjskich słowianofilów, które zresztą wywarły na Litwinów pewien wpływ. Oto, co pisze Daukantas na temat lubelskiej unii w swojej wpływowej *Historii żmudzkiej*:

... Polacy pod obłudną maską jedności wszelkimi sposobami utwierdzali swoje panowanie a zmniejszali panowanie litewskie. Tak rozpadało się państwo słynnego narodu litewskiego, zamieszkującego ten kraj od czasów niepamiętnych, [rozpadało się] nie z powodu odwagi oraz wytrwałości nieprzyjaciół, ale wskutek [ich] bezceństwa i perfidii [...] Od tego czasu wszystko, co się zwało litewskim – język, duch, usposobienie, strój, obyczaje – było poniżane, znieważane, wyśmiewane, podczas gdy polskie oraz innych przybyszów było poważane, adorowane i wychwalane.

Według tego mniemania Litwa była zniewolona przez Koronę, utraciła tożsamość, zaraziła się „polskim nierządem i chaosem” i wskutek tego wszystkiego zniknęła marnie. Tacy ludzie, jak Mikołaj Radziwiłł Rudy, bronili litewskości z największym samozaparciem, ale niestety przegrali. Unia lubelska w tradycji litewskiej uchodziła zasadniczo za *finis Lituaniae*. Tak uważał zresztą nie tylko Daukantas, ale i zaprzyjaźniony z nim polski historyk Teodor Narbutt, który w zakończeniu swoich wielotomowych *Dziejów starożytnych narodu litewskiego* symbolicznie złamał pióro na grobie Zygmunta Augusta. Po śmierci ostatniego z Jagiellonów Litwa jako podmiot historyczny w oczach Narbutta przestała istnieć.

Litewscy ideolodzy w czasach odrodzenia narodowego (osobiście uniikałbym tego terminu, bo litewski naród w dzisiejszym sensie wtedy nie odradził, ale rozdził się), wzorując się na Daukantasie, przedstawiali polonizację Litwy jako skutek złowrogiego polskiego spisku. Imperialistyczne polskie państwo i Kościół jakoby zawsze dążyły i zawsze będą dążyć do kolonizacji i zlikwidowania Litwy jako takiej, przekształcenia jej w prowincję nieróżniącą się zasadniczo od Wielkopolski, Małopolski czy Mazowsza. Przebija się ten pogląd w klasycznej przedwojennej historii Litwy, znanej jako historia Adolfa Šapoki, na której wychowywały się pokolenia (także, a może zwłaszcza, w czasach radzieckich, kiedy była zabroniona). To samo da się powiedzieć o historii dla młodzieży pióra Vandy Daugirdaitė-Sruogienė (zresztą ze starolitewskiego rodu Dowgirdów), która pisze:

Wszyscy rozumieli, że Litwinów krzywdzą, niemniej ich krzywdzono. Polakom było ciasno we własnym państwie [...] Litewscy magnaci oraz szlachta zaczęli coraz to bardziej oddalać się od własnego narodowego pnia, od ludu, coraz to częściej przechodzić na polski i przejmować cudzy obyczaj.

Młodolitewskie podejście miesza się tutaj ze starolitewskimi pretensjami wobec koronarzy.

Chociaż sam wychowywałem się na Šapoce oraz Daugirdaitė-Sruogienė, uważam takie mniemania za błędne albo, w każdym razie, za znaczną przesadę. Ale ta spiskowa teoria, wpajana w świadomość Litwinów przez

wielu pisarzy jeszcze w dziewiętnastym wieku, potem przez litewską szkołę i prasę, a najbardziej w czasach międzywojennych, stała się niestety niezbywalną (powiedzmy, prawie niezbywalną) częścią mentalności litewskiej, czy chodzi o polityków, czy o masy ludowe. Zresztą była po cichu podtrzymywana także przez władze radzieckie – ot, na wszelki wypadek. Umocnieniu tej teorii wyraźnie pomogło to, że wielu Polaków odnosiło się do prób wskrzeszenia i rozwijania litewskiego języka i kultury z nieukrywanym lekceważeniem, a nierzadko z wrogością. Uważano to za niedopuszczalne trwonienie sił w walce z caratem. A ponieważ Polacy są chyba tak samo skłonni do teorii spiskowych, jak i Litwini, zjawiała się idea, że cały ruch narodowy litewski to plód złowrogich konszachtów antypolskich, na początku carskich, potem niemieckich.

Język litewski, co prawda starożytny, bogaty i ciekawy, niezbędny dla każdego indoeuropeisty, opisywany przez Mickiewicza w jego lekcjach paryskich jako przekaznik niejasno określonych prawd duchowych, obrósł w mityczne wręcz wartości. Przypisano mu związek z utraconym światem wolności i harmonii. Uznano, że to język powinien ująć tożsamość ludu litewskiego w czytelne ramy, podczas gdy skażenie języka grozi unicestwieniem Litwy wraz z jej kulturą. Hipostazowany język zajął miejsce jednostki, mógł być uznany za ofiarę i nawet za męczennika. Prawami języka próbowano zastąpić swobody obywatelskie. Stąd tendencja do puryzmu, który zwracał się m.in. przeciwko polskiej ortografii i nawet wersyfikacji (ortografię mamy czeską, a wersyfikację rosyjską). Pogłosy tej tendencji dotychczas łatwo zauważyć w absurdalnej, moim zdaniem, walce o niedopuszczanie czterech „wrogich” liter w litewskich paszportach.

Młodolitwini znali polski, nierzadko używali polskiego w rodzinie, ale publicznie promowali nie mowę słowiańską, ale prastare i dziwne narzecze bałtyckie. W końcu udało im się przekształcić to narzecze we wspaniały, równy polskiemu instrument, na którym teraz istnieją przekłady Prousta i Joyce’a, Gombrowicza i Miłosza (również ciekawa literatura własna), i którego z powodzeniem używa się nie tylko w szkołach, ale na uniwersytetach, w mediach i w bardzo dobrych, może najlepszych w Europie teatrach. Stworzyli także małe, ale ambitne państwo etniczne, dla którego pojęcie zjednoczonej Rzeczypospolitej uchodziło w najlepszym razie za anachronizm. Nie można negować, że na początku grała tu pewną rolę polityka caratu i Niemiec, bo i Rosja, i Niemcy preferowały Litwinów jako mniej licznych, a więc łatwiejszych do kontrolowania niż Polacy. Ale to nie ma większego znaczenia. Przede wszystkim łatwość kontrolowania okazała się iluzoryczna. Po drugie, emancypacja narodowa litewska i tak by się odbyła, tyle że w innym tempie (nie wykluczam, że nawet szybciej). Po wiełu latach dawne realia nie przylegają do rzeczywistości – no, powiedzmy,

prawie nie przylegają, bo Rosja pozostała na swoim miejscu. Ale z tą Rosją też nie trzeba przesadzać.

Dawna mentalność pokutuje w niektórych środowiskach litewskich. Ostatnio np. w czasopiśmie „Kultūros barai” (2019, No. 5) niejaki Vaclovas Mikailionis pisze o „drapieżnych zamiarach jednego państwa wobec drugiego” i stwierdza:

Wygląda na to, że słowa wypowiedziane przed 590 laty [przez Zbigniewa Oleśnickiego w przekazie Długosza] zostały programem zakodowanym w podświadomości sąsiedniego narodu – programem, który Korona usiłowała rozpaczliwie wprowadzić w życie aż do w. XX, kiedy złamawszy umowę suwalską okupowała Wilno.

Autor podciąga pod ten program także działania Armii Krajowej, której żołnierze, według jego mniemania, „mordowali każdego podejrzanego o to, że jest Litwinem”. Sądzę jednak, że są to boje ariergardowe, a Mikailionis jest postacią marginalną.

Ostatnio bierze górę znacznie bardziej zbalansowane podejście, promowane przede wszystkim przez Edvardasa Gudavičiusa oraz Alfredasa Bumblauską. Stwierdzają, że unia polsko-litewska nie była ani okupacją, ani zniewoleniem Litwy. Nawet jeżeli Korona miała tu swój interes i suwerenność Wielkiego Księstwa została osłabiona, unia lubelska znacznie przedłużyła istnienie państwa (w tym Litwy) oraz miała poważne skutki kulturalne, w większości dobroczynne dla Litwinów, także Białorusinów i Ukraińców. Litewski naród nie znikł, podczas gdy narody białoruski i ukraiński uformowały się głównie po unii. Starolitwini w rodzaju Radziwiłłów albo Jana Chodkiewicza, promując interes własny, ocalili tożsamość litewską, różniącą się od polskiej (później tożsamość ta wypełniła się nową treścią, ale związek dawnej i nowej Litwy pozostał i wciąż odgrywa w tym kraju rolę twórczą). Szlachta litewska, jak dawniej, uważała siebie za Litwinów, a swoją kulturę za litewską (w dwudziestym wieku niektórzy Starolitwini, jak Michał Römer albo Oskar Miłosz, po części nawet Czesław Miłosz, optowali za Litwą, chociaż Józef Piłsudski ani Lucjan Żeligowski tego już nie zrobili). Inaczej mówiąc, Litwa w stosunku do Polski okazała się w podobnej sytuacji, jak Ameryka Łacińska w stosunku do Hiszpanii i Portugalii (albo, powiedzmy, Norwegia w stosunku do Danii): to kraje bliskie sobie, jednak różniące się wyraźnie.

Po epoce średniowiecznej Litwini dowiedli po raz drugi, że są narodem historycznym, co oznacza, że mają zamiar przetrwać jako państwo w warunkach globalizacji. Wygląda na to, że przetrwają, przyjmując wieki Rzeczypospolitej Obojga Narodów jako wartościową i znaczącą część dziejów własnych.

Andrzej BIAŁAS

Dlaczego raczej jest COŚ niż NIC?¹

Zdaję sobie sprawę, że tytuł mojego wykładu, powtarzający słynne metafizyczne pytanie Leibniza, może być potraktowany jako pewnego rodzaju uzurpacja, a przynajmniej przekroczenie kompetencji. Rzeczywiście, fizyk próbujący wymądrzać się na temat filozofii to dość podejrzana sprawa (choć wcale niezadka, zwłaszcza wśród emerytów). Aby więc uniknąć napomnienia „pilnuj szewcze kopyta”, już na wstępie deklaruję, że nie mam ambicji wchodzić w rolę filozofa. Będę starał się tylko zobrazować, jak współczesna fizyka próbuje znaleźć odpowiedź na nieco zmodyfikowane pytanie: dlaczego jest raczej MATERIA niż PUSTKA. Dla fizyka bowiem „coś” oznacza przedmiot jego badań, czyli materię. Natomiast „nic” oznacza pustą przestrzeń. Bardzo przepraszam wszystkich rozczarowanych tym zawężeniem tematu.

Pierwotnie problem był stawiany odwrotnie: pytano, czy w ogóle może istnieć pustka, czyli obszar, gdzie nie ma NIC. Zaprzętało to filozofów już od bardzo dawna. Wielki Arystoteles, rozważając własności pustki, pierwszy zwrócił uwagę na rzecz niezwykle prostą i oczywistą, ale równocześnie fundamentalną: W pustej przestrzeni wszystkie punkty muszą być dokładnie takie same. To oczywiste: żaden punkt nie jest lepszy od drugiego, bo nie ma NIC, co mogłoby go wyróżnić. W języku matematyki mówimy wówczas, że pustka posiada pewną symetrię: w tym wypadku symetrię translacji. Do któregośkolwiek punktu w pustce się przesuniemy, znajdziemy dokładnie

¹ Wykład wygłoszony podczas Uroczystego Posiedzenia Naukowego PAU w dniu 16 listopada 2019 r.

to samo, czyli NIC. Oczywiście dotyczy to również wszystkich innych możliwych do pomyślenia symetrii. Weźmy np. obroty. Przecież w którąkolwiek stronę popatrzymy w pustej przestrzeni, zobaczymy to samo, czyli NIC. A więc po wykonaniu w pustce obrotu obraz się nie zmieni. Otrzymujemy symetrię względem obrotów. W ten sposób dochodzimy do konkluzji: pusta przestrzeń musi być idealnie symetryczna, bo nie ma w niej NIC, co mogłoby jakkolwiek symetrię naruszyć.

Ta pozornie trywialna obserwacja Arystotelesa okazała się niezwykle ważna dla współczesnej fizyki. A to dlatego, że w drugiej połowie XX wieku w badaniach struktury materii dokonano dwóch fantastycznych, fundamentalnych, odkryć. Okazuje się, po pierwsze, że otaczająca nas materia, składająca się przecież z tworów niesłychanie zróżnicowanych i skomplikowanych, jest w istocie rzeczy zbudowana z kilku tylko rodzin cząstek elementarnych; w dodatku, po drugie, siły działające między nimi wynikają z bardzo prostej i niezwykle eleganckiej zasady – zasady SYMETRII. Tak, proszę Państwa: wszystkie równania matematyczne, opisujące cały obserwowany dotąd świat materialny, wynikają z kilku bardzo prostych reguł symetrii, uzupełnionych – trzeba dodać – przez mechanikę kwantową. Siły jądrowe, bez których nie byłoby życia na Ziemi, bo to one produkują energię słoneczną, rządzone są przez symetrię, którą nasi przyjaciele matematycy nazwali SU(3). Można ją zobrazować za pomocą równobocznego trójkąta. Oddziaływania odpowiedzialne za promieniotwórczość są rządzone przez symetrię, którą matematycy nazwali SU(2). Można ją zobrazować za pomocą litery V. Wreszcie elektryczność i magnetyzm, bez których trudno byłoby sobie wyobrazić współczesność, rządzone są przez symetrię, którą matematycy nazwali U(1). Można ją zobrazować za pomocą koła. Siła grawitacji jest bardziej skomplikowana, ale również wynika z pewnej symetrii. Myślę, że każdy musi się zgodzić, że sprowadzenie całej różnorodności świata materialnego do kilku – prostych – reguł symetrii jest fenomenalnym osiągnięciem nauki.

W ten sposób współczesna fizyka – po przeszło dwóch tysiącleciach – zrealizowała program zaproponowany jeszcze przez Platona, który pierwszy postawił hipotezę, że to symetria właśnie jest fundamentem, na którym winno oprzeć się nasze zrozumienie świata.

Idea symetrii wiąże się oczywiście z estetyką. Starożytni przywiązywali do tego wielką wagę. Dzisiaj również wielu fizyków – i to najwyższej próby – uważa, że najlepszym przewodnikiem w poszukiwaniu nowych praw natury jest właśnie PIĘKNO: prawa natury, jeżeli mają być prawdziwe, muszą być przede wszystkim PIĘKNE.

Zgodnie z tą ideą, wystarczy skonstruować teorię dostatecznie piękną, a będzie ona zrealizowana w naturze. Trzeba przyznać, że wyrażona w ten sposób wiara w potęgę ludzkiego umysłu nosi wyraźne znamiona – naturalnej

dla naszego gatunku – arogancji, czy może nawet bezczelności. Bo w końcu niby dłaczego abstrakcyjna idea piękna, wytworzona wyłącznie w naszym umyśle, miałaby mieć coś wspólnego ze strukturą rzeczywistości MATEMATYCZNEJ. W historii fizyki znajdujemy jednak kilka zadziwiających przykładów, które potwierdzają istnienie takiego związku. Wielu wyciąga stąd wnioski natury światopoglądowej. Niektórzy idą nawet dalej. Na przykład Frank Wilczek, laureat nagrody Nobla z 2004 roku, w jednej ze swoich książek stawia wręcz hipotezę, że ta piękna konstrukcja wskazuje nie tylko, że musiał istnieć STWORCA, który to wszystko wymyślił, ale nawet, że musiał to być ARTYSTA.

Trzeba się jednak zgodzić, że kryterium PIĘKNA nie jest bardzo ścisłym kryterium, nie mówiąc już o tym, że przecież nie każdemu podoba się to samo. Na przykład Julian Tuwim napisał kiedyś, że symetria jest estetyką idiotów. Wiedzieli o tym budowniczowie średniowiecznych katedr, wiedzieli wielcy artyści. Aby odnieść wrażenie piękna, symetria musi być – choćby nieznacznie – naruszona.

I teraz, proszę Państwa, uwaga! okazuje się, że NATURA TEŻ TO WIE! Bowiem natura akceptuje co prawda idealnie symetryczne równania opisujące nasz świat, ale jednak wybiera takie rozwiązania tych równań, które symetryczne nie są. Rozwiązania łamią symetrię, bo muszą przecież opisać rzeczywistość, a ta – jak wykazały pomiary – idealnie symetryczna nie jest. Czyli – z jakiejś przyczyny natura ukrywa swoją symetrię. Poszukiwanie tej przyczyny było wielkim wyzwaniem. Rozwiązania poszukiwano bezskutecznie przez lata. Przez jakiś czas wydawało się nawet, że trzeba będzie całą ideę symetrii porzucić. Ale piękno i elegancja tej konstrukcji przeważyły, i w rezultacie kilku wybitnych badaczy – ukoronowanych po latach nagrodą Nobla – postawiło śmiałą hipotezę, że symetria jest naruszona przez samą pustą przestrzeń, w której znajdują się cząstki opisywane tymi eleganckimi, symetrycznymi równaniami. Czyli prawa są idealnie symetryczne, ale działają w pustej przestrzeni, która symetryczna nie jest. Pomysł okazał się strzałem w dziesiątkę: od 50 lat, pomimo wielu prób i coraz bardziej precyzyjnych pomiarów, nie znaleziono żadnego faktu sprzecznego z tą teorią. Musimy więc pogodzić się z tym, że pusta przestrzeń, czy też może lepiej powiedzieć SCENA, na której rozgrywa się dramat naszego świata, łamie elegancką symetrię praw fizyki. To się łatwo mówi, ale konsekwencje są dramatyczne. Przecież zgodziliśmy się już – za Arystotelesem – że całkowicie pusta przestrzeń musi być idealnie symetryczna (bo nie ma w niej nic, co mogłoby jakkolwiek symetrię naruszyć). Wniosek może być tylko jeden: widocznie pusta przestrzeń, w której jesteśmy zanurzeni, faktycznie NIE JEST PUSTA.

Powstaje natychmiast następne pytanie: czym jest wypełniona nasza – jak się okazuje – pozorna pustka. Dla fizyka odpowiedź jest prosta: musi

widocznie istnieć jakieś pole fizyczne, które odgrywa rolę wypełniacza. Pierwszym krokiem było nadanie mu nazwy i od nazwiska jednego z autorów pomysłu nazwano je polem Higgsa. Następnie należało zaproponować i podjąć eksperymenty, które mogłyby udowodnić jego istnienie lub obalić tę – w sumie niesłychaną – hipotezę niesymetrycznej pustki. Wykorzystano w tym celu najważniejszą własność fizyki kwantowej, która mówi, że jeżeli istnieje jakieś pole fizyczne, to muszą również istnieć kwanty tego pola, czyli odpowiednie cząstki. Tak, zgadujecie Państwo, chodzi właśnie o cząstkę Higgsa, którą niektórzy dziennikarze nazwali nawet „boską cząstką”. Ta „boska cząstka” to kwant pola Higgsa, które wypełnia całą pustą przestrzeń. Polowanie na nią zaczęło się niemal natychmiast po opublikowaniu hipotezy o łamaniu symetrii przez próżnię. Było to w połowie lat sześćdziesiątych ubiegłego stulecia. Ale minęło prawie pół wieku, zanim zbudowany specjalnie w tym celu niedaleko Genewy wielki zderzacz cząstek pozwolił udowodnić istnienie cząstki Higgsa i umożliwił zmierzenie jej masy. W ten sposób konstrukcja została ostatecznie potwierdzona i domknięta. Wiemy już więc, że NIC, czyli pustka, faktycznie nie istnieje. Żyjemy w pozornej pustce, wypełnionej polem Higgsa.

To jednak nie odpowiada jeszcze na pytanie DLACZEGO tak się dzieje. Otóż okazuje się, że wynika to z podstawowej zasady przyrody, która mówi, że każdy układ fizyczny stara się, o ile to możliwe, znaleźć się w stanie o najniższej energii. Kamień swobodnie puszczonego spada i w końcu łąduje w najniższym miejscu, czyli tam, gdzie jego energia jest najmniejsza. Ołówek stojący na ostrym końcu, jeżeli nie jest przytrzymywany, spadnie na płask, również dlatego, aby uzyskać niższą energię.

I właśnie okazuje się, że podobny mechanizm działa również w przypadku pola Higgsa. Po prostu energia całkowicie pustej przestrzeni jest wyższa niż energia przestrzeni wypełnionej polem Higgsa. To wydaje się paradoksalne, ale tak właśnie skonstruowana jest teoria, o której potwierdzeniu mówiłem przed chwilą. W dodatku okazuje się, że przestrzeń kompletnie pusta nie tylko ma wyższą energię w stosunku do pseudo-próżni, w której istnieje nasz świat, ale w dodatku jest NIESTABILNA. Czyli, po prostu, przy najmniejszym zaburzeniu MUSI oddać swoją energię i zamienić się w przestrzeń wypełnioną polem Higgsa, w której się znajdujemy.

Szanowni Państwo, jak przystało w tych dostojnych murach, przedstawiłem Państwu prawdę i tylko prawdę, chociaż oczywiście niecałą. Zostawiając jednak, na zakończenie, teren fizyki i puszczając wodze fantazji, można na podstawie tych rozważań zbudować obraz stworzenia świata alternatywny w stosunku do tego, który znamy z Księgi Rodzaju. Zaczyna się tak samo: na początku była pustka. Prawdziwa, symetryczna pustka. Wiemy, że taka pustka jest niestabilna, więc jej istnienie musiało być sztucznie

podtrzymywane. Trzymając się konwencji biblijnej, jest zupełnie oczywiste, że musiał podtrzymywać ją Pan Bóg. W pewnym momencie prawdopodobnie uznał, że dość już tego (może mu się po prostu znudziło?) i wycofał swoją rękę. Wtedy symetryczna pustka musiała zamienić się w próżnię wypełnioną polem Higgsa, wydzielając przy tym ogromne ilości energii. Z tej energii, drogą skomplikowanych procesów, powstała materia, z której składa się nasz wszechświat.

Dla mnie ten obraz jest szczególnie atrakcyjny, ponieważ może być rozumiany jako próba wyjaśnienia, dlaczego nasz świat nie jest idealny. Bo Pan Bóg nie STWORZYŁ świata, Pan Bóg tylko POZWOLIŁ mu zaistnieć. Czy to herezja? Nie wiem. Może wypowiedzą się teolodzy. Jeżeli herezja, to z góry ogłaszam, że nie będę się upierał.

Fizycy starają się tymczasem zrozumieć, jak przebiegała ta zamiana symetrycznej pustki w próżnię wypełnioną polem Higgsa. Niestety, niewiele wiemy w tej chwili na ten temat. Nie wiemy nawet, jak to długo trwało i czy to w ogóle jest dobre pytanie. Co umożliwi mi zakończenie anegdoty. Pewnemu biedakowi pojawił się Pan Bóg. Ten zapytał:

– Panie Boże, czy to prawda, że dla Ciebie jedna sekunda znaczy tyle samo co milion lat?

– Tak to prawda.

– A czy to prawda, że dla Ciebie jeden grosz znaczy tyle co milion złotych?

– Tak, to prawda.

– To, proszę, daj mi jeden grosz.

– Dobrze, za sekundę.

ZMARLI

Członkowie PAU zmarli w 2019 roku¹

WYDZIAŁ I

Zagraniczny

21.08.2019 – prof. Alexander M. Schenker

WYDZIAŁ II

Krajowy

19.11.2019 – prof. Lech Szczucki, członek czynny

Zagraniczny

22.03.2019 – prof. Roland Wittmann

WYDZIAŁ III

Zagraniczny

7.08.2019 – prof. Michel Che

WYDZIAŁ IV

Krajowy

23.02.2019 – prof. Krzysztof Birkenmajer, członek czynny

¹ Brak nekrologu oznaczono *.

WYDZIAŁ V

Krajowi

24.02.2019 – prof. Włodzimierz Ostrowski, członek czynny*

9.05.2019 – prof. Roman Kaliszan, członek czynny

28.05.2019 – prof. Włodzimierz Ptak, członek czynny*

8.08.2019 – prof. Stanisław Jan Konturek, członek czynny

24.10.2019 – prof. Jan Doroszewski, członek czynny

Zagraniczny

31.07.2019 – prof. John Andrew Hansen*

WYDZIAŁ VI

Krajowi

14.01.2019 – prof. Mieczysław Tomaszewski, członek czynny*

13.05.2019 – prof. Stanisław Niemczyk, członek czynny

WYDZIAŁ I

Zagraniczny

Alexander M. Schenker 20 XII 1924–21 VIII 2019

Alexander M. Schenker urodził się 20 grudnia 1924 r. w Krakowie. W czasie wojny znalazł się w Tadżykistanie, skąd z armią Andersa dostał się do Iranu, a w 1945 r. rozpoczął studia na Sorbonie. W latach 1946–1950 studiował na Uniwersytecie Yale’a (USA) filologię słowiańską. W 1953 r. uzyskał tytuł doktora, a w latach następnych kolejne tytuły akademickie. Z uniwersytetem tym był związany do końca życia. Przez szereg lat współpracował z Romanem Jakobsonem w tworzeniu programów języków i literatur słowiańskich dla uniwersytetów amerykańskich. W związku z tym przygotował podręcznik języka polskiego *Beginning Polish* (1966), za który i inne prace polonistyczne otrzymał Award for Distinguished Contributions to Slavic Studies (2007).

Główną domeną badań naukowych prof. Schenkera była gramatyka i leksykologia współczesnego języka polskiego oraz filologia słowiańska. Najbardziej znaną jego pracą jest odkrywcza metodologicznie (deskrytywizm) i oryginalna treściowo (ustalenie 11 deklinacji) monografia *Polish Declension* (1964), która doczekała się w Polsce dwu recenzji: Walerego Pisarka („Język Polski” 1965, XLV, s. 301–303) i Tadeusza Skulny („Lingua Posnaniensis”, 1968, XII/XIII, s. 210–212). Uczony zajmował się też polską koniugacją, zjawiskiem kwantyfikacji, kategorią rodzaju oraz polskim językiem literackim na tle innych języków słowiańskich, wydając wraz z prof. Edwardem Stankiewiczem opracowanie *The Slavic Literary Languages: Formation and Development* (1980).

Kolejnym dziełem Alexandra Schenkera jest *The Dawn of Slavic: An Introduction to Slavic Philology* (1996), które stanowi wielowymiarowe wprowadzenie do językoznawstwa, historii i dawnego piśmiennictwa narodów

słowiańskich. Trzeba również wspomnieć o ciekawej rozprawce rusycystycznej (2003) o pomniku Piotra Wielkiego, historii powstania Petersburga i autorze dzieła Étienne Maurice Falconet.

Prof. Schenker przez całe życie był związany z Polską i Polakami. Gościł w swym domu Czesława Miłosza, Zbigniewa Herberta, Jana Lebensteina, Jerzego Turowicza, Leszka Kołakowskiego. W 2013 r. подарował Bibliotece Narodowej część swojego archiwum dotyczącą Czesława Miłosza i Zbigniewa Herberta, w tym 34 listy Miłosza i 17 listów Herberta oraz dokumentację legendarnego „zielonego” tomu *Utworów poetyckich. Poems* Czesława Miłosza z 1976 r., którego Schenker był pomysłodawcą i autorem obszernego wstępu w języku angielskim. W rodzinnym Krakowie uczony znalazł swą żonę Krystynę Czajkę, z którą miał troje dzieci: Alfreda, Michaela i Catherine. Zmarł 21 sierpnia 2019 r.

Leszek Bednarczuk

WYDZIAŁ II

Krajowy

Lech Tadeusz Szczucki **14 I 1933–19 XI 2019**

Prof. Lech Tadeusz Szczucki urodził się w Warszawie 14 stycznia 1933 r. Szkołę średnią ukończył w Warszawie w 1951 r. Studiował filologię polską na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Warszawskiego. Studia ukończył w 1955 r. pod kierunkiem prof. Juliana Krzyżanowskiego. Jeszcze przed ich ukończeniem w 1954 r. został zatrudniony w Zakładzie Historii Nauki PAN. W 1956 r. podjął pracę w Instytucie Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk. Doktoryzował się w 1962 r. na podstawie pracy *Marcin Czechowicz (1532–1613). Studium z dziejów antytrynitaryzmu polskiego*. Jego promotorem był prof. Leszek Kołakowski. W 1970 r. habilitował się na podstawie pracy *W kręgu myślicieli heretyckich*.

Lech Szczucki był wybitnym znawcą kultury odrodzenia. Prowadził badania we Włoszech, korzystając ze stypendium rządu włoskiego i Uniwersytetu Harvarda we Włoszech. Badania te przyniosły mu uznanie zarówno w kraju, jak i ośrodkach naukowych Europy Zachodniej i Stanów Zjednoczonych. W 1976 r. został profesorem nadzwyczajnym, a w 1990 uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. Od 1995 r. aż do przejścia na emeryturę w 2003 r. był kierownikiem Zakładu Historii Filozofii Nowożytnej PAN.

Na członka korespondenta Polskiej Akademii Umiejętności został wybrany 9 marca 1991 r., a na członka czynnego 26 czerwca 1993. Był też członkiem Polskiej Akademii Nauk i Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, a także członkiem Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów. W 2014 r. został laureatem Nagrody Fundacji na rzecz Nauki Polskiej za „wyjaśnienie związków kulturowych Europy Środkowej i Zachodniej”. Był redaktorem naczelnym czasopisma „Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej”.

Jest autorem dziesięciu książek i licznych artykułów. Do najważniejszych jego prac należą: *Myśl filozoficzna reformacji XVI wieku*; *W kregu myślicieli heretyckich*; *Filozofia i myśl społeczna XVI wieku* oraz *Humaniści, heretycy i inkwizytorzy*.

Prof. Lech Szczucki zmarł 19 listopada 2019 r. Został pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Andrzej Kastory

Zagraniczny

Roland Wittmann **18 VIII 1942–22 III 2019**

Prof. Roland Wittmann urodził się w Budapeszcie 18 sierpnia 1942 r. Studiował na Uniwersytecie w Monachium naprzód nauki prawne (1962–1968), a następnie filozofię (1967–1973). W 1971 r. doktoryzował się pod kierunkiem prof. Wolfganga Kunkla na podstawie dysertacji *Die Körperverletzung an Freien im klassischen römischen Recht* (Uszkodzenie ciała wolnego człowieka w klasycznym prawie rzymskim), a w 1978 uzyskał na Uniwersytecie w Monachium habilitację na podstawie rozprawy *Begriff und Funktionen der Geschäftsführung ohne Auftrag* (Pojęcie i funkcje prowadzenia cudzych spraw bez zlecenia). Od 1972 do 1980 r. pracował na uniwersytecie monachijskim naprzód jako asystent, a po habilitacji jako docent. Od 1981 do 1992 r. był zatrudniony na uniwersytecie monachijskim na stanowisku profesora.

W 1992 r. objął na Uniwersytecie Viadrina we Frankfurcie nad Odrą kierownictwo Katedry Prawa Cywilnego, Filozofii Prawa, Prawa Rzymskiego i Europejskiej Historii Prawa. Na tym stanowisku pracował do 2005 r. Był członkiem Senatu Założycielskiego Europa-Universität Viadrina. Senatowi przedstawił program równoległych studiów prawniczych dla studentów polskich i program ten realizował jako pierwszy dziekan Wydziału Prawa Viadriny. Na prowadzonym przez niego seminarium magisterium uzyskało kilkudziesięciu polskich studentów. Był też inicjatorem ścisłej współpracy swojej uczelni z Uniwersytetem Wrocławskim i Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Prof. Wittmann był uczynnym o międzynarodowej sławie i renesansowych horyzontach intelektualnych. Światowy rozgłos przyniosły mu prace poświęcone współczesnym wspólnotom pozamałżeńskim oraz prawnym aspektom zawierania małżeństw przez osoby rozwiedzione. Do klasyki piśmiennictwa prawniczego należy opracowany wspólnie z Wolfgangiem Kunklem tom *Staatsordnung und Staatspraxis der Römischen Republik. Die*

Magistratur. Z prac teoretyczno-filozoficznych Rolanda Wittmanna wielką wartość poznawczą mają rozprawy poświęcone etyce w działalności prawniczej, politycznej antropologii oraz pozytywizmowi prawniczemu. Prof. Wittmann doskonale władał językiem węgierskim, japońskim i polskim.

W 1994 r. został sędzią w Brandenburskim Wyższym Sądzie Krajowym. Na członka zagranicznego Polskiej Akademii Umiejętności został wybrany 19 czerwca 2004 r.

Ważniejsze publikacje:

- *Die Körperverletzung an Freien im klassischen römischen Recht,*
- *Die Entwicklungslinien der klassischen Injurienklage,*
- *Bearbeitung der §§ 657–687,* w: Staudinger, BGB,
- *Bearbeitung der §§ 657– 674; 676–687,* w: Staudinger, BGB,
- *Begriff und Funktionen der Geschäftsführung ohne Auftrag,*
- *Res publica recuperata. Grundlagen und Zielsetzung der Alleinherrschaft des Cornelius Sulla,* w: *Gedächtnisschrift für Wolfgang Kunkel*
- *Die Prozessformeln der actio mandati. Ein Beitrag zur Geschichte des prätorischen Edikts,* w: *Mandatum und Verwandtes,*
- W. Kunkel, R. Wittmann, *Staatsordnung und Staatspraxis der Römischen Republik, Bd 2. Die Magistratur*
- *Thesaurus und Römisches Recht,* w: *Wie die Blätter am Baum so wechseln die Wörter, 100 Jahre Thesaurus Linguae Latinae*

Profesor Roland Wittmann zmarł 22 marca 2019 r.

Andrzej Kastory

WYDZIAŁ III

Zagraniczny

Michel Che **29 XII 1941–7 VIII 2019**

Dnia 7 sierpnia 2019 r. zmarł w Paryżu Michel Che, profesor Uniwersytetu Piotra i Marii Curie, członek zagraniczny Polskiej Akademii Umiejętności, doktor honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego, jeden z najwybitniejszych uczonych prowadzących badania w dziedzinie reaktywności powierzchni ciała stałego i katalizy. Był wielkim przyjacielem Polski, gorącym zwolennikiem ruchu „Solidarność”, oddany całym sercem współpracy naukowej z Wydziałem Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz z wieloma innymi jednostkami badawczymi w Polsce.

Prof. Michel Che urodził się w 1941 roku w Lyonie. Studia ukończył w Ecole Supérieure de Chemie w Lyonie (1964), a studia podoktorskie odbył w Princeton University (1970–1971). W roku 1975 obejmuje kierownictwo Laboratorium Reaktywności Powierzchni i Struktury Ciała Stałego Uniwersytetu Piotra i Marii Curie w Paryżu, gdzie prowadzi badania w dziedzinie chemii powierzchni, adsorpcji i katalizy heterogenicznej. Kierowane przez niego laboratorium wkrótce uzyskuje najwyższe międzynarodowe uznanie. W 1995 roku Michel Che dołącza do grona członków Institut Universitaire de France, skupiającego elitę naukową Francji.

Do najważniejszych osiągnięć naukowych prof. Che należało stworzenie koncepcji międzyfazowej chemii koordynacyjnej i jej zastosowanie do opisu zjawisk zachodzących na powierzchni heterogenicznych układów katalitycznych. Koncepcja ta pozwoliła na poznanie mechanizmu reakcji zachodzących na granicy faz w trakcie preparatyki katalizatorów tlenkowych i nośnikowych katalizatorów metalicznych oraz w toku reakcji katalitycznych. Przyczyniła się ona również do opracowania nowych metod preparatyki układów katalitycznych o projektowanych właściwościach. Innym ważnym osiągnięciem

było zbadanie procesów nukleacji klasterów metalicznych na powierzchni nośników tlenkowych. Prof. Che określił reguły rządzące mechanizmem powstawania klasterów oraz ich wzrostu. Wykazał, że stabilizację klasterów zapewnia oddziaływanie cząstek metalicznych z nośnikiem, zachodzące za pośrednictwem jonów metali.

Wyniki swych badań Michel Che opublikował w ponad 270 oryginalnych artykułach w renomowanych czasopismach naukowych. Był również autorem wielu artykułów przeglądowych, pisanych na zamówienie prestiżowych wydawnictw, oraz kilku patentów. Brał udział w pracach komitetów naukowych i organizacyjnych licznych międzynarodowych konferencji. Był członkiem zespołów redakcyjnych 12 renomowanych czasopism, w tym „Journal of Catalysis”, „Faraday Transactions” i „Catalysis Reviews”. Pełnił funkcje założyciela i pierwszego przewodniczącego European Federation of Catalysis Societies oraz przewodniczącego International Association of Catalysis Societies. Wypromował ponad 30 doktorów.

Prof. Che uzyskał liczne nagrody: van't Hoffa i L. Chatina, członkostwo Academia Europaea, Węgierskiej Akademii Nauk i Rumuńskiego Towarzystwa Chemicznego. Był laureatem nagrody Francuskiego Towarzystwa Chemicznego oraz nagrody Francuskiej Akademii Nauk im. A. Joannidesa. Był też pierwszym laureatem dwóch prestiżowych nagród: im. Marii i Piotra Curie, przyznanej przez Polskie i Francuskie Towarzystwo Chemiczne, oraz nagrody Fundacji Humboldta.

Jako członek Amnesty International oraz francuskiego komitetu Conseil National Français pour la Protection des Droits des Juifs d'URSS oddał istotne zasługi ruchowi na rzecz obrony praw człowieka. Był wielkim entuzjastą polskiego ruchu „Solidarność”, organizując w okresie stanu wojennego transporty leków i żywności do Polski.

Efektom współpracy z Zespołem Katalizy Wydziału Chemii UJ, datującej się od roku 1980, było kilkadziesiąt staży, odbytych przez pracowników naukowych UJ w laboratorium kierowanym przez prof. Che, ponad 30 wspólnych publikacji, wiele doktoratów i habilitacji. W uznaniu osiągnięć naukowych prof. Michela Che, a także jego działalności w obronie praw człowieka oraz zasług dla promowania kadry naukowej UJ dnia 5 czerwca 2000 roku została mu nadana godność doktora honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego, a 19 czerwca 2010 roku dołączył do zaszczytnego grona Polskiej Akademii Umiejętności jako członek zagraniczny.

Prof. Michel Che pozostanie na zawsze w naszej pamięci jako wzór naukowca i nasz wielki Przyjaciel.

Krystyna Dyrek, Zbigniew Sojka

WYDZIAŁ IV

Krajowy

Krzysztof Birkenmajer 6 X 1929–23 II 2019

W sobotę 23 lutego 2019 r., w wieku 89 lat zmarł w Krakowie profesor dr inż. Krzysztof Birkenmajer, jeden z najwybitniejszych polskich geologów, szczególnie zainteresowany budową Pienińskiego Pasa Skałkowego, a zarazem polarnik, niestrudzony badacz podbiegunowych obszarów Arktyki i Antarktydy. Pracowite życie upłynęło mu na terenowych pracach geologicznych i podróżach, w czasie których poznawał historię ziemi zapisaną w skałach i krajobrazach, liczoną w milionach i setkach milionów lat. Wyniki swoich obserwacji, ich omówienie i interpretacje przedstawiał następnie w bardzo licznych publikacjach. Przez 70 lat był moim kolegą i przyjacielem, od czasu studiów i asystentury w Akademii Górniczo-Hutniczej, przez okres badań geologicznych prowadzonych w Pieninach, zapisany w kilku współautorskich publikacjach, do działalności w Polskiej Akademii Umiejętności, trwającej przez dwie ostatnie dekady.

Urodził się 6 października 1929 r. w Warszawie, w rodzinie o bogatych tradycjach naukowych. Jego dziadek, prof. Ludwik Birkenmajer, kierował Katedrą Nauk Ścisłych Uniwersytetu Jagiellońskiego, natomiast ojciec, dr Józef Birkenmajer, był sławistą i historykiem literatury, a jako żołnierz zginął 26 września 1939 roku w obronie Warszawy. Krzysztof był uczniem szkoły podstawowej, a po wybuchu wojny – tajnych kompletów gimnazjalnych w Warszawie. Naukę kontynuował po przeniesieniu się w 1944 r. do Krakowa, gdzie w następnym roku zapisał się do Gimnazjum i Liceum im. Henryka Sienkiewicza, a dwa lata później zdał maturę. Interesował się tematyką przyrodniczą, ale geologię wybrał jako główny kierunek studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim. Będąc studentem drugiego roku napisał cieszący się dużym powodzeniem skrypt do ćwiczeń ze stratygrafii, wydany przez Koło

Studentów UJ. Zachęcony przez kierownika Zakładu Geologii, prof. Mariana Książkiewicza, objął obowiązki asystenta wolontariusza, a pół roku później został młodszym asystentem tego zakładu. Po ukończeniu trzeciego roku studiów, w 1950 r., uzyskał magisterium na podstawie pracy o osadach neogenie na Podhalu, a rok wcześniej postanowił uzupełnić swoje wykształcenie i podjął studia na Wydziale Geologiczno-Mierniczym Akademii Górniczo-Hutniczej, aby uzyskać tytuł inżyniera. W latach 1952–1954 był starszym asystentem wspomnianego zakładu, który został przeniesiony do AGH i pod nazwą Zakład Geologii Fizycznej włączony do Katedry Geologii, kierowanej przez prof. Walerego Goetla. Prowadził wówczas także wykłady w obu tych uczelniach oraz w Wyższej Szkole Pedagogicznej.

Krzysztof Birkenmajer z zamiłowaniem uprawiał turystykę górską, a także wspinaczki w Tatrach, był przy tym członkiem Klubu Wysokogórskiego Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego. Interesowała go również speleologia. Działał aktywnie jako współzałożyciel i członek Klubu Grotołazów, wiele czasu poświęcał na zwiedzanie i eksploracje jaskiń, głównie w Tatrach, ale także na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej. W jesieni 1954 r. zmienił miejsce pracy. Został zatrudniony w Pracowni Geologiczno-Stratygraficznej Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, działającej później jako Zakład, a następnie przekształconej w Instytut Nauk Geologicznych PAN. Pracował tam aż do emerytury, a w formie dorocznych zleceń – 4 lata dłużej. Głównym przedmiotem jego badań prowadzonych w Polsce był Pieniński Pas Skałkowy. W pierwszym okresie koncentrował się na opracowaniu stratygrafii serii czorsztyńskiej i przygotował rozprawę, która umożliwiła mu uzyskanie stopnia kandydata nauk, czyli doktoratu, nadanego w 1957 r. przez Wydział Geologii Uniwersytetu Warszawskiego. Dwa lata później awansował na stanowisko docenta, a tytuły profesorskie otrzymał w 1967 r. (profesor nadzwyczajny) i w 1973 r. (profesor zwyczajny).

Przez wiele kolejnych lat kontynuował badania w Pieninach, wyróżniał i definiował poszczególne jednostki litostratygraficzne, a dzięki współpracy z mikropaleontologami i paleontologami określał wiek formacji skalnych jury, kredy i paleogenu. Wyniki tych studiów ukazywały się drukiem jako liczne artykuły, a także publikacje monograficzne, m.in. takie jak: *Stratygrafia i paleogeografia serii czorsztyńskiej Pienińskiego Pasa Skałkowego Polski* (380 str.) oraz *Jurrassic and Cretaceous lithostratigraphic units of the Pieniny Clippen Belt* (159 str.). Badania jego obejmowały również problematykę tektoniczną oraz poszczególne stadia ewolucji pasa skałkowego, a także tematykę dotyczącą ochrony przyrody. Przez 28 lat (1967–1995) był wiceprzewodniczącym Rady Naukowej Pienińskiego Parku Narodowego, opublikował opisy licznych, ważnych stanowisk geologicznych w pasie skałkowym. Interesował się też wodami mineralnymi w Szczawnicy

i Krościenku, a szczególną uwagę poświęcał andezytom pienińskim, wskazując m.in. na ich miocenijski wiek. W trakcie wieloletnich prac terenowych na dużą skalę prowadził działalność kartograficzną. Opracował 8 arkuszy szczegółowej mapy geologicznej w skali 1:10 000, wydawanych przez Państwowy Instytut Geologiczny, oraz zdjęcie geologiczne Parku Narodowego, załączone do tomu *Monografii pienińskich* (2017). Napisał popularnonaukowy *Przewodnik geologiczny po Pienińskim Pasie Skalkowym*, wydany w czterech częściach w 1958 r., a 21 lat później ukazało się drugie wydanie tego przewodnika, ujęte w jeden tom.

Inny temat prac prowadzonych przez Krzysztofa Birkemnajera w Polsce dotyczył wieku bazaltów trzeciorzędowych Dolnego Śląska. Podejmował go współdziałając z badaczami zajmującymi się paleomagnetyzmem i datowaniem radiometrycznym skał wulkanicznych, a rezultatem tych badań było wyróżnienie faz aktywności wulkanicznej w górnym oligocenie, dolnym miocenie i w pliocenie. Jego obserwacje terenowe, ujęte następnie w formie publikacji, dotyczyły również struktur tektonicznych strefy regłowej Tatr w dolinach Białej Wody, Filipki i Sucheje Wody, a także form krasowych w wapieniach środkowego triasu. Odwiedzał również Alpy Wschodnie na terenie Austrii, interesując się budową geologiczną tamtejszych pasm skałkowych.

Rok 1956 zapoczątkował nowy etap działalności Krzysztofa Birkenmajera. Na zaproszenie dr. Stanisława Siedleckiego wziął udział w rekonesansowej wyprawie na Spitzbergen, współuczestniczył przy planowaniu i budowie polskiej stacji naukowej oraz podejmował badania geologiczne, które kontynuował tam jako uczestnik następnych dwunastu wypraw (1957–1977 i 1990–2002). Wykonał pierwsze szczegółowe mapy geologiczne w rejonie fiordu Hornsund, opisał kompleks warstw o wielkiej miąższości, obejmujący prekambryjskie skały metamorficzne oraz paleozoiczne, mezozoiczne i kenozoiczne formacje osadowe, a także zgromadził bogaty zbiór skamieniałości, opracowany później przez wielu badaczy, dokumentujący wiek poszczególnych jednostek stratygraficznych. Rozpoznał również i opisał struktury czterech faz górotwórczych, a ponadto współdziałał przy odtworzeniu holocenijskiej historii tarasów morskich i moren południowego Spitzbergenu. Ostatni raz odwiedził tę wyspę w lecie 2002 r., uczestnicząc w wyprawie do rejonu fiordu Bellsund. Przeprowadził tam badania skał młodszego prekambriu oraz struktur kaledońskich i trzeciorzędowych budujących pasma górskie.

W latach 1971 i 1976 był również uczestnikiem dwóch duńskich wypraw na Grenlandię, organizowanych przez Służbę Geologiczną Grenlandii. Zajmował się wówczas wykonywaniem map geologicznych fragmentu słabo zlodowalonego wschodniego wybrzeża tej wyspy oraz prowadził badania stratygrafii utworów permu i triasu. Zebrał także materiał do badań

mikropaleontologicznych osadów oligocenu, dokumentujący ówczesny przepływ zimnego prądu morskiego.

W roku 1977 rozpoczął Krzysztof Birkenmajer działalność geologiczną na terenie Zachodniej Antarktyki. W ciągu 25 lat wziął udział w ośmiu wyprawach na Południowe Szetlandy, uczestniczył w budowie Stacji Naukowej PAN im. Henryka Arctowskiego, uruchomionej na Wyspie Króla Jerzego. Prowadził oraz koordynował badania geologiczne i paleontologiczne, a także kompletował zbiory skał i skamieniałości, przekazywane następnie do oznaczenia w Polsce i w innych krajach, a opracowane materiały były przedmiotem licznych współautorskich artykułów. Opisał jednostki stratygraficzne osadowo-magmowego kompleksu skalnego, reprezentującego mezozoik i trzeciorząd (monografia – 188 str.), oraz budowę i ewolucję czwartorzędowych wulkanów, a także wykonał kilka szczegółowych map geologicznych. Ważnym jego osiągnięciem było rozpoznanie trzeciorzędowych złodowaceń, a największemu z nich nadał nazwę Polonez. Wprowadził również ponad 200 nazw geograficznych, nawiązujących do polskich obiektów historycznych i nazwisk polskich uczonych, np. góry: Wawel, Barbakan, Dzwon Zygmunta; lodowce: Ignacego Domeyki, Henryka Arctowskiego, Stanisława Wyspiańskiego, Walerego Goetla; grań Władysława Szafera i grań Fryderyka Chopina; wybrzeże Jana Pawła II. Nazwy te zostały zaakceptowane przez międzynarodowy Naukowy Komitet Badań Antarktycznych (SCAR).

Po przejściu na emeryturę nie przerwał działalności naukowej. Prawie przez dwie dekady korzystał ze swojej pracowni w Ośrodku Badawczym Instytutu Nauk Geologicznych PAN w Krakowie przy ul. Senackiej, opracowywał zgromadzone materiały i jako autor lub współautor przygotowywał teksty do publikowania wyników swoich badań. Przez 2 lata był zatrudniony na niepełnym etacie w Zakładzie Biologii Antarktyki PAN, uczestniczył również w zebraniach naukowych organizowanych w Krakowie i w innych miastach.

Dorobek naukowy Krzysztofa Birkenmajera obejmuje łącznie około 600 artykułów naukowych i monografii, wydanych w większości w języku angielskim, ponad 20 szczegółowych map geologicznych oraz około 200 artykułów popularnonaukowych, sprawozdań i wspomnień, a także 5 skryptów uczelnianych i 4 książki poświęcone polskim działaniom w krajach polarnych. Był redaktorem kilku serii wydawniczych, m.in. takich jak: *Studia Geologia Polonica*, *Geological Results of the Polish Spitzbergen Expeditions*, *Geological Results of the Polish Antarctic Expeditions*, *Postępy Nauk Geologicznych*, a także członkiem wielu polskich i zagranicznych komitetów redakcyjnych oraz towarzystw naukowych. Jako *visiting professor* prowadził zajęcia na uniwersytecie w Kopenhadze, wykładał również m.in. w Norwegii, Wielkiej Brytanii, Szwecji, Francji, Niemczech i USA, pełnił też obowiązki promotora ośmiu rozpraw doktorskich.

Jego osiągnięcia i aktywność naukowa przełożyły się na stopnie akademickie, wyróżnienia i odznaczenia. Został wybrany na członka korespondenta i członka rzeczywistego Polskiej Akademii Nauk (1983, 1989), członka czynnego Polskiej Akademii Umiejętności (1989), a także członka honorowego Akademii Rumuńskiej i członka zagranicznego Akademii Nauk w Nowym Jorku, był również członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Geologicznego, Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Austriackiego Towarzystwa Geologicznego i Amerykańskiego Towarzystwa Geologicznego oraz sprawował funkcje sekretarza Międzynarodowego Komitetu Badań Antarktyki, przewodniczącego Międzynarodowego Komitetu dla Badań Polarnych PAN – IASC i przewodniczącego Komitetu Badań Polarnych PAN. Jako wybitny podróżnik i polarnik otrzymał polską nagrodę Super-Kolosa oraz klucze do bram miasta Krakowa, wręczone w lutym 2014 r. na spotkaniu w krakowskim magistracie. Został odznaczony m.in. Złotym Krzyżem Zasługi (1959), Krzyżem Kawalerskim (1962), Krzyżem Oficerskim (1984) oraz Krzyżem Komandorskim (2002) Orderu Odrodzenia Polski. Za działalność w ruchu oporu w czasie okupacji otrzymał ponadto Krzyż Partyzancki Armii Krajowej oraz nominację na podporucznika Wojska Polskiego, nadaną w roku 2000 przez Prezydenta RP.

Krzysztofa Birkenmajera wspominamy jako człowieka pogodnego i życzliwego, chętnie dzielącego się wiedzą i doświadczeniem, jako wybitnego badacza, w pełni oddanego swoim zainteresowaniom i swojej pracy, wzbogacaniu nauki o geologiczną historię wybranych obszarów w Polsce i przy obu biegunach Ziemi. Opublikowane przez niego osiągnięcia badawcze oraz teksty popularyzacyjne mają wielką wartość poznawczą, utrwalającą znaczenie działalności żegnanego Profesora geologa. Przeżył 89 lat, zmarł w Krakowie w sobotę 23 lutego 2019 r., a jego pogrzeb odbył się przy bardzo licznej udziale uczestników w południowej godzinie dnia 5 marca 2019 r. na cmentarzu Rakowickim.

Stefan Witold Alexandrowicz

WYDZIAŁ V

Krajowi

Roman Kaliszan **23 XII 1945–9 V 2019**

Znałem profesora Romana Kaliszana od kilkudziesięciu lat i zawsze z atencją przypatrywałem się jego karierze naukowej i akademickiej, gdyż jego wybitne osiągnięcia naukowe wyróżniały go spośród grona nauczycieli akademickich Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego. Aby ocenić życie i dorobek naukowy nauczyciela akademickiego, nie wystarczy opisać jego osiągnięcia naukowe, ważna jest także jego osobowość i działalność w innych sferach życia.

Roman Kaliszan przyjechał do Gdańska kilkadziesiąt lat temu z wioski Przybysław (Wielkopolska), aby studiować farmację na Akademii Medycznej (AMG). Z jego pisemnych, jak i ustnych wypowiedzi jasno wynika, że umiłowanie wiedzy, pasja poznawania prawdy były jego dominującym celem życiowym. Był przy tym człowiekiem nieśmiałym i skromnym, ale niezwykle stanowczym w przypadku dochodzenia prawdy w badaniach naukowych.

Prof. Roman Kaliszan otrzymał gruntowne wykształcenie w kraju i za granicą. Ukończył studia na Wydziale Farmaceutycznym Akademii Medycznej w Gdańsku (1968) oraz na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu Gdańskiego (1973). W latach 1984–2016 był kierownikiem Katedry i Zakładu Biofarmacji i Farmakodynamiki AMG.

Na przestrzeni lat 1979–1993 przebywał na różnych stażach naukowych za granicą na uniwersytetach w Edynburgu (UK), Borstelu (RFN), New Brunswick (USA), Montrealu (Kanada) i Binghampton (USA). Studia, a następnie współpraca z wieloma wybitnymi naukowcami dały mu „żelazne” podstawy do rozwoju oryginalnej drogi naukowej. Osiągnięcia naukowe prof. Kaliszana, za którymi „ukrywają się” dziesiątki lat ciężkiej pracy laboratoryjnej i dziesiątki publikacji naukowych, monografii i książek drukowanych w renomowanych pismach i wydawnictwach naukowych, są wybitne:

- (1) Stworzył oryginalny kierunek badawczy, nazwany QSRR (*Quantitative Structure-Retention Relationships*) – są to ilościowe zależności pomiędzy strukturą związku chemicznego a retencją chromatograficzną. Wprowadził tę analizę do wspomagania identyfikacji białek w proteomice oraz do wykrywania środków dopingujących z listy Światowej Agencji Antydopingowej (WADA) z użyciem danych strukturalnych uzyskanych poprzez modelowanie komputerowe.
- (2) Opracował oryginalną procedurę w technice HPLC, wykorzystującą liniowy gradient pH fazy ruchomej, która umożliwia szybką preselekcję substancji chemicznych jako potencjalnych leków o odpowiednich cechach farmakokinetycznych.
- (3) Stworzył oryginalne postępowanie w przewidywaniu aktywności farmakologicznej związków chemicznych dzięki wynikom analizy multiwariantyjnej PCA (*Principal Component Analysis*) dużych zbiorów danych podziałowych tych substancji (określonych techniką HPLC).

Osiągnięcia naukowe Profesora znalazły uznanie nie tylko w kraju, ale i za granicą, czego wyrazem są liczne nagrody naukowe oraz członkostwo w krajowych i zagranicznych organizacjach. Spośród wielu nagród, które otrzymał Profesor, na szczególną uwagę zasługują: nagroda FNP w dziedzinie nauk przyrodniczych i medycznych w 2003 roku; dwukrotna nagroda Prezesa Rady Ministrów RP za osiągnięcia naukowe (1997 i 2015); nagroda MNiSW za wybitne osiągnięcia naukowe (2009); Nagroda Naukowa Prezydenta miasta Gdańska im. Jana Heweliusza (2000) i Nagroda Naukowa Wydziału Medycznego PAN (1997). W roku 2018 jako pierwszy laureat z Polski otrzymał prestiżową nagrodę Europejskiego Towarzystwa Nauk Separacyjnych (EuSSS) im. M. Tswetta i W. Nernsta.

Pragnę podkreślić, że prof. Roman Kaliszan cieszył się autorytetem wśród naukowców, czego dowodem jest powoływanie go do różnych organizacji naukowych w kraju – członek korespondent (2009) i czynny (2018) Polskiej Akademii Umiejętności, a od roku 2013 członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk; dr h.c. Uniwersytetu Medycznego im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu (2012), oraz za granicą – członek zagraniczny Akademii Nauk i Umiejętności Wojwodiny (2010) i Włoskiej Narodowej Agencji ds. Oceny Uniwersytetów i Instytutów Badawczych (ANVUR). Był członkiem Narodowej Rady Rozwoju przy Prezydencie RP (2010).

Prof. Kaliszan opublikował około 270 artykułów (IF ok. 700; cyt. ok. 9.000, H = 52) w renomowanych pismach naukowych, napisał dwie książki naukowe i był współautorem 35 książek, wydanych w większości w międzynarodowych wydawnictwach. Ten znakomity dorobek naukowy stawia go w czołowej grupie polskich naukowców.

O uznaniu jego osiągnięć naukowych w skali międzynarodowej świadczy fakt powoływania go jako recenzenta około 1000 artykułów naukowych i 300 recenzji projektów grantowych. Ponadto był recenzentem licznych rozpraw doktorskich oraz kilkunastu doktoratów h.c. w kraju i za granicą. Pracował w kolegiach redakcyjnych 11 pism naukowych, polskich i zagranicznych.

Lista odznaczeń i wyróżnień prof. Kaliszana obejmuje około 30 różnych pozycji. Myślę, że najważniejszymi odznaczeniami były Krzyże: Kawalerski, Oficerski i pośmiertnie Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski.

W ocenie wartości naukowca często pojawia się pytanie: „Czy wykształcił godnych siebie następców”? Prof. Kaliszan podczas uroczystości wręczenia Nagrody Naukowej Miasta Gdańska im. Jana Heweliusza opowiedział o swoich chłopięcych marzeniach: „od wczesnego dzieciństwa pochłaniałem mnóstwo książek i odczuwałem nieodpartą potrzebę zdobywania wiedzy [...] koniecznie chciałem wyjechać na studia do Gdańska. [...] To swoiste *déjà vu* to przypomnienie wytworu wyobraźni dorastającego chłopaka, brodzącego z wiklinowym koszem na ryby po wodach rzeki Lutyni”. Takim chłopcem pozostał – brodząc tym razem po bezkresnych przestrzeniach nauki, łowił nie ryby, ale utalentowanych naukowców: był promotorem 21 przewodów doktorskich, opiekował się 8 habilitacjami. W jego „koszu” znalazło się kilku zdolnych naukowców.

Rozumiejąc doskonale istotę pracy naukowej, prof. Kaliszan wykorzystał swoje zdolności pełniąc funkcję prorektora, a następnie rektora (2005–2008) Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego. Swoimi sukcesami naukowymi działał stymulująco i przyspieszył rozwój naukowy nauczycieli akademickich naszej uczelni, która zaczęła zajmować czołowe miejsca w krajowych rankingach naukowych. Za jego kadencji rozpoczęto budowę nowoczesnego Centrum Medycyny Inwazyjnej i zainicjowano restrukturyzację uczelni w kierunku uniwersyteckim – utworzono Wydział Nauk o Zdrowiu.

Wydział Lekarski Polskiej Akademii Umiejętności stracił znakomitego naukowca. Nauka polska straciła wybitnego farmaceutę i chemika o międzynarodowym uznaniu.

Janusz Limon

Stanisław Jan Konturek **8 X 1931–8 VIII 2019**

Prof. Stanisław Jan Konturek, lekarz, jeden z najwybitniejszych polskich fizjologów XX wieku, światowej miary uczony, współtwórca współczesnej fizjologii i patologii układu trawiennego. Znany nauczyciel wielu pokoleń lekarzy i wielce zasłużony mistrz wielu naukowców. Zmarł w Krakowie 8 sierpnia 2019 r.

Prof. Konturek urodził się 8 października 1931 r. w Zakliczynie nad Dunajcem w rodzinie przywiązanej do kultywowania polskiej kultury, tradycji, zasad moralnych i patriotyzmu, którym to wartościom pozostał wierny przez całe życie. Szkołę podstawową ukończył w Zakliczynie w 1945 r., a Szkołę Ogólnokształcącą Stopnia Licealnego im. Kazimierza Brodzińskiego w Tarnowie w 1950 r. Studia lekarskie odbył w latach 1950–1955 na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Krakowie. Już na początku studiów medycznych wykazał wielkie zamiłowanie do fizjologii, która ostatecznie stała się myślą przewodnią jego twórczego naukowego życia. Później, jako ukształtowany naukowiec, przez całe naukowe życie przebiegał wzdłuż i wszerz umiłowaną przez siebie dziedzinę badań. W czasie studiów Profesora kierownikiem Zakładu Fizjologii był prof. Jerzy Kaulbersz, światowej rangi fizjolog, który w 1911 r. uzyskał doktorat nauk przyrodniczych na Uniwersytecie w Monachium, zaś stopień doktora filozofii naturalnej w 1912 r. na Uniwersytecie we Fryburgu. Studia medyczne odbywał w Tybindze i Wiedniu, a zakończył w Krakowie, uzyskując w 1920 r. tytuł doktora wszech nauk lekarskich. Ten rozpoznany przez naukę światową fizjolog układu trawiennego jako kierownik Zakładu Fizjologii Wydziału Lekarskiego i wykładowca zwrócił uwagę na studenta medycyny Stanisława Konturka, wolontariusza w Katedrze, od trzeciego roku studiów wykazującego niezwykle zainteresowanie badaniami z zakresu doświadczalnej gastroenterologii, i zatrudnił go

na etacie młodszego asystenta od marca 1954 r. Od 1 sierpnia 1955 r., już jako lekarz, został prof. Konturek zatrudniony jako asystent, a od 1958 r. jako starszy asystent w Zakładzie Fizjologii, gdzie pracował do 1961 r. na pełnym etacie, natomiast w wymiarze ½ etatu pracował w tymże Zakładzie do 1964 r. Prof. Konturek od zakończenia studiów pracował nieprzerwanie w I Klinice Chorób Wewnętrznych, kierowanej wówczas przez prof. Leona Tochowicza, początkowo jako wolontariusz, zaś od 1962 r. jako asystent, a od 1963 r. jako starszy asystent i kolejno jako adiunkt i docent etatowy od 1969 r., uzyskując w tym czasie specjalizację I i II stopnia z chorób wewnętrznych. W 1960 r. uzyskał stopień doktora medycyny, nadany uchwałą Rady Wydziału Lekarskiego na podstawie rozprawy doktorskiej pod tytułem *Wpływ hypofizektomii, ACTH i kortyzonu na doświadczalne wrzody trawienne*; promotorem tego przewodu był prof. Jerzy Kaulbersz. Habilitował się na podstawie ogólnego dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej pod tytułem *Badania kliniczne i doświadczalne nad wpływem gruczołów dokrewnych na wydzielanie żółdkowe i rozwój wrzodów trawiennych*. Stopień naukowy docenta, nadany uchwałą Rady Wydziału Lekarskiego AM w Krakowie, uzyskał w 1964 r. Tematyka badawcza dysertacji doktorskiej i habilitacji prof. Konturka dobitnie wskazuje, iż był w pewnym sensie kontynuatorem idei badawczych swojego światowego sławy nauczyciela. Wczesne osiągnięcia naukowe prof. Konturka sprawiły, że w 1965 r. otrzymał podoktorskie stypendium w Ośrodku Gastroenterologicznym CURE w Los Angeles, kierowanym przez prof. M. I. Grossmana. W tym rozpoznawanym przez naukę światową ośrodku przebywał przez półtora roku, publikując w tym czasie kilka prac w czołowych amerykańskich czasopismach, w tym w „Gastroenterology”, co sprawiło, iż środowisko amerykańskiej nauki przyjęło go do swojego grona, czego wyrazem było zaferowanie członkostwa Amerykańskiego Towarzystwa Gastroenterologicznego. Wówczas też otrzymał trzyletni grant, przyznany przez National Institute of Health, Bethesda, w wysokości \$ 50 000, na kontynuację badań po powrocie do kraju. Dzięki temu grantowi udało się wyposażyć Laboratorium Gastroenterologiczne I Kliniki Chorób Wewnętrznych, którego prof. Konturek był organizatorem i kierownikiem, w nowoczesną aparaturę, co umożliwiło prowadzenie badań na światowym poziomie i tym samym kontynuowanie badawczej współpracy z czołowymi ośrodkami gastroenterologii doświadczalnej i klinicznej, zwłaszcza w USA. Prof. Konturek w okresie swojej pełnej aktywności naukowej jako wizytujący profesor wyjeżdżał za granicę, m. in. do Ośrodka Badań nad Wrzodem (CURE, Los Angeles), Department of Physiology University Oklahoma, Oklahoma City, Department of Gastroenterology, University of Texas, Galveston, Department of Physiology, University of Missouri, Columbia, Department of

Bioscience of Upjohn Co, Kalamazoo, Department of Physiology, Mt Sinai Medical School, New York, i Department of Physiology, Rochester University, NY. Wyjazdy te, trwające 6–8 miesięcy, pozwalały na nawiązanie nowych kontaktów naukowych, zapoznanie się z aktualną problematyką badawczą wiodących ośrodków w USA i sposobami nauczania fizjologii. Wielką dbałość prof. Konturka o rozwój naukowy krakowskiej fizjologii lekarskiej sprawiała, iż często w czasie takich wizyt w ośrodkach amerykańskich i europejskich zdobywał stypendia na staże naukowe dla młodych asystentów Katedry Fizjologii.

W 1969 r. utworzono na Wydziale Lekarskim AM w Krakowie Instytut Fizjologii, wówczas to ówczesny rektor prof. J. Oszaeki powołał na stanowisko dyrektora Instytutu i kierownika Zakładu Fizjologii Klinicznej prof. Konturka. W 1973 r. Instytut ten został przekształcony na Katedrę Fizjologii Wydziału Lekarskiego AM im. Mikołaja Kopernika, która z kolei w lipcu 1996 r. została przemianowana na Katedrę Fizjologii Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum UJ. Prof. Konturek był kierownikiem tej Katedry do września 2001 r. Godny wspomnienia jest fakt, iż prof. Konturek jako kierownik Katedry Fizjologii w czasie zrywu „Solidarnościowego” udostępnił Katedrę dla strajku studentów medycyny, będącego wyrazem sprzeciwu wobec bieżącej wówczas polityki, tam też odbywały się Msze św. dla strajkujących.

Tytuł profesora nadzwyczajnego nauk medycznych otrzymał w 1973 r., a zwyczajnego w 1979 r. Prof. Konturek był dziekanem Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum UJ (1993–1996) i w latach 1996–1999 prorektorem Uniwersytetu Jagiellońskiego ds. Collegium Medicum.

Aktywność Profesora na niwie nauki dotyczyła badań w zakresie doświadczalnej i klinicznej gastroenterologii. Osiągnięcia naukowe prof. Konturka w tym obszarze są wielotematyczne i obejmują bardziej wnikliwe poznanie roli hormonów żołądkowo-jelitowych, głównie cholecystokininy, gastryny, sekretyny, motyliny, i wielu innych, w regulacji wydzielania i motoryki żołądka, wydzielania trzustki oraz motoryki jelita cienkiego i w regulacji trzewiowego krążenia krwi w stanie zdrowia oraz w niedokrwieniu narządów trzewnych. Do niezwykle istotnych osiągnięć należy również zaliczyć wyjaśnienie roli i znaczenia czynników wzrostowych i hormonu wzrostu w regulacji proliferacji komórek błony śluzowej żołądka, trzustki i jelit w stanie zdrowia oraz w stanach zapalnych żołądka i trzustki. Prace te, prowadzone wspólnie z noblistą S. Cohenem (USA) i H. Gregorym (Anglia), pozwoliły na bliższe poznanie roli i znaczenia czynników wzrostowych w utrzymaniu integralności błony śluzowej żołądka i trzustki oraz ich udziału w gojeniu uszkodzeń trawiennych żołądka oraz regeneracji trzustki

po jej zapaleniu. Przez 20 lat współpracował również z laureatem nagrody Nobla dr. A. V. Schallym z Nowego Orleanu, publikując wspólnie około 50 prac. Współpraca ta dotyczyła roli endogennych opiatów i neuropeptydów w regulacji funkcji układu trawiennego.

Pod kierunkiem prof. Konturka były również prowadzone badania nad mechanizmami gastroprotekcynowego działania prostaglandyn. W badaniach tych wykazano, że liczne leki gastroprotekcynowe oraz niektóre hormony żołądkowo-jelitowe działają protekcynnie i terapeutycznie na uszkodzenia błony śluzowej żołądka za pośrednictwem endogennych prostaglandyn serii E i I. W późniejszym okresie swojej pracy badawczej Profesor skoncentrował się na wyjaśnieniu udziału endogennych prostaglandyn w uszkodzeniach błony śluzowej żołądka przez endo- i egzogenne czynniki uszkodzające. Wyniki tych badań dowiodły, iż błona śluzowa żołądka zachowuje integralność za sprawą zwiększonej generacji prostaglandyn i tlenu azotu. Wyniki badań nad mechanizmem fenomenu gastroprotekcji zostały opublikowane w wielu naukowych periodykach świata. W badaniach tych dowiedziono również, iż aspiryna wykazuje bardzo silne hamujące działanie na biosyntezę prostaglandyn, wywołując już po jednorazowej dawce owrzodzenia błony śluzowej żołądka. Natomiast po wielokrotnym stosowaniu występuje zjawisko adaptacji, spowodowane generacją związków typu lipoksyn o działaniu przeciwważalnym i ochronnym.

Zespół kierowany przez prof. Konturka, poddając różne narządy trzewne, takie jak żołądek, jelito cienkie, trzustka i wątroba, krótkotrwałej ischemii z następową reperfuzją, potwierdził, iż powtarzanie epizodów krótkotrwałego niedotlenienia indukuje tzw. *zjawisko hartowania*, czyli osłabienie następstw narządowego niedokrwienia. W badaniach tych udowodniono, iż ten protekcynny fenomen jest związany z aktywacją włókien sensorycznych osi jelitowo-mózgowej z uwalnianiem neuropeptydu CGRP, który zapewnia metaboliczną homeostazę tych narządów. Godny szczególnego podkreślenia jest fakt, iż prof. Konturek był twórcą jedyne w Polsce kompleksowego centrum wykonywania i badania skutków infekcji *H. pylori*. Wprowadził oryginalną metodę nieinwazyjnego wykrywania tej infekcji przy użyciu własnego pomysłu testu oddechowego z zastosowaniem znakowanego ^{14}C – lub ^{13}C – mocznika. Badania te doprowadziły do odkrycia udziału *H. pylori* w powstawaniu owrzodzeń peptycznych i karcinogenezie żołądka, w gojeniu doświadczalnych wrzodów w modelu zwierzęcym i uwalnianiu niektórych hormonów żołądkowo-jelitowych oraz czynników wzrostowych. Współpracując z noblistami z 2005 r., zwłaszcza B. Marshalllem i J. Warrenem, przyczynił się do wyjaśnienia sekwencji zmian prowadzących od zdrowej śluzówki, poprzez jej ostre, a potem przewlekłe zanikowe zapalenia wywołane przez

H. pylori, do rozwoju zmian dysplastycznych i nowotworowych. W ponad 200 oryginalnych publikacjach, opartych na badaniach u ludzi oraz na modelu zwierzęcym, starano się wyjaśnić mechanizm zmian wydzielniczych i hormonalnych towarzyszących infekcji *H. pylori*, a szczególnie biologię molekularną zanikowego zapalenia żołądka, zwłaszcza rolę czynników wzrostowych, enterohormonów, wolnych rodników i białek apoptotycznych oraz uszkodzenia DNA komórek nabłonkowych w procesie nowotworzenia. Stosując blokery cyklooksygenazy-2, eliminację infekcji *H. pylori* i duże dawki leków antyoksydacyjnych, wykazał możliwość wstrzymania, a nawet w pewnych warunkach odwrócenia niekorzystnych uszkodzeń błony śluzowej żołądka w kierunku rozwoju zmiany nowotworowej.

Naukowy dorobek prof. Konturka stanowi około 1400 prac, głównie anglojęzycznych, które w zdecydowanej większości zostały opublikowane w światowych czasopismach o wysokim standardzie, liczba cytowań tych prac wynosi ok. 15 tys. Pionierskie odkrycia w obszarze doświadczalnej gastroenterologii oraz międzynarodowe kontakty sprawiły, iż prof. Konturek był członkiem zespołów redakcyjnych takich czasopism, jak: „Archives of Gastroenterology” „Digestive Diseases and Sciences”, „European J. of Gastroenterology and Hepatology”, „European J. of Pharmacology”, „International J. of Pancreatology”, „Italia J. of Gastroenterology”, „GUT”, „Medical Science Monitor”, „Regulatory Peptides” „Scandinavian J. of Gastroenterology”, „World J. of Gastroenterology”, „Gastroenterologia Polska”. Ponadto był twórcą i przewodniczącym rady redakcyjnej powstałego w 1990 r. „Journal of Physiology and Pharmacology”, które to czasopismo powstało w miejsce „Acta Physiologica Polonica” i już po kilku latach uzyskało *impact factor* zbliżony do 4.0.

Prof. Konturek piastował wiele prestiżowych funkcji w nauce polskiej i światowej, był członkiem wielu towarzystw i korporacji naukowych, w tym członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego i prezesem tegoż Towarzystwa w latach 1990–1996 i 2002–2008. Był honorowym członkiem następujących towarzystw: Amerykańskiego Towarzystwa Gastroenterologicznego, Brytyjskiego Towarzystwa Gastroenterologicznego, Skandynawskiego Towarzystwa Gastroenterologicznego, Czeskiego Towarzystwa Gastroenterologicznego, Japońskiego Towarzystwa Gastroenterologicznego, Polskiego Towarzystwa Gastroenterologicznego. Był również prezydentem Światowej Organizacji Gastroenterologicznej (1985–1990), prezydentem Europejskiego Klubu Trzustkowego (1980–1985) i przewodniczącym Europejskiego Klubu Żołądkowego (1979–1995). Prof. Konturek był również organizatorem 27 sympozjów i konferencji z udziałem międzynarodowym.

W 1986 r. został członkiem korespondentem, a w 2002 – członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk. W PAN sprawował funkcję przewodniczącego Komitetu Narodowego ds. Współpracy z Międzynarodową Unią Nauk Fizjologicznych (IUPS) oraz od 2001 r. był członkiem Komitetu Narodowego ds. Współpracy z Międzynarodową Radą Nauki (ICSU). Był też członkiem Komitetów PAN: Nauk Fizjologicznych i Terapii i Nauk o Leku. W 1986 r. został wybrany na członka czynnego Polskiej Akademii Umiejętności.

Wiele energii twórczej poświęcił prof. Konturek swojej aktywności wydawniczej, był bowiem samodzielnym autorem ośmiu wydań 6-tomowego podręcznika *Fizjologia człowieka* dla studentów medycyny oraz współautorem *Fizjologii człowieka*, wydanej pod redakcją prof. W. Traczyka i prof. A. Trzebskiego. Ponadto prof. Konturek był redaktorem trzech wydań podręcznika *Fizjologia człowieka* oraz trzech wydań *Fizjologii układu trawiennego* w języku polskim i jednego wydania w języku niemieckim. Prof. Konturek był również redaktorem *Gastroenterologii klinicznej*, podręcznika dla lekarzy (10 wydań) oraz *Gastroenterologii i hepatologii klinicznej* (2 wydania).

Prof. Konturek wypromował kilkudziesięciu doktorów nauk medycznych, także pod jego opieką habilitowało się 12 doktorów, a 6 z nich otrzymało tytuł profesora. Jako dziekan Wydziału Lekarskiego w latach 1993–1996 i prorektor UJ ds. Collegium Medicum w latach 1996–1999 utworzył i rozwinął Anglojęzyczną Szkołę Medyczną Wydziału Lekarskiego dla Obcokrajowców. Był również współtwórcą odpłatnych studiów medycznych dla polskich studentów. Ponadto był założycielem Fundacji na rzecz Wydziału Lekarskiego UJ, która działa do obecnej chwili. W latach 1996–1999 pełnił funkcję przewodniczącego Kolegium Rektorów Uczelni Medycznych. W czasie tej kadencji KRUM powołano ogólnokrajową komisję akredytacyjną do oceny programu i jakości nauczania poszczególnych przedmiotów przedklinicznych i klinicznych dla studentów z USA i Kanady. Podjęto również decyzję o otwarciu szkół anglojęzycznych dla studentów z krajów skandynawskich i ustalono programy nauczania medycyny i stomatologii.

W uznaniu niepospolitych zasług na niwie nauki, kształcenia studentów i przyszłych naukowców prof. Konturek był wielokrotnie nagradzany. Otrzymał godność doktora honoris causa: Akademii Medycznej w Białymstoku (1995), Akademii Medycznej we Wrocławiu (1998), Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie (2008), Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (2008). Wielokrotnie był wyróżniony indywidualnymi i zespołowymi naukowymi nagrodami Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej oraz Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W 1977 r. otrzymał Nagrodę Fundacji A. Jurzykowskiego, a w 1995 został laureatem Nagrody Fundacji na rzecz Nauki Polskiej. Został również wyróżniony dyplomem „Laur Jagielloński”

oraz medalem Napoleona Cybulskiego. Otrzymał też odznaczenia państwowe: Złoty Krzyż Zasługi (1974), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1982), Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (2001), Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski (2018) i Medal Komisji Edukacji Narodowej (1978).

Prof. Konturek odszedł jako czcigodny Profesor, Mistrz wielce zasłużony. Bodźcem do pracy była mu nie tylko cześć dla nauki, której dorobek odkryciami swoimi znacznie wzbogacił, ale także miłość do Ojczyzny, której zawsze wiernie służył.

Wiesław W. Pawlik

Jan Witold Doroszewski **8 XI 1931–24 X 2019**

W dniu 24 października 2019 r. odszedł od nas prof. Jan Witold Doroszewski, dwukrotny dyrektor Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego, lekarz, wybitny naukowiec i dobry człowiek, jak podkreślano wielokrotnie. Urodził się 8 listopada 1931 r. w Warszawie, w 1949 r. ukończył szkołę średnią, a w 1954 r. uzyskał tytuł lekarza na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Warszawie. W okresie 1954–1967 pracował w Katedrze Radiologii Lekarskiej Akademii Medycznej w Warszawie pod kierunkiem prof. W. Zawadowskiego. W 1958 r. uzyskał stopień specjalisty w dziedzinie radiologii. Od 1960 r. pełnił funkcję kierownika Zakładu Radioizotopów tej katedry. W roku akademickim 1958/1959 był stypendystą rządu francuskiego i pracował w Instytucie Gustave-Roussy w Villejuif pod Paryżem, studiując jednocześnie radioterapię na Uniwersytecie Paryskim.

19 marca 1965 r. uzyskał stopień doktora nauk medycznych na Wydziale Lekarskim AM w Warszawie, 27 listopada 1970 r. – tytuł doktora habilitowanego nauk medycznych. Od 1 maja 1971 r. do 2002 r. był kierownikiem Zakładu Biofizyki i Biomatematyki Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego (CMKP). W 1980 r. został powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego w CMKP, a 16 grudnia 1992 r. otrzymał tytuł profesora zwyczajnego.

Celem Zakładu Biofizyki i Biomatematyki było odpowiednie przygotowanie i ciągłe doksztalcanie lekarzy, które odbywało się podczas kursów wymaganych do uzyskania specjalizacji z radiologii. Taki system doksztalcania lekarzy okazał się bardzo pomocny, podnoszący poziom wiedzy i usług lekarskich. Zakład Biofizyki i Biomatematyki stał się również miejscem organizacji następnych jednostek Studium Doskonalenia Lekarzy, np. Pracowni Cytofizjologii w roku 1970. Pracownia po latach stała się samodzielnym

Zakładem Cytologii Klinicznej, gdzie nauczano lekarzy immunologii i technik diagnostycznych, m.in. cytometrii przepływowej, szybkiej (ok. 2 godz.) i dokładnej metody oceny komórek pobieranych z różnych okolic ciała osoby chorej.

Jednym z wczesnych kierunków zainteresowań naukowych prof. Doroszewskiego były badania wpływu napromieniania radioizotopami na funkcje narządów, np. gruczołu tarczowego po napromienianiu I^{131} . Interesowały go nowe metody określania rozmieszczenia I^{131} w tarczycy oraz kinetyka pobierania tego izotopu. Porównywał też metody analizy białek osocza znakowanych I^{131} . Inną dziedziną jego badań były nowe sposoby znakowania komórek izotopami radioaktywnymi, np. chromem-51 (Cr^{51}). Testy dotyczyły znakowania tymocytów, co było też tematem rozprawy doktorskiej prof. Doroszewskiego. Znakowane komórki, np. splenocyty, można było podawać dożylnie zwierzętom i śledzić kinetykę ich rozmieszczania w tkankach. Pozwoliło to na opracowanie matematycznych modeli kinetyki transplantowanych komórek limfoidalnych w organizmie. Ciekawą informacją, ważną szczególnie w transplantacji komórek szpiku kostnego, była obserwacja zatrzymywania dużej populacji znakowanych limfocytów w płucach po ich dożylnym podaniu. Wymagało to rozważania, jak komórki te później są przemieszczane do dalszych okolic organizmu. Prof. Doroszewski współdziałał również w różnych ukierunkowanych badaniach klinicznych i zastanawiał się nad ogólnymi zasadami postępowania w wielu dziedzinach medycyny. Dotyczyło to np. jaskry w okulistyce, diagnostyki funkcji tarczycy w endokrynologii, schorzeń trzustki w gastroenterologii, leczenia schorzeń układu krążenia.

Prof. Doroszewski przez trzy kadencje był dyrektorem CMKP, najpierw w latach 1980–1983, potem w latach 1993–1999. Pierwszy okres był szczególnie trudny i wymagał dużej ostrożności w działaniu podczas stanu wojennego. Jako organizator wykazywał dużą życzliwość i zrozumienie przedstawianych mu problemów. Był członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Polskiej Akademii Umiejętności, Polskiej Akademii Nauk i Rady Języka Polskiego oraz Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego.

Był synem znanego językoznawcy prof. Witolda Doroszewskiego i Janiny Doroszewskiej, profesora pedagogiki specjalnej, współzałożycielki Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej. Miał szczęśliwą rodzinę. Z żoną, która była historykiem, przeżyli wspólnie ponad 50 lat. Miał dwie córki, z których jedna jest profesorem i zajmuje się filozofią indyjską, a druga rozwija kształcenie w zakresie kompetencji komunikacyjnych na Warszawskim Uniwersytecie Medycznym, kontynuując działania, które w 2005 r. zainicjował prof. Doroszewski. Ostatnie lata z przyczyn zdrowotnych spędzał głównie w domu. Utrzymywał jednak kontakt z Centrum Medycznym Kształcenia Podyplomowego i był obecny na inauguracji roku akademickiego 2016/2017

po objęciu dyrekcji przez prof. R. Gelerta. Wtedy też otrzymał medal „Honoris Cause Educationis”, nadany przez Radę Naukową Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego. W uznaniu zasług otrzymał też: Odznakę za wzorową pracę w służbie zdrowia, Złoty Krzyż Zasługi, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

Prof. Jana Doroszewskiego żegnano z wielkim żalem. Był człowiekiem szeroko ujmującym nauki lekarskie i uznanym autorytetem, cieszącym się powszechnym szacunkiem, świetnym znawcą języka polskiego, niezwykłym nauczycielem akademickim.

Jerzy Kawiak

Zagraniczny

Łukasz Kulczycki¹ **19 VIII 1911–3 V 2018**

Członek zagraniczny Wydziału V Lekarskiego Polskiej Akademii Umiejętności, profesor pediatrii Łukasz Kulczycki zmarł 3 maja 2018 roku w wieku 106 lat w Stanach Zjednoczonych. Był potomkiem rodziny szlacheckiej. Jego przodek, Jerzy Franciszek Kulczycki (Kolschitzky) herbu Sas, przed Odsieczą Wiedeńską wsławił się wezwaniem pomocy po wymknięciu z oblężonego przez Turków Wiednia. Postać Kolschitzkiego została upamiętniona nadaniem wiedeńskiej ulicy jego nazwiska wraz z jego pomnikiem na narożnej kamienicy.

Prof. Łukasz Kulczycki urodził się na Podolu 19 sierpnia 1911 roku. Uczył się w gimnazjum w Czortkowie, studiował na Akademii Weterynaryjnej we Lwowie, uzyskując stopień doktora z bakteriologii i nauk weterynaryjnych w 1936 roku, następnie przez 2 lata studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza. Po wybuchu II wojny światowej powołany do wojskowych służb sanitarnych, emigrował przez Węgry do Francji, gdzie wstąpił do Polskich Sił Zbrojnych. Po kapitulacji Francji ewakuował się do Wielkiej Brytanii. Od roku 1941 studiował medycynę na Polskim Wydziale Lekarskim Uniwersytetu w Edynburgu, ukończył studia medyczne w 1946 roku. Specjalizację ze zdrowia publicznego uzyskał pracując w Londynie (1948), następnie w Dublinie uzyskał specjalizację z pediatrii (1950). Po wyjeździe do Kanady rozpoczął karierę medyczną jako dyrektor Centrum Medycznego Swan River Wydziału Zdrowia w Winnipeg, Manitoba. W roku 1953 przeniósł się do Bostonu, Massachusetts, i nostryfikował specjalizację z pediatrii w Szkole Medycznej Uniwersytetu Harvarda. Pracował w Szpitalu Dziecięcym w Bostonie, gdzie był również wykładowcą. Od 1962 roku

¹ Nekrolog dostarczono do redakcji po oddaniu poprzedniego tomu „Rocznika PAU” (R. 2018) do druku.

jako docent rozpoczął pracę na Uniwersytecie Georgetown w Waszyngtonie, został tam w 1976 roku dyrektorem Centrum mukowiscydozy (Cystic Fibrosis Center) Szpitala Dziecięcego w Waszyngtonie oraz profesorem pediatrii i konsultantem pulmonologii w latach 1977–1991.

Zainteresowania naukowe prof. Kulczyckiego, którego amerykańscy koledzy nazywali Dr K, skupiły się na mukowiscydozie. Jest to najczęstsza z ciężkich wrodzonych chorób, spowodowanych mutacją pojedynczego genu. Odkryta została w 1934 roku przez patolog dr Anderson, jednak to właśnie prof. Kulczycki wraz ze swoim wieloletnim współpracownikiem z Bostonu Harrym Schwachmannem, profesorem pediatrii Uniwersytetu Harvarda, podjął próby leczenia tej choroby. Opracowana przez nich skala kliniczna Schwachmann-Kulczycki była jednym z częściej cytowanych (ponad 840 razy) w literaturze lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku sposobów oceny postępu choroby. Pierwszy ośrodek leczenia mukowiscydozy powstał w Bostonie, gdzie prof. Kulczycki dojeżdżał przez 10 lat, następny w Waszyngtonie, a trzeci w Portland w stanie Main. Prof. Kulczycki opisał negatywny wpływ kolonizacji dróg oddechowych bakterią *Pseudomonas aeruginosa* na przebieg mukowiscydozy. Wśród nowatorskich metod leczenia chorych na mukowiscydozę zaproponował zastosowanie bronchoskopii do usuwania gęstej wydzieliny z oskrzeli oraz wykonywanie przeszczepów płuca i serca.

Prof. Kulczycki zdobył międzynarodową sławę jako ekspert w leczeniu mukowiscydozy. Był członkiem licznych organizacji naukowych: American Medical Association, American Academy of Pediatrics, Royal College of Physicians of Edinburgh, New York Academy of Sciences. Od 1959 roku coraz częściej przyjeżdżał do Polski. Uczestniczył z ramienia Polish American Congress w rozbudowie Szpitala Dziecięcego w Krakowie-Prokocimiu oraz w otwarciu Centrum Zdrowia Dziecka w Warszawie. Był inicjatorem i pierwszym prezydentem Polish American Health Association. W 1973 roku został honorowym członkiem Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego. Prof. Łukasz Kulczycki był laureatem wielu nagród, w tym Wydziału Zdrowia w Manitobie w Kanadzie, wielokrotnie został nagrodzony przez Amerykańskie Stowarzyszenie Medyczne, otrzymał medal 200-lecia Uniwersytetu Georgetown. W 2006 roku został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Zasługi RP. Był również członkiem Królewskiej Akademii Medycznej w Edynburgu. W laudacji wspomniano:

Jego wkład w badania naukowe, diagnostykę i terapię dzieci chorych na mukowiscydozę spowodowały, że był szanowany i lubiany w wielu krajach świata. Jest miarą człowieka, że nadal się go zaprasza do kraju urodzenia – Polski, do Szkocji – ojczyzny z adopcji, w której się wykształcił, i do kraju, w którym żył

i osiągnął zawodowe sukcesy – Stanów Zjednoczonych, lecz również innych stron świata, od Indii, przez Amerykę Południową, do Europy, w których wykładał i został uznany za specjalistę w swojej dziedzinie.

Prof. Łukasz Kulczycki był członkiem zagranicznym Polskiej Akademii Umiejętności od 2004 roku. Jednym z ostatnich doniesień naukowych prof. Kulczyckiego była prezentacja podczas zjazdu Europejskiej Akademii Alergii i Klinicznej Immunologii, wygłoszona podczas dorocznego kongresu w Warszawie w 2009 roku. Wzruszającym momentem ostatnich miesięcy życia prof. Kulczyckiego było odnalezienie jego polskiego munduru wojskowego sprzed 70 lat. Pracownica Polskiego Towarzystwa Muzealnego „Ogniwo” w Winnipeg, na podstawie zachowanych w kieszeniach dokumentów, odszukała prof. Kulczyckiego, by przymierzył po raz ostatni swoją wojskową bluzę.

Został pochowany na cmentarzu Columbia Gardens w Arlington, Wirginia.

Marek Sanak

WYDZIAŁ VI

Krajowy

Stanisław Niemczyk 19 IX 1943–13 V 2019

Stanisławowi Niemczykowi nie było dane długo cieszyć się wyborem do Polskiej Akademii Umiejętności: był jej członkiem od 2017 roku. Ten wybitny architekt, nazywany z racji swoich unikatowych dzieł współczesnej architektury kościołów „polskim Gaudim”, zmarł po ciężkiej chorobie w wieku 76 lat 13 maja 2019 roku w Nowych Tychach, w których od lat mieszkał, twórczo pracował i realizował liczne swoje dzieła.

Urodził się również na Śląsku, bo w Czechowicach-Dziedzicach, 19 września 1943 roku. Studia wyższe odbył na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej, kończąc je w 1968 roku magisterskim projektem dyplomowym, wykonanym pod promotorską opieką prof. Włodzimierza Gruszczyńskiego. To zdecydowane poglądy Profesora, twórcy tzw. „krakowskiej szkoły architektury krajobrazu”, wywarły wielki wpływ na osobowość przyszłego twórcy. Podkreślał to często w wypowiedziach o swojej twórczości. Niezależnie od standardowego poznania podczas studiów dorobku czołowych modernistów europejskich i polskich, idee wartości cech architektury regionalnej i tradycyjnego budownictwa, z poszanowaniem kontekstu z krajobrazem, ukształtowały wyraźnie odrębne od modnych modernistycznych tendencji podejście Niemczyka do architektury.

Architektoniczną praktykę zawodową rozpoczął zaraz po studiach, bo w 1968 roku, w biurze projektów Miastoprojekt w Tychach. Był to czas dynamicznej realizacji nowego miasta Nowe Tychy, powstającego według pokonkursowego projektu urbanistycznego warszawskiego zespołu prof. Kazimierza Wejcherta i prof. Hanny Adamczewskiej-Wejchert. Nowe Tychy stały się symbolem lat 60., podobnie jak Nowa Huta lat 50. Niezależnie od kształtującego się już własnego podejścia do architektury, z trudem mieszcząca

się w ograniczeniach rygorów państwowego biura, odważnie realizuje pierwsze projekty. To zaprojektowany w 1989 roku i zrealizowany w 1973 zespół podmiejskiej zabudowy rekreacyjnej Tychy-Paprocany, pozytywnie zauważony i nagrodzony przez Ministra Budownictwa i Gospodarki Przestrzennej. W dwóch kolejnych realizacjach udało się Niemczykowi uciec od modernistycznej monotonii blokowisk. W tyskim zespole mieszkaniowym „Glinka” z lat 1979–1984 łączy zabudowę jednorodziną z niską wielorodzinną, zręcznie ukrywając prefabrykaty pod okładziną cegły, nawiązując w ten sposób do śląskiej tradycji tego materiału. Jeszcze dalej idzie w realizacji zespołu mieszkaniowego „Nad Jamną” w Mikołowie z lat 1983–1986, tworząc atmosferę prawie średniowiecznego, nieregularnego w strukturze ceglano-miasteczka z wysokimi dachami. Kończy tę fazę szkoła podstawowa z zespołem sportowym w Katowicach-Giszowcu, projektowana i realizowana w latach 1990–2002, również inspirowana śląską architekturą ceglana i małomiasteczkową atmosferą. Stanisław Niemczyk dzięki tym unikatowym na tle pejzażu polskich blokowisk realizacjom staje się twórcą znanym w ogólnopolskim środowisku architektów.

W końcu lat 70., w czasie gdy władze polityczne jako ekwiwalent pogarszającej się sytuacji gospodarczej Polski wznawiają pozwolenia na budowy kościołów, Niemczyk rozpoczyna charakterystyczną i o wysokiej jakości twórczość w architekturze sakralnej. Rozwija aktywnie na tym polu ukształtowane wcześniej poglądy twórcze, oparte nie na nurcie modernizmu, ale na bliższym postmodernizmowi i neoregionalizmowi personalnym języku architektury. Od 1985 roku wszystkie jego prace twórcze powstają w ramach autorskiego Biura Projektowego „ARS Architektura”.

Wydarzeniem, trwałym w wartościach do dzisiaj, stały się projekt i realizacja z lat 1978–1982 kościoła Ducha Świętego w Tychach-Żwakowie. Odważna forma kościoła namiotu, z symboliką obejścia jak w tradycyjnych „sobotach”, równocześnie awangardowa w centralnym układzie liturgii zgodnej z ideami Vaticanum II, wzbogacona monumentalnym malarstwem ściennym Jerzego Nowosielskiego, dała niepowtarzalne i wzorcowe rozwiązanie. Na tle wielu polskich kościołów, lokujących się na granicy historyzującego kiczu, pozostaje do dzisiaj wyspą najwyższych wartości architektury i sztuki. Kolejny kościół powstaje w latach 1991–1994 w Krakowie: Miłosierdzia Bożego, na trudnym socjologicznie i społecznie terenie, bo na tzw. Osiedlu Oficerskim. Jest przykładem trafnego języka architektury zintegrowanej z intensywną przestrzenią miejską zarówno przez kameralną strukturę przestrzenną, jak i odważne połączenie z żywą atmosferą targowiska miejskiego. W latach 1995–1998 powstaje kościół w rodzinnym mieście Niemczyka – Czechowicach-Dziedzicach: Jezusa Chrystusa Odkupiciela. W nim 18 maja 2019 roku odbyły się liturgiczne ceremonie pogrzebowe z udziałem

nie tylko środowiska architektów z całej Polski, ale i licznych duchownych reprezentujących wspólnoty parafialne i zgromadzeniowe, którym poświęcił tak wiele twórczego wysiłku. Od 2000 roku trwa budowa kościoła i klasztoru św. Franciszka i św. Klary w Tychach. Ta niezwykle bogata w symbolice koncepcja całości, oparta na 5 wieżach – Świętych Gwoździ, Pięciu Ran Chrystusa, budzi szacunek poszukiwaniem nowego wyrazu znaczeniowego architektury sakralnej. Już stała się wydarzeniem. W 1999 roku Stanisław Niemczyk zostaje zaproszony przez o. dominikanów z warszawskiego kościoła i klasztoru św. Dominika na Służewcu do kontynuacji prac przy tym obiekcie, po śmierci autora Władysława Pieńkowskiego. W 2000 roku Niemczyk projektuje i realizuje tutaj udany funkcjonalnie zespół spowiednic oraz wykorzystuje znajomość z Jerzym Nowosielskim, który wykonuje dla prezbiterium kościoła krucyfiks – jak się okazało, ostatnie dzieło Mistrza. Wysoka jakość tego elementu dopełniła surowe wnętrze nawy kościelnej, wzbogacając wyraźnie jego sakralność. Arcydziełem współczesnej warszawskiej architektury sakralnej stała się zrealizowana w 2006 roku boczna kaplica kościoła Matki Bożej Żółkiewskiej. Dziełem Niemczyka był minimalistyczny w swojej bieli ołtarz papieski na krakowskich Błoniach podczas Świątowych Dni Młodzieży w 2016 roku. Ostatnim dziełem, wykonanym w darze i bez rozgłosu, stał się kościół św. Michała Archanioła we Lwowie na osiedlu Sichów. Odchodząc, zostawił w budowie kościoły św. Ojca Pio w Tychach-Mąkołowcu i św. Jana Pawła II w Pszczynie.

Za wybitną twórczość architektoniczną, zarówno poprzez przyjazne śląskim mieszkańcom, tożsamościowe w nastroju osiedla mieszkaniowe oraz przede wszystkim za dzieła architektury kościołów, poszukujące czytelnego dla wiernych języka współczesnej architektury, otrzymał wiele nagród i wyróżnień. W 1986 roku został laureatem Nagrody im. Brata Alberta „za osiągnięcia w dziedzinie architektury sakralnej”, natomiast w 1988 roku Stanisław Niemczyk został laureatem najwyższego w środowisku architektów wyróżnienia, jakim jest Honorowa Nagroda SARP. Doceniona została wysoka jakość architektury kościołów również przez władze kościelne. W 2000 roku został odznaczony Medalem „Pro Ecclesia et Pontifice”. W 2011 roku Papieska Rada ds. Kultury przyznała mu znaczący Medal „Per Artem at Deum” (Przez Sztukę do Boga). W 2013 roku został odznaczony Brązowym Medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis” i Medalem „Ecce Homo”, a w 2014 Nagrodą Fundacji „Dzieło Nowego Tysiąclecia” – „TOTUS”.

Stanisław Niemczyk nie był profesjonalnym nauczycielem akademickim, natomiast zauważona szybko jego wrodzona sprawność czytelnego, profesjonalnego, ale nie nudnego przekazu autorskich idei na tle znakomitej wiedzy teologicznej i liturgicznej skłaniała do wielu zaproszeń na gościnne wykłady. Bywał z takimi m.in. na wydziałach architektury w Krakowie

i Warszawie, na licznych konferencjach o tematyce architektury sakralnej w Polsce i w USA. W ramach prowadzonej przez niego budowy kościoła o. franciszkanów w Tychach dwukrotnie współorganizował unikatowe warsztaty dla moich warszawskich studentów, oparte na praktyce na jego budowie i wykładach specjalistów z dziedziny przestrzeni sacrum. Sam pisywał mało, natomiast wnikliwych tekstów krytycznych o jego architekturze i szczególnie jej ideowej bazie teologicznej jest dużo.

Przy tworzeniu wartościowych dzieł sztuki sakralnej, w tym również architektury, nie jest niezbędna formacja religijna. Jednak Niemczyk był praktykującym katolikiem i to głębokiej wiary, co wyraźnie odbijało się na czytelnej symbolice jego dzieł. Był wymagającym Mistrzem architektury, w stylu odpowiedzialności dawnych muratorów, a równocześnie człowiekiem niezwykle skromnym. Symbolem jego człowieczeństwa stało się pochowanie 18 maja 2019 roku na wiejskim cmentarzu w Miedznej k. Pszczyny. Wybrał to miejsce sam, wiedząc już o nieuleczalnej chorobie. Może z racji położenia tego cichego cmentarza obok zabytkowego drewnianego kościoła św. Klemensa Papieża z 1721 roku. Błędne jest nazywanie go „polskim Gaudim”. Jakość architektury kościołów tworzonych przez Mistrza Stanisława, dojrzałością prawdziwego, przyjaznego wiernym sacrum, pozostaje odrębną wartością, wpisaną już trwale do historii polskiej architektury.

BIBLIOGRAFIA

A. Cymer, *Architektura w Polsce 1945–1989*, Warszawa 2018; K. Kucza-Kuczyński, A. Mroczek, (foto)rozd.18: *Kościół Świętego Ducha, Tychy-Żwaków* [w:] *Nowe kościoły w Polsce* Warszawa 1991; K. Kucza-Kuczyński, *Kościół św. Dominika* [w:] *Widzialne Niewidzialnego nowe kościoły warszawskie*, Warszawa 2015, s. 90–91; K. Kucza-Kuczyński, *Stanisław Niemczyk – Mistrz sztuki kościelnej*, ARCH nr 4(54), lipiec–sierpień 2019, s. 90–93; J. Turbasa, *Ukryte piękno. Architektura współczesnych kościołów*, Warszawa 2019, s. 94–102; *Kościół pw. Jezusa Chrystusa Odkupiciela*; red. ks. A. Raszka, S. Niemczyk, A. Świeży-Sobel, A. Sobel, ...i Bóg zamieszkał z nami, Czechowice-Dziedzice 2000.

Konrad Kucza-Kuczyński

Alfabetyczny spis członków PAU

A

Abramowicz Halina 28
 Adamczyk Zbigniew 19
 Albrecht Jan 22
 Alexandrowicz Stefan Witol-
 told 20
 Allen William Richard 29
 Amaldi Ugo 28
 Angielski Stefan 23
 Askenase Philip W. 30
 Aurenche Olivier 27
 Avineri Shlomo 27
 Axer Jerzy 13

B

Baczkowski Krzysztof 15
 Bajer Andrzej 29
 Balcerowicz Leszek 17
 Balcerzan Edward 14
 Ballester Xaverio 25
 Bałus Wojciech 14
 Bammesberger Alfred 25
 Barnard Eric A. 30
 Bartke Andrzej 29
 Bartmiński Jerzy 13
 Bartol Krystyna 13
 Bartosz Grzegorz 21
 Bartoszyński Kazimierz 14
 Beauvois Daniel 27
 Bednarczuk Leszek 14
 Berger Karol 31
 Berglund Björn 29
 Berindei Dan 26
 Bettolo Giovanni 30

Będziński Romuald 19
 Białas Andrzej 18
 Białynicki-Birula Iwo 18
 Bielicki Tadeusz 21
 Bilińska Barbara 21
 Biliński Szczepan 20
 Birkenmajer Krzysztof 20
 Bjorken James D. 28
 Bodziony Jakub 19
 Bogucka Maria 15
 Bogucki Andrij 29
 Bogusławski Andrzej 13
 Boitani Pietro 25
 Bolecki Włodzimierz 14
 Borowski Andrzej 13
 Boruta Tadeusz 25
 Borysiewicz Leszek K. 29
 Boryś Wiesław 14
 Borzyszkowski Józef 17
 Bosák Pavel 29
 Bratoš Sava 28
 Brazis Romuald 28
 Brix Emil 27
 Broclawik Ewa 18
 Brogi Bercoff Giovanna
 26
 Bronk Andrzej 17
 Brown Eric H. 29
 Bryła Jadwiga 21
 Brzozowski Tomasz 22
 Buchwald-Pelc Paulina 13
 Buchko Włodzimierz 23
 Budaj Andrzej 23
 Bunjak Petar Ž. 26

Buras Andrzej J. 28
 Busza Wit 28

C

Cantù Francesca 27
 Cęckiewicz Witold 25
 Chain Benjamin M. 30
 Chapeville François 30
 Che Michel 28
 Chlebda Wojciech 14
 Chorąży Mieczysław 22
 Chrobak Tadeusz 21
 Chrzanowski Adam 29
 Cieniwała Anna M. 26
 Ciesielski Zbigniew 18
 Cios Krzysztof 28
 Colizzi Vittorio 30
 Crossley Bernard Paul 26
 Crugten Alain van 26
 Czekalski Stanisław 24
 Członkowska Anna 22
 Czopek Sylwester 17
 Czuczwar Stanisław 24
 Čolović Ivan 27

D

Dalfen Joachim 26
 Danielewicz Jerzy 13
 Danielewicz Magdalena 14
 Darzynkiewicz Zbigniew 30
 Davies Norman 27
 Delaperrière Maria 26
 Demkowicz Leszek Feliks
 28

- Dietl Tomasz 19
 Diller Hans Jürgen 26
 Dohnalik Tomasz 19
 Domagała Wenancjusz 24
 Domański Juliusz 15
Doroszewski Jan 22
 Dulak Józef 24
 Dziembowski Wojciech 19
- E**
 Eichmann Klaus 30
- F**
 Fabański Marcin 14
 Fedorowski Jerzy 20
 Fieguth Rolf 26
 Fikus Marian 25
 Filip Małgorzata 24
 Fillitz Hermann 26
 Flad Hans-Dieter 30
 Frick David 26
 Fritz Peter 29
 Frohlich Edward D. 30
 Froncisz Wojciech 21
 Fuliński Andrzej 18
- G**
 Gajda-Krynicka Janina 17
 Gajek Bernhard 26
 Ganten Detlev 30
 Garton Ash Timothy 27
 Gąsiorowski Antoni 17
 Gierowski Stefan 25
 Gispén Willem Hendrik 30
 Gliwicz Zbigniew Maciej 21
 Głowiński Michał 13
 Gorzkowski Albert Juliusz 14
 Górecki Henryk 19
 Górski Andrzej 22
 Górski Jan 22
 Gömöri György 26
 Göthert Manfred 30
 Grabke Hans Jürgen 28
- Grabowska Anna 21
 Graciotti Sante 26
 Gräsbeck Armas Ralph Gustaf 30
 Gregory Kenneth 29
 Grochowski Maciej 13
 Grodzicki Tomasz Kazimierz 24
 Grodzińska Krystyna 20
 Grodziski Stanisław 15
 Gromada Tadeusz 27
 Gryglewski Ryszard Jerzy 22
 Guterch Aleksander 21
 Gutkowska Jolanta 30
 Györy Kálmán 28
- H**
 Haenni Anne-Lise 30
 Hahlbrock Klaus 29
Hansen John A. 30
 Hanusiewicz-Lavallee Mirosława 14
 Harrison Stephen 26
 Hausner Jerzy 17
 Hawiger Jacek 30
 Heller Michał 15
 Helman Alicja 14
 Heuer Rolf-Dieter 28
 Hofmann Sigurd 28
 Holgate Stephen Townley 30
 Hołowiecki Jerzy 24
 Hrycak Jarosław 27
- I**
 Ingarden Krzysztof 25
 Isozaki Arata 31
 Iwaniec Henryk 28
 Iwańczak Wojciech 17
- J**
 Jacobsen Hans-Adolf 27
 Jačov Marco 27
- Jadach Stanisław 19
 Janion Maria 13
 Januszewicz Włodzimierz 23
 Jarzab Barbara 24
 Jassem Jacek 24
 Jezorski Bogumił 19
 Joachimiak Andrzej 28
 Jura Czesław 21
 Jurczak Janusz 19
 Jurkiewicz Jerzy 18
- K**
 Kaczorowski Jerzy Sławomir 19
 Kalczyńska-Scheiwiller Alicja 31
Kaliszan Roman 23
 Kałuża Zenon 27
 Karliner Marek 28
 Kastory Andrzej 15
 Kawecka-Jaszcz Kalina 24
 Kawiak Jerzy 23
 Kieda Claudine 29
 Kiedroń Stefan 15
 Kijewska Agnieszka 17
 Kilarski Wincenty 20
 Kiryk Feliks 16
 Kiselman Christer Oscar 28
 Kisieliw Paweł 23
 Kisyński Jan 19
 Kleinkauf Horst 30
 Klinowski Jacek 28
 Kloc-Stępkowska Małgorzata 29
 Knoll Joseph 30
 Kockel Franz 29
 Koenigswald Wighart von 29
 Kokot Franciszek 23
 Kolenda Zygmunt 18
 Kołodziej Sławomir 19
Konturek Stanisław Jan 23
 Korbel Andrzej 19

- Korohoda Włodzimierz 20
Korpak Adam 31
Korpanty Józef 13
Korus Kazimierz 15
Korytowska Maria 15
Kossut Małgorzata 21
Kostkiewiczowa Teresa 13
Kostowski Wojciech 23
Kostrzewski Andrzej 21
Kotarba Adam 20
Kovács István 27
Kowalska-Stus Hanna 15
Kozłowski Henryk 19
Kozłowski Jan 20
Kozłowski Janusz K. 16
Kozłowski Stefan Karol 17
Krawczyk Marek 24
Krąpiec Marek Antoni 21
Kruk Janusz 16
Krynicky Ryszard 25
Kucza-Kuczyński Konrad 25
Kula Jan Marcin 17
Kupiec-Wegliński Jerzy W. 30
Kurczewska Joanna Maria 17
Kwapien Stanisław 18
Kwiecińska Barbara 21
- L**
Lamotte Maxime G. 29
Langer Salomon Z. 30
Laurent-Zielińska Maryla 26
Lebioda Łukasz 30
Legocki Andrzej B. 21
Limon Janusz 23
Limon Jerzy 13
Lipa Jerzy Józefat 21
Lipatow Aleksander W. 26
Lipkowski Janusz 19
Lipska Ewa 25
Lipski Janusz 30
Littauer Uriel Z. 30
- Lożek Wojen 29
Löw Ryszard 26
Lupa Krystian 25
- Ł**
Łanczont Maria Grażyna 22
Ławski Jarosław Mariusz 15
Łazarewicz Jerzy W. 24
Łętowska Ewa 16
Łomnicki Adam 20
Łossowski Piotr 17
Łuczka Jerzy 19
- M**
Machnik Jan 16
Madeyska Teresa 22
Maier Giulio 28
Majewski Lech 25
Malendowicz Ludwik Kazimierz 24
Maliński Tadeusz 30
Małecki Maciej Tadeusz 24
Małkiewicz Adam 13
Małek Janusz 16
Mang Herbert A. 28
Mania Andrzej 17
Marciniec Bogdan 18
Marinelli Luigi 26
Markham Schulz Anne 26
Masłowski Michał 26
Massalski Tadeusz B. 28
Mastalerz Lucyna 24
Maślanka Julian 14
Maślanka-Soro Maria 15
Matthess Georg 29
Matyjaszewski Krzysztof 28
Matyszkiewicz Jacek 22
Mazurkiewicz Roman 15
Mączyński Andrzej 16
Mąkosza Mieczysław 18
Medwecka-Kornaś Anna 20
Meyer Krzysztof 25
- Michalik Jan 14
Michalski Sergiusz 15
Michałowska Teresa 14
Michel Alain 26
Michel Bernard 27
Migoń Piotr 22
Mikołajczyk Marian 19
Milgrom Feliks 30
Minissi Nullo 26
Mitchison N. Airon 30
Mojski Józef Edward 20
Moncada Salvador 30
Montgomery Hugo 26
Morycowa Elżbieta 20
Moskalewski Stanisław 23
Mossakowski Stanisław 14
Motuza Gedyminas 29
Mróz Lech Jacek 17
Mróz Zenon 18
Murariu Dumitru T. 29
Musiał Jacek 24
Muthesius Stefan 26
Mühle Eduard 27
Myjak Adam 25
Myśliwiec Michał 24
- N**
Nalepa Jerzy 17
Nałęcz Maciej Jan 22
Narębski Wojciech 20
Narkiewicz Krzysztof 24
Nawrocki Stanisław 21
Ney Roman 21
Niedźwiedz Tadeusz 21
Niemczyk Stanisław 25
Nikolskij Siergiej Michajłowicz 28
Nizioł Józef 18
Niżankowska-Mogilnicka Ewa 24
Nowakowska Maria 19
Nowicka-Jeżowa Alina 14
Nowotny Janusz 28
Nycz Ryszard 15

O

Ochman Wiesław 25
 Oelert Walter 28
 Oganessian Yuri 28
 Olszewski Henryk 17
 Ostrowski Jan 14
 Ostrowski Włodzimierz 23
 Otręba Ryszard K. 25
 Ożóg Krzysztof 17

P

Palczewski Krzysztof 29
 Pamuła Jan 25
 Paoletti Rodolfo 31
 Parthier Benno 29
 Pasternak Charles A. 29
 Pavúk Juraj 27
 Pawlik Wiesław W. 23
 Pawłucki Wiesław 19
 Pazdan Maksymilian 17
 Penczek Stanisław 18
 Penderecki Krzysztof 25
 Peryt Tadeusz M. 22
 Pflug Peter 28
 Pfützner Marek 19
 Pilc Andrzej 24
 Plečkaitis Roman 27
 Pleśniak Wiesław 18
 Płytycz Barbara 21
 Podbielski Henryk Antoni
 14
 Pokorski Stefan 18
 Pomian Krzysztof 27
 Popiel Jacek 15
 Popiela Tadeusz 23
 Poprzęcka Maria 15
 Posern-Zieliński Aleksander
 17
 Póltawski Andrzej 17
 Prokop Jan 15
 Przegaliński Edmund 23
 Przewłocka Barbara Elżbie-
 ta 24
 Przewłocki Ryszard 23
 Ptak Włodzimierz 23

Pullat Raimo 27
 Purchla Jacek 16
 Puzynina Jadwiga 14
 Puzyński Stanisław 24
 Pyza Elżbieta 21
R
 Raczky Pál 27
 Radomski Marek Witold 31
 Radyszewski Rostysław 26
 Radzikowski Czesław 23
 Rajski Jerzy 17
 Rao Naropantul A. 31
 Ratajczak Mariusz Z. 31
 Razowski Józef 21
 Redlich Krzysztof 18
 Rodziński Stanisław 25
 Roniewicz Ewa Wanda 22
 Rosset François 26
 Rothe Hans 26
 Rykwert Joseph 26
 Rystad Göran 27
 Rzędowski Jerzy 29

S

Safjan Marek 17
 Salerno Alfredo 31
 Salmonowicz Stanisław 16
 Salwa Piotr 15
 Samorajski Tadeusz 31
 Samsonowicz Henryk 16
 Sanak Marek 24
 Santagata Marco 26
 Sarna Tadeusz 22
 Sawicki Stefan 14
 Schenker Alexander M. 26
 Schich Winfried 27
 Schild Romuald 16
 Schilling Robert 26
 Schinzel Andrzej 18
 Schopper Herwig 28
 Schousboe Arne 31
 Schramm Gottfried 27
 Schultze Brigitte 26
 Schuster-Sewc Heinz 26
 Sela Michael 29
 Selmaj Krzysztof 24
 Severs Nicholas John 29
 Seweryn Andrzej 25
 Siemek Jakub 19
 Siemionow Maria Zofia 31
 Siemssen Rolf H. 28
 Sinzinger Helmut F. 31
 Skiba Stefan 22
 Skotnicki Aleksander 24
 Skórczewski Krzysztof 25
 Słomiany Bronisław 31
 Sławek Tadeusz 15
 Smak Józef 19
 Smith John F. 28
 Snyder Timothy D. 27
 Soergel Volker Hermann
 28
 Sokolewicz Zofia 17
 Sokołowski Robert 27
 Sołtyński Stanisław 17
 Sosnowski Ryszard 18
 Söding Paul 28
 Stabryła Stanisław 14
 Stachowski Marek 15
 Stala Marian 15
 Starke Leszek 21
 Staruszkiewicz Andrzej 18
 Starzyk Jerzy R. 22
 Stoichitã Victor Ieronim 26
 Stoika Rostyslav 29
 Stroock Daniel 28
 Stróżewski Władysław 16
 Strzałka Kazimierz 22
 Strzałkowski Adam 19
 Strzelczyk Jerzy 16
 Stuchlik Leon 22
 Suchanek Lucjan 14
 Suchodolski Stanisław 16
 Sulima-Kamiński Andrzej
 27
 Suwalsky Mario 29
 Szczepańska-Sadowska
 Ewa 23
 Szczucki Lech 16
 Szefer Gwidon 20

Sztompka Piotr 16
 Szybalski Waclaw 29
 Szymura Jacek M. 22

Ś

Ślączka Andrzej 21

T

Tadeusiewicz Ryszard 20
 Taranczewski Paweł Maria
 25

Tarnowski Karol 17
 Taylor Tomasz Robert 28
 Tendera Michał 23
 Terano Akira 31
 Thomas John Meurig 28
 Tischner Marian 21
 Tokarski Ryszard 15
 Tołłoczko Tadeusz S. 24
 Tołstojowa Swietłana 26
Tomaszewski Mieczysław
 25

Tomczak Andrzej 16
 Topolińska Zuzanna 14
 Torbicki Adam 24
 Trautman Andrzej 19
 Trojanowski Tomasz 24
 Truszczyński Marian 21
 Trzonkowski Piotr 24
 Turała Michał 19
 Turlejski Krzysztof 22
 Tylikowski Andrzej 20
 Tymowski Michał 17

U

Uchman Alfred 22
 Udalski Andrzej 20
 Undas Anetta 24
 Urbańska Krystyna 29

Uruszczak Waclaw 17
 Uspienski Boris A. 26

V

Vasoli Cesare 27
 Vehviläinen Olli 27
 Veltman Martinus 28
 Venclova Tomas 31
 Vizi Sylvester 31

W

Wachs Israel E. 28
 Wadström Torkel 31
 Walliser Otto H. 30
 Waltoś Stanisław 16
 Wasylińska Krystyna 22
 Waszczyszyn Zenon 19
 Watt Donald Cameron 27
 Weiner January 21
 Weiss Szewach 27
 Welser Rudolf 27
 West Stephanie Roberta 26
 Wetzel Andreas 30
 Weyers Hans-Leo 27
 Węgrzyn Grzegorz 22
 White John E.C.T. 26
 Wierzbicka Anna 26
 Wierzbowski Stefan 21
 Wierzchowski Kazimierz 24
 Wiesinger Peter 26
 Więcek Andrzej 24
 Wilczek Frank 29
 Witkowski Andrzej 20
Wittmann Roland 27
 Włodarski Maciej 15
 Wojcicki Stanley G. 29
 Wojtkowski Maciej 20
 Woleński Jan 16

Wolfendale Arnold 29
 Wolpert Lewis 30
 Woyciechowski Michał 22
 Woźniak Zenon 16
 Wójcicki Ryszard 17
 Wróblewski Andrzej Kaje-
 tan 19
 Wszolek Zbigniew 31
 Wydra Wiesław 15
 Wyka Marta 15

Z

Zabłocki Wojciech 25
 Zagajewski Adam 25
 Zajadło Jerzy 17
 Zakrzewski Jakub 20
 Zaleski C. Pierre 29
 Zalewska Agnieszka 19
 Zalewski Kacper 19
 Zaruski Jan Charles 29
 Zarzycki Kazimierz 21
 Zawadzki Roman M. 15
 Zemann Josef 30
 Zembala Marek 23
 Zembala Marian 24
 Zemła Kazimierz G. 25
 Ziegler Peter A. 30
 Ziejka Franciszek 14
 Ziemia Antoni 15
 Ziolkowski Marek 17
 Zoll Andrzej 16
 Zralek Marek 19

Ż

Żernicka-Goetz Magdale-
 na 30
 Żylicz Maciej 22

Polska Akademia Umiejętności
Kraków 2020

Obj.: ark. wyd. 12,75; ark. druk. 17,25 + wkładka 1 ark.

